

FOR REFERENCE

NOT TO BE TAKEN FROM THIS ROOM

MIHR Ü MAH:

A MATHNAWI OF MUSTAFA ÂLÎ

by

Zeynep Sabuncu

B.A. in English Language and Literature, Boğaziçi University, 1980

Bogazici University Library

14

39001100316994

Submitted to the Institute for Graduate Studies in
Turkish Language and Literature in partial fulfillment of
the requirements for the degree of
Master of Arts
in
Turkish Language and Literature

Boğaziçi University

1983

ÖNSÖZ

Gelibolu'lu Mustafa Âli, XVI. yy Türk Edebiyatında eserlerinin çokluğu ve çeşitliliği ile ilginç bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Âli ile ilgili kaynaklarda onun tarihçiliği ve tarihi eserleri ile ün kazandığı anlatılmakta ve şairliği ikinci planda tutulmaktadır. Bu tutuma, Mustafa Âli'nin manzum eserlerinin daha az tanınmasının neden olduğu düşünülebilir. Bu çalışmanın konusu olan ve çeviriyazılı metni verilen Mihr ü Mah mesnevisi Mustafa Âli'yi şair olarak tanımamıza yardımcı olacağı düşünülerek seçilmiştir. Ayrıca Türkiye'de ki tek nüshasının Süleymaniye Kütüphanesi'nde ve bir diğer nüshasının da British Library'de bulunduğu ve şimdiye dek üzerinde herhangi bir çalışma yapılamayan bu mesnevi, Âli'nin ilk eseri sayılması açısından önem taşımaktadır.

Burada, bu çalışmanın her aşamasında büyük yardımlarını gördüğüm Doç. Dr. Günay Kut'a, bazı noktaların aydınlatılmasında bilgisine başvurduğum ve bu alandaki eğitim ve çalışmalarımnda başından beri bana ışık tutan Prof. Fahir İz'e teşekkür ederim.

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study Mihr ü Mah, a mathnawi, which is one of the works of the prominent historian and poet of the sixteenth century, Mustafa Âli. Âli who was born on 25 April 1541 in Galipolli and died on 18 November 1599 in Jedda, wrote about fifty works on historical, literary and other subjects. Mihr ü Mah which has been transcribed in this thesis, is the first work he wrote under the cognomen Âli.

In Turkish Literature there are two other mathnawis of the same name written by the poets Zarifi and Kiyasi. In these mathnawis which basically relate love stories, it is possible to observe the use made of the anonymous Mihr ü Mah Story as found in Persian Literature. What distinguishes Âli's Mihr ü Mah from the rest is his emphasis on spiritual and metaphysical elements. Instead of concrete characters he uses personages with symbolic overtones and instead of describing earthly love, his versification is imbued with mystic passion.

ÖZET

Bu çalışmada XVI. yy Türk Edebiyatının önde gelen tarihçi ve şairlerinden Gelibolu'lu Mustafa Âli'nin Mihr ü Mah mesnevisi üzerine bir inceleme yapıldı. 25 Nisan 1541'de Gelibolu'da doğup 18 Kasım 1599'dan sonra Cidde'de ölen Mustafa Âli'nin, tarihi, edebi ve diğer konularda olmak üzere elli kadar eseri vardır. Bu çalışmada çeviriyazılı metni verilen Mihr ü Mah onun Âli mahlasıyla yazdığı ilk eserlerinden biridir. Türk Edebiyatında Âli'nin Mihr ü Mah'ından başka Zarifi ve Kıyasi adlı şairlerin aynı adda birer eseri vardır. Birer aşk hikâyesi olan bu mesnevilerde, İran Edebiyatından Mihr ü Mah Kıssası adında anonim bir destan ile ortak malzemeler kullanıldığı görülmüştür. Örneğin, kahramanların (Mihr ve Mah) ve ikinci derecede kişilerin adları (Bercis, Zuhâl, Zühre, Utarid, Nahid) destanda olduğu gibi gök cisimlerinden alınmıştır. Fakat, Âli'nin eserinde, diğerlerinin aksine olarak, olayın geçtiği yerin ve kahramanlarının kimliklerinin belirsiz oluşu, anlatılan aşk hikâyesinin tasavvufi aşka benzerliği ona sembolik bir nitelik kazandırmakta ve içerik bakımından farklı kılmaktadır.

METİN VE ÖNÇALIŞMA İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Âli'nin Mihr ü Mah mesnevisinin metni hazırlanırken kullanılan çeviriyazı alfabesi metinden önce verilmiştir.

Üzerinde çalıştığımız nüshanın, müstensihinin dikkatsizliğine yordüğümüz eksik ve yanlışlarını metne uygun olarak düzeltmeğe çalıştık. Buna göre,

- a. Metinde okunamayan veya anlam veya vezin olarak yeterli görülmeyen kelime veya cümlecikler dipnotlarda belirtilmiş ve yerlerine bizce uygun olanları konulmuştur.
- b. Metinde eksik bulduğumuz kısımlara yapılan eklentiler [] işareti içinde belirtilmiştir.

Bunun dışında müstensihinin sürekli olarak yaptığı bir hata (ٲ) yerine (ٲ) yazmasıdır. Eserde çok sık rastlanan bu hatayı dipnotlara almayarak burada belirtmeyi yeterli gördük.

Metinde geçen hadis, ayet ve kelimeler kibarlar dipnotlara alınarak açıklamalar yapılmıştır. Kişi adları ise bir dizin halinde çalışmanın son kısmında verilmiştir. Bu dizin aynı zamanda kişiler hakkında kısa bilgiler de içermektedir. Bu bilgiler için, İslam Ansiklopedisi, Şemseddin Sami'nin Kamusü'l- Alam'ı, Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Luğatı ve A.S. Levend'in Divan Edebiyatı, Kelimeler, Remizler, Mazmunlar, Mefhumlar" adlı kitabı kullanılmıştır.

Bu çalışmanın, Âli'nin eserleri sıralamasındaki eserler için

Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri, İ.M. Kemal'in Menakıb-ı Hünerveran'ın önsözüne Atsız'ın Âli Bibliyografyası adlı yapıtlarından yararlanılmıştır. Bulunmasının güçlüğü göz önüne alınarak eserlerin sadece tek nüsha olanları belirtilmiştir. Bu yazma nüshaları Atsız'ın Âli Bibliyografyası'ndan alınmıştır.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖZET	v
METİN VE ÖNÇALIŞMAYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR	vi
I. GİRİŞ	1
A. Âli: Hayatı ve Eserleri	1
II. ÂLİ'NİN <u>MİHR Ü MAH</u> MESNEVİSİ	18
A. Eserin Nüsha Özellikleri	18
B. Mesnevinin Özeti	20
C. <u>Mihr ü Mah</u> Mesnevisinin Uslup Özellikleri	30
III. İRAN VE TÜRK EDEBİYATINDA <u>MİHR Ü MAH</u>	32
A. İran Edebiyatındaki <u>Mihr ü Mah</u> Kıssası	32
B. Türk Edebiyatındaki <u>Mihr ü Mah</u> 'lar	33
C. Sonuç	35
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ	38
IV. ÇEVİRİYAZILI METİN	39
DİZİN	120
KAYNAKÇA	129

I. GİRİŞ

A. Âli: Hayatı ve Eserleri

İncelediğimiz eserin yazarı Gelibolu'lu Mustafa Âli XVI. yüzyıl Türk edebiyatının verimli ve güçlü bir kişisi olarak karşımıza çıkıyor. Bu nedenle gerek şura tezkirelerinde, gerek yakın zamanda yapılan incelemelerde hayatı ve kişiliği hakkında geniş bilgi edilebiliyor.

Âli 2 Muharrem 948 (M. 25 Nisan 1541) de Gelibolu'da doğmuştur. İbnülemin Mahmud Kemal, Âli'nin Menakıb-ı Hünerveran adlı eserinin başındaki incelemesinde Âli'nin Kühü'l-Ahbar ve Nasihatü's-Selatin adlı eserlerindeki sözlerine dayanarak bu tarihi bildiriyor.¹ Mehmet Tahir ise Müverrihin-i Osmaniye'de, "Münşeatında münderic 991 tarihiyle müverrih otuz beşinci mektubunda 42 yaşına vasil olduğunu zikr etmesine nazaren 949 tarihinde tevellüd ettiği anlaşılıyor," diyor.²

Babası Hâce Ahmed bin Abdullah adında bir tüccardır. Âli'nin altı yaşında okula başladığı, H. 960 (M. 1553) de Habib-i Hamidi'den kafiye okuyarak arap sentaksına çalıştığı³ ve H. 965 (M. 1557) de

¹Mustafa Âli, Menakıb-ı Hünerveran (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1926), s. 4.

²Bursalı Mehmed Tahir bin Rifat, Müverrihin-i Osmaniye'den Ali ve Katip Çelebi'nin Tercüme-i Halleri (Selânik: Hamidiye Mekteb-i Sanayi-Matbaası, 1322), s. 5.

³H.N. Atsız, Âli Bibliyografyası (İstanbul: Milli Eğitim Basım-evi, 1968), s. 1.

Sururi'den tefsir ve fıkıh dersleri aldığı gene Kühü'l-Ahbar'da kendisi tarafından anlatılmaktadır.⁴

Kınalızade, tezkiresinde Âli'nin gördüğü eğitimi anlatırken şöyle diyor:

. . . tahsil-i ulum-i aliyeye ikdam idüp tarik-i ilme-danış-mend olup nice namdar efazil-i ruzgârın cümüunda şem olup meşail-i fezailden iktibasla enare-i maarif-i bişumar ve nice efazil-i ali-makamın meclis-i benamında hırami misal ber-pa ve ber-devam olmağla. . . .⁵

Ahdi ise, "Ulum-ı arabiye ve zeban-i farsiyeye çok ced ü cehd," k ldığı-nı söyleyerek, Âli'nin kendi devrindeki şairlerden çok üstün olduğunu anlatıyor.⁶

Âli H. 964 (M. 1557) de on altı yaşındayken, "Çeşmf" mahlasıyla ilk şiirlerini yazmaya başlamıştır. Daha sonra ise "Ahir-i himmet tab-ı bülend olmağın Ali mahlasın kendülere erzani görmüş-ler."⁷

H. 969 (M. 1560-1561) de divan katipliğine girdiği Şehzade Selim'e bir sene sonra Mihr ü Mah'ı sundu. Amacı müderrislik ve kadılık istemektir. Fakat şehzade bu arzusunu kabul etmedi. Bir süre sonra Şehzade Selim'in lalası Tütünsüz Hüseyin Bey ile arası açıldı. "Adu ve ruz ü şeb Garaz ve nisbetle derun u birunu toptolu" olarak

⁴Mustafa Âli, Menakıb-ı Hünerveran (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1968), s. 4.

⁵Kınalızade, Hasan Çelebi, Tezkire-i Kınalızade, Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah Efendi, 279.

⁶Ahdi, Ahmed Çelebi, Gülşen-i Şuara, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi İlâvesi, 107.

⁷Ahdi, Gülşen-i Şuara, s.

tanımladığı bu beyden uzaklaşmak için şehzadenin eski lalalarından ve bu görevde bulunduğu sıralarda yakınlık kurduğu Şam Beylerbeyi Mustafa Paşa'nın daveti üzerine H. 970 (M. 1562-1563) de Şam'a gitti.⁸

Şam'da altı sene kaldıktan sonra mayietinde bulunduğu Mustafa Paşa'nın Yemen fethi serdarlığına tayin edilmesi üzere onunla birlikte Mısır'a gitti. Varışlarından kısa bir süre sonra, Mustafa Paşa'nın bazı dedikodular nedeniyle makamından azlolunması üzerine İstanbul'a döndü.⁹

İbnül Emin Mahmud Kemal, Menakıb-ı Hünerveran'ın başındaki incelemesinde Mustafa Paşa'nın azline Âli'nin hatasının sebep olabileceğini söylüyor. İ. Ü. Merkez Kütüphanesi, 1317 numaralı Kühü'l-Ahbar nüshasında Âli'nin defterdar İbrahim Paşa adında bir şahsı kötülediği sayfaların bir köşesinde, İ. M. Kemal'e göre meşhur Peçevi İbrahim Efendi imzasıyla Âli hakkında bazı suçlamalar yer almaktadır. Burada, Lala Mustafa Paşa'nın Mısır'da görevinden azledilmesinde Âli'nin parmağı olduğu bildirilmektedir. Fakat şairin işlediği suçun ne olduğu belirtilmiyor.¹⁰

Bu olaydan sonra Âli'yi Bosna valisi'nin divan katipliğinde görüyoruz.¹¹ İ. M. Kemal incelemesinde, Âli'nin Bosna'ya gidişi hakkında biri Âli'nin kendisinin, diğeri, yukarıda adı geçen Peçevi İbrahim Efendi'nin olmak üzere iki zıt iddianın varlığına dikkati

⁸Âli, Menakıb-i Hünerveran, s. 8-9.

⁹Atsız, Âli Bibliyografyası, s. 3.

¹⁰Âli, Menakıb-ı Hünerveran, s. 10-11.

¹¹Bursalı Mehmed Tahir, Müverrihin Osmaniyeden, s. 5.

çekiyor. Âli'ye göre Heft Meclis adındaki eserini Sokullu Mehmed Paşa'ya sunması üzerine bu memuriyet kendisine verilmiştir.

İbrahim Paşa ise yine aynı Kühü'l-Ahbar nüshasındaki notlarında, Mısır'da meydana gelen hadiseler nedeniyle Âli'nin Bosna'ya kaçmak zorunda kaldığını belirtiyor.¹²

Bosna Beylerbeyi Ferhad Paşa'nın divan katipliği görevinde bulunduğu sıralarda, Bosna serhat kumandanı Malkoç Bali Bey ile de tanıştığı bilinmektedir. Mehmed Tahir'e göre bir süre Malkoç Bey'in katipliğini yapmıştır.¹³ Fakat Âli Kühü'l-Ahbar'da Malkoç Bey ve oğullarına konuk olduğunu anlatıyorsa da, onun hizmetinde bulunduğu bahsetmiyor.¹⁴

Bosna'da bulunduğu sekiz sene içerisinde gerek padişaha gerekse devletin ileri gelenlerine sunduğu kasidelere rağmen daha iyi bir mevki elde edemedi.

H. 985 (M. 1577-1578) de İran'a karşı açılan savaşta Âli, Lala Mustafa Paşa'nın divan efendiliği görevine getirildi. Bursalı Mehmed Tahir, şairin bu makamda çok yararlılar gösterdiğini anlatarak şöyle devam ediyor: "Paşa-yi muşarü'n ileyhin (Lala Mustafa Paşa) Kıbrıs seferinde dahi mayietinde bulunarak mesleğindeki iktidar ve istikametini müeyyiden isbat etti."¹⁵

¹² Âli, Menakıb-ı Hünerveran, s. 11.

¹³ Bursalı Mehmed Tahir, Müverrihin-i Osmaniyyeden, s. 6

¹⁴ Âli, Menakıb-ı Hünerveran, s. 15.

¹⁵ Bursalı Mehmed Tahir, Müverrihin-i Osmaniyyeden, s. 6.

Mehmed Tahir'in aksine olarak İ. M. Kemal, Âli'nin Kıbrıs fethinde bulunmadığını, bunu da Lala Mustafa Paşa'ya yazdığı bir mektupta belirttiğini öne sürüyor.¹⁶

Âli, iki yıl boyunca Mustafa Paşa'nın katipliğini yaptı. Bu süre içinde ilk olarak defterdarlık, daha sonra da nişancılık istediysede, daha önce olduğu gibi cevap alamadı. Nihayet kendisine Halep tımar defterdarlığı verildi. Fakat Trabzon'daki bazı işleri nedeniyle ancak bir sene sonra Halep'e gidebildi. Defterdarlığı sırasında da daima halinden yanıp yakılarak başka ve üstün görevler istediği, bu yüzden bazı büyüklere mektuplar yazıp sonuç alamadığı için İstanbul'a geldi.¹⁷ Doğu seferlerini konu alan eseri Nusretname ile Şehzade Sultan Mehmed'in H. 990 (M. 1582) deki sünnet düğününü anlatan Camiü'l- Hubur der Mecalis-i Sur adlı surnameyi ve çeşitli devlet büyüklerinden tavsiye mektuplarını da beraberinde getirdi. Fakat bütün bu çabalarına rağmen beklediği ilgiyi göremediği gibi Halep defterdarlığından da azledildi. İki yıl açıkta kaldıktan sonra sırasıyla Erzurum mal defterdarlığına, H. 993 (M. 1585), bundan altı ay sonra Bağdat defterdarlığına, buradan azlinden bir müddet sonra ise Sivas defterdarlığına atandı (H. 997- M. 1589).¹⁸

Âli'nin bu kadar kısa süre içinde değişik görevlere atanması ve bu görevlerden de kısa süre içinde azledilmesi onun pek iyi bir üne sahip olmadığını göstermektedir. Kendisinin de bunun farkında

¹⁶ Âli, Menakıb-i Hünerveran, s. 16.

¹⁷ Atsız, Âli Bibliyografyası, s. 6.

¹⁸ Atsız, s. 4-5.

olduğu, Rızaü's-Salikin adlı eserinde hangi eyalete defterdar olduysa azlinin kendinden evvel oraya vardığını söylemesinden anlaşılacaktır.¹⁹

H. 1000 (M. 1592) de Yeniçeri katipliğine, birkaç ay sonra da Defter Emanetine atanmış, fakat bu görevde de uzun süreli kalmayarak yeniden Yeniçeri katibi olmuştur. H. 1004 (M. 1595) de III. Mehmed'in tahta geçmesinden sonra Sivas Defterdarı ve Amasya Sancak Beyi olmuş, gene o yıl içinde kısa aralıklarla iki kez Kayseri Sancak Beyliğine getirilmiştir.²⁰

H. 1006 (M. 1598) senesinde kendisine emeklilik maaşı verilmesini ve bu parayla Mekke'ye yerleşmek istediğini bir manzume ile padişaha bildirdi. Bu isteği üzerine H. 1007 sonu-1008 başı (M. 1599) senesinde Âli'ye Cidde Sancak Beyliği verildi. H. 1008 Rebiülahır (M. 18 Kasım 1599) da bu şehirde öldü.²¹

Âli'nin eserlerinin çokluğu ve çeşitliliği onun edebi kişiliğini yansıtmaktadır. Başta tarih ve edebiyat olmak üzere değişik konulardaki yapıtları onun yaratıcılığını kanıtlıyor. XV. yüzyıl Türk edebiyatının renkli bir kişisi olan Âli'nin tarihçiliğinin şairliğinden daha üstün olduğunu, hayatı hakkında bilgi almak için başvurduğumuz kaynaklardan öğreniyoruz. Bunda Kühü'l-Ahbar gibi tarihi bir eserin

¹⁹Âli, Menakıb-i Hünerveran, s. 22.

²⁰Ali, Menakıb-i Hünerveran, s. 31-34.

²²Atsız, Âli Bibliografyası, s. 6.

Âli'nin en önemli yapıtı olarak kabul edilmesinin etkisi olması gerekir. İ. M. Kemal'in belirttiği gibi Âli'nin eserlerini yazma nedeni genellikle padişahın veya başka bir devlet büyüğünden bir istekte bulunmaktır.²² İ. M. Kemal'e göre: "Asrının en liyakatli ve gayretli müelliflerinden olan bu zat-i âli-kadr hırs-ı cah ve hodpesendi gibi iki derd-i devanapezire mübtela olmasa idi asarı elbette daha kesir ve fevaidi daha vafir olurdu."²³

Eserlerini tanıtmaya çalışırken,

1. Tarihi Eserleri
2. Edebi Eserleri
3. Diğer Konulardaki Eserler

olmak üzere üçe ayırdık.²⁴

1. Tarihi Eserleri

Âli edebiyatımızda her şeyden önce bir tarihçi olarak tanınmaktadır. Tarih ve hayat hikâyesi dalındaki eserleri yazılış tarihlerine göre şöyle sıralanmaktadır:

a. Nadirü'l-Ma'arib.

Şehzade Selim ile kardeşi Bayezid'in Konya'daki savaşlarını anlatan manzum ve mensur bir eserdir. Manzum kısımların çoğu farsçadır ve H. 976 (M. 1568-1569) da yazılmıştır.

Yazma nüshası: Revan 1290 1b - 25a .

²²Âli, Menakıb-i Hünerveran, s. 47.

²³Âli, s. 49.

²⁴Atsız, s. 10.

b. Heft Meclis.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Zigetvar seferini konu almıştır. Ordunun sefere çıkışını, padişahın ölümünü, II. Selim'in tahta çıkışını yedi bölüme ayırarak anlatır. Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'ya sunulan bu eser H. 980 (M. 1572-1573) de yazılmıştır.

Basma: İstanbul, 1316, İkdam Matbaası, 55 sayfa.

c. Zübdetü't-Tevarih.

Kadı Azud'un İşraku't- Tevarih adlı arapça din tarihi kitabının genişletilmiş çevirisidir. Bir başlangıç ile dört tabakadan meydana gelmiştir.

ç. Nusretname.

Âli'nin bu eseri mayietinde bulunduğu Lala Mustafa Paşa'nın Azerbeycan ve Şirvan seferine dairdir ve H. 988 (M. 1580-1581) de yazılmıştır.

d. Fursatname

Lala Mustafa Paşa'dan sonra serdarlığa atanan Sinan Paşa'nın emriyle yazılmıştır. Nusretname'de anlatılan olayların devamıdır. Yaklaşık olarak H. 989 da yazılmış olabilir. Kütüphanelerde yazma nüshalarına rastlanmamıştır.

e. Camiü'l-Hubur der Mecalis-i Sur.

III. Murad'ın, oğlu III. Mehmed için 1 Haziran 1582-31 Temmuz 1582 tarihleri arasında yaptırdığı sünnet düğününü anlatır. 1582-1583 yıllarında bitirdiği bu eser sırasında Âli Halep tımar defterdarlığında bulunmaktaydı.

f. Menakıb-i Hünerveran.

Âli bu eserinde ünlü hattatlar, nakkaşlar, mücellitlerden

bahseder. Eserini, Mevlana Kutbü'd-din Muhammed Yezdi ve Mevlana Abdullah Kırımı'nin verdiği bilgilere dayanarak kaleme almıştır. Önsöz, beş fasıl ve 1 hatime olarak düzenlenmiştir ve H. 995 (M. 1857) tarihinde yazılmıştır.

g. Miratü'l-Avalim.

İki fasıldan meydana gelmiştir. Birinci fasılda Adem'in yaratılışından önceki yaratıklar, ikinci fasılda ise Adem'den sonra yaratılanlara aittir. H. 995 (M. 1586-1587) yılında yazılmıştır.

h. Mirkatü'l-Cihad.

Seyid Battal Gazi'nin oğlu Danişmend Ahmed'in savaşlarını anlatır. Eser ilk önce İbn-i Ala tarafından Selçuklu padişahı II. İzzeddin Keykavus'un emriyle yazılmıştır. Âli H. 997 (M. 1588-1589) yılında bu esere bazı ilâveler yaparak yenilemiştir.

ı. Kühü'l-Ahbar.

Genel bir tarih olan bu eserin önsözünde kaynaklar, tarih, zulüm ve adalet, tarihin yararları anlatıldıktan sonra yaratılıştan, yaratıkların meydana gelişinden, acaip yaratıklardan söz edilmekte, denizler, nehirler, göller, adalar, dağlar, iklimler, memleketler, sınırlar, vilâyetler ve ümmetler belirtilmektedir. Daha sonra Hz. Muhammed, dört halife devri, Emeviler, Abbasiler ve Arap tarihinde yer alan bilginler, şeyhler, tabibler ve hakimler sıralanmaktadır. Üçüncü bölüm Türk ve Tatar kavimlerine aittir. Dördüncü bölümde ise başlangıcından H. 1005 (M. 1596) yılına kadar Osmanlı tarihi anlatılmaktadır. Eser, 1277 yılında İstanbul, Matbaa-i Amire' de beş cilt halinde basılmıştır. Henüz tamamlanmamıştır.

i. Fusulü Hall ü Akd ve Usuli Harc ü Nakd.

Bir mukaddeme, otuz iki fasıl, tezyil ve hatimededen meydana gelmiş bir eserdir. Mukaddemede Adem'den başlayarak Zahhak'ın ölümüne kadar olan olaylar, otuz iki fasılda H. 1000 (M. 1592) yılına kadar gelen İslam ve Türk devletleri, tezyilde Osmanlılar, hatime-de ise Osmanlılar anlatılmaktadır. H. 1007 Saferi (M. Temmuz 1598) de yazılmıştır. İ. M. Kemal nerede ve hangi yılda basıldığı belli olmayan eksik bir basımın olduğunu söylüyor.

j. Halatü'l-Kahire min el Adatatü'z-Zahire.

Mısır'ın tarihinden ve Âli zamanındaki halinden bahseden, bir mukaddeme, iki fasıl, bir hatimededen meydana gelmiş bir eserdir. H. 1008 (M. 1599) de yazılmıştır.

Basma: Andreas Tietze, Mustafa Âli's Description of Cairo of 1599, Text, Transliteration, Translation, Notes, Wien; Verlag der Österreichischend Akademie der Wissenschaften, 1975.

k. Müşkat.

Bu eserin adı Âli'nin başka bir eseri olan Sadef-i Sad Güher' de geçmektedir. İ. M. Kemal'e göre Mirkatü'l-Cihad ile ilgisi bulunan bir eserdir. Kütüphanelerde bulunmamaktadır.

l. Kenzü'l-Ahbar ve Lakıhı'l-Efkar.

Bu eserin adı Keşfü'z-Zünun'da geçmektedir. İ. M. Kemal de incelemesinde bu eserden söz etmekte ve Kâtip Çelebi'nin sözlerini nakletmektedir: "Tarihtir, türkçedir, Mustafa Âli'nindir. Altı sene-de yazdı. Bi'l-ahire andan bir kitap tecrid, telhis ve Fusulü Hall ü Akd ve Usuli Harc ü Nakd tesmiye etti." Atsız'a göre kendini

övmeye pek düşkün olan Âli'nin böyle bir eserinden bahsetmediğine göre bunun Kühü'l Ahbar'dan galat olduğu anlaşılmaktadır. Atsız bu nedenle Âli'nin tarihi eserleri sıralamasına bu eseri almamıştır.

2. Edebi Eserleri

a. Mihr ü Mah.

Âli'nin ilk eseri olan Mihr ü Mah bu çalışmanın konusu olduğu için ilerde ayrıca incelenmiştir.

b. Mihr ü Vefa.

Mefailün mefailün feulün vezninde 7000 beyitlik bir mesnevi olup bir aşk hikâyesini konu edinmiştir. H. 970 (M. 1562-1563) yılında yazılmıştır. Eserin yazma nüshası yoktur.

c. Tuhfetü'l-Uşşak.

İran şairi Hüsrev-i Dehlevi'nin Matlaü'l-Envar adlı eserine naziredir. Feilatün feilatün feilün vezninde 3006 beyitlik türkçe mesnevidir. Eserin H. 969'da yazıldığı, H. 978'de düzeltmelerle kesin şeklini bulduğu sanılmaktadır. Yazma nüshası: Çelebi Abdullah, 277.

ç. Farsça Divan.

Âli bazı eserlerinde farsça divanı olduğundan bahsetmişse de bu divan henüz bulunamamıştır.

d. Türkçe Divan.

Âli, Manzum Kırk Hadis Tercümesi ve Kühü'l-Ahbar'da üçü türkçe ve biri farsça olmak üzere dört divanının olduğunu söylemiştir. Bu üç türkçe divandan ikisi Varidatü'l-Anika ve Layihatü'l Hakika adlarını taşıdığını Sadef-i Sad Güher'de anlatmaktadır. Fakat

Atsız, elde bulunan divanlar arasında bu iki adı taşıyan olmadığı için Âli'nin divan sayısını abarttığını düşünmektedir.

e. Riyazü's-Salikin.

Ahlâk ve tasavvufdan bahseden on devhadan meydana gelmiş bir mesnevidir. Müfteilün müfteilün failün veznindedir. H. 998 (M. 1589-1590) yılında bitirilmiştir.

Yazma nüshası: Veliyiddin Efendi 1916 (5b-106b)

f. Sadef-i Sad Güher.

Âli'nin divanından yüz gazel seçerek meydana getirdiği bu eserin mukaddemesinde kendi eserleri hakkında bilgi vermektedir. H. 1001 (M.1592-1593) yılında yazılmıştır.

g. Subhatü'l-Abdal.

Âli'nin türlü tarihlerde yazdığı mersiyelerden oluşmuştur. H. 1002 (M. 1593-1594) de düzenlenmiştir.

h. Bediü'r-Rukum.

Bu eser, İ. M. Kemal'in ve Mehmet Tahir'in, Âli'nin eserleri sıralamalarında bulunmamaktadır. Atsız, Âli Bibliyografyası'nda değindiği Bediü'r-Rukum hakkında, edebiyata dair farsça bir eser olduğunu, mensur olmakla beraber arada Türk ve Fars şairlerinden parçaların ve Âli'nin bunlara nazirelerinin yer aldığını söylüyor.

1. Manzum Kırk Hadis Tercümesi.

Kırk hadisın manzum tercümesi olup H. 1005 (M. 1596-1597) yılında yazılmıştır. Osmanlı Müelliflerinde Subhatü'l-Uşşak adıyla gösterilmiştir. Latifi'nin aynı addaki eseriyle karıştırılmış olmalıdır.

i. Sül-i Sadberk.

Âli'nin yüz gazelinin toplanmasından meydana gelmiştir.

j. Hulasatü'l-Ahval der Letafet-i Mevaiz-i Sahihî'l-Hal.

Mukaddeme ve hatime ile on iki bend olarak düzenlenmiş bir terci-i benddir. Her bend yirmi bir beyit olup vezni feilatün mefailün feilün'dür. Çeşitli sosyal sınıfları anlatır.

Yazma nüshası: Fatih 5427 (36b-40a).

k. Ravza-i İrfan.

İ. M. Kemal, Âli'nin Sadef-i Sad üher'de bu eserden bahsettiğini söylüyor. Kütüphanelerde rastlanmamıştır.

l. Ravzatü'l-Letaif.

İ. M. Kemal, Âli'nin Kınalızade'ye gönderdiği varakada bu eserin adının geçtiğini söylüyor. Bu varakaya göre eser, tasavvufa ait olup 3000 beyittir. Nüshalarına rastlanmamıştır.

m. Subhatü'l-İnabe.

Atsız, bu eserin "müstefilatün müstefilatün" vezinde ve ter-kibibend tarzında doksan beyitlik bir manzume olduğunu söylüyor. İ. M. Kemal'in incelemesinde ve Osmanlı Müellifleri'nde böyle bir eserden bahsedilmemektedir.

n. Nikatü'l-Kal fi Tazmini'l-Makal.

III. Murad'ın bir gazelinin şerhidir. Âli burada bir vazifeye atanması için padişaha kendi halini anlatmaktadır. Bir çeşit arzu-haldir.

o. Dakayikü't-Tevhid.

III. Murad'ın bir gazelinin şerhidir.

Yazma nüshası: İ. Ü. Merkez Kütüphanesi TY. 3543 (41b-48a).

ö. Maalimü't-Tevhid.

III. Murad'ın bir gazelinin şerhidir.

Yazma nüshası: İ. Ü. Merkez Kütüphanesi TY 3543 (109b-120a).

p. Bedayiü'l-Matali.

Bu eser de III. Murad'ın bir şiirinin şerhi olup Sadef-i Sad Güher ile Nikatü'l-Kal fi Tazmini'l-Makal'de adı geçmektedir.

r. Cami'nin bir beytinin şerhi.

Yazma nüshası: İ. Ü. Merkez Kütüphanesi TY 3543 (90b-93a).

s. Mecmaü'l-Bahreyn.

Bu eser, Prof. Dr. Abdülkadir Karahan tarafından tanıtılmıştır. Karahan eserin tek nüshasının hususi kitaplığında olduğunu belirttiği makalesinde Mecmaü'l-Bahreyn'in Âli'nin, Hafız Muhammed Şirazi'nin elli üç gazeline nazirelerini kapsadığını söylemektedir.²⁵

3. Diğer Konulardaki Eserler

a. Enisü'l-Kulub.

Nasihatu's-Selatin'de adı geçen fenn-i inşa'ya ait bir eserdir. Nüshası bulunamamıştır.

b. Rahatü'n-Nüfus.

III. Mehmed şehzadeyken, onun adına yazılmış bir bahname-dir.

c. Hilyetü'r-Rical.

İmam Muhammed Parsa'nın Faslü'l-Hitab adlı kitabından alınmış ve üç bab üzerine tertibedilmiştir.

²⁵ Abdülkadir Karahan, Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1980), s. 275-295.

1. bab: Kutbü'l-Aktab ve kutuplar
2. bab: Evliyalar
3. bab: Mülâmiler, muhaddisler, evliyalar.

ç. Nasihâtü's-Selatin.

Padişahlara yol gösterici ahlâk ve siyaset kitabıdır. Çağının siyasi ve sosyal durumunu gösteren bir eserdir. Bir mukaddeme, dört bab, bir hatimededen meydana gelmiştir.

d. Camiü'l-Kemalat.

III. Murad'ı öven bir eserdir. III. Murad on ikinci padişah sayıldığı için eser on iki bölüme ayrılmış ve her bölümde padişahın bir erdemi anlatılmıştır.

Yazma nüshası: Reşid Efendi 1146 (50b-78b).

e. Vakfname.

Âli'nin Kerbelâ şehitlerinin türbelerinin yanında yaptırdığı sebilin idaresi hakkında H. 994 (M. 1585-1586) yılında yazdığı bir vakfnamedir.

Yazma nüshası: İ. Ü. Merkez Kütüphanesi TY 3543.

f. Kavaidü'l-Mecalis.

Göyüğe dair, H. 995 (M. 1587) yılında yazılmış bir eserdir.

g. "Feraidü'l-Vilâde."

III. Murad'ın oğullarından Osman'ın doğumu hakkında, yıldız bilimine dayanılarak hazırlanmış sekiz sayfalık kısa bir makaledir.

Yazma nüshası: İ. Ü. Merkez Kütüphanesi TY 3542 (28b-32a).

h. Nevadirü'l-Hikem.

Bir mukaddeme, yedi bölüm (nadire) ve bir hatimededen ibaret-

tir. Ünlü bilginlerden, mutasavvıflardan, halifeler ve hilafet meselelerinden bahseder.

1. Risale-i Zırgamiye.

Deli İbrahim Paşa'nın Rakka Beylerbeyi olduğu sırada Arapların hayvanlarına saldıran bir arslanı öldürmesi hakkındadır.

Yazma nüshası: İ.Ü. Merkez Kütüphanesi TY 3543 (49b-63b).

i. Mahasinü'l-Adab.

Arap bilgini Cahiz'in Minhacü's-Süluk ila Adabi Sohbeti'l-Müluk adlı eserinin bazı yerlerinin çıkarılması ve eklentiler yapmak suretiyle meydana gelmiş bir tercümesidir. Bir çeşit görgü kitabıdır.

Yazma nüshası: Nuruosmaniye 4225.

j. Mevaidü'n-Nefais fi Kavaidi'l-Mecalis.

Kavaidü'l-Mecalis'in genişletilmiş şeklidir. H. 1008 (M. 1599) yılı başlarında yazılmıştır. 1956'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 679 olarak basılmıştır. Aynı eseri Orhan Şaik Gökyay da Ziyafetler Sofrası adı altında yayınlamıştır.

k. Tahfetü's-Suleha.

Gazali'nin Eyyühe'l-Veled risalesinin tercümesidir. III.

Murad'ın 120 yıl yaşayacağına dair bir risaledir. İ. M. Kemal Tali-i Selatin diye adlandırmaktadır. Ali, bir eserinde III. Murad'ın 120 yıl yaşayacağını söylemiş, padişah da neye dayanarak bunu söylediğini sorunca, bu risaleyi yazarak delillerini sunmuştur.

Yazma nüshası: Reşid Efendi 1146 (102b-108a).

l. Dürer-i Mensure.

Âli, Sadef-i Sad Güher'de bu adda manzum bir eserinin

bulunduğunu söylüyor.

m. Zübdetü'l-Evrad.

Dürer-i Mensure'den alınmıştır. On altı sayfadır.

Yazma nüshası: İ. Ü. Merkez Kütüphanesi TY 3543 (120b-128b).

n. "Hakayikü'l-Ekalim."

III. Murad'ın emrindeki memurların hangi özellikleri taşımaları gerektiğini anlatan bir makaledir.

Yazma nüshası: İ. Ü. Merkez Kütüphanesi TY 3543 (36b-39b).

o. Menşeü'l-İnşa.

Yazdığı bazı mektupları ve bu gibi mektupların yazılış tarzlarını içerir.

ö. Münşeat.

Türkçe ve farsça mektup örnekleridir.

p. Maayibü'l-Erzal.

Sadef-i Sad Güher mukaddemesinde adı geçmektedir.

r. Nüzhet.

Bu eserin adı Sadef-i Sad Güher'de geçiyorsa da nüshaları bulunamamıştır.

II. ÂLİ'NİN MİHR Ü MAH MESNEVİSİ

A. Eserin Nüsha Özellikleri

Bu çalışmada çeviriyazılı metni verilen Mihr ü Mah mesnevisi, Âli'nin ilk eseri sayılabilir. Şehzade Selim'in divan katibi olduğu sırada yazdığı bu eseri Şehzade'ye sunmuştur. Amacı, müderrislik ve kadılık koparmak idiyse de bir sonuç elde edememiştir (H. 969-M. 1561-1562):

Mihr ü Mah nam kitab-ı manzumu südde-i seniyelerine arz ve inha kılduğumda tedris ve kaza niyetiyle varılmışken, "Fi zamanında müderrislik terk-i dirasettir," deyu men kılmışlar idi. Kadılık taleb olundukça hod kazaya rıza gosterilmemek buyurulmuş idi.²⁶

Mihr ü Mah mesnevisinin Türkiye kütüphanelerinde şimdiye dek rastlanan tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultan, 342'de kayıtlı yazmadır. Bu eserin bir nüshasının da British Library, Or. 7475 bulunduğu bilinmektedir.

Çeviriyazılı metin, Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshaya göre hazırlanmıştır. Failâtün, mefâilün feilün vezninde ve kırk dört varaktan meydana gelen eser, 1164 beyit içermektedir. Kaynaklarda Âli'nin bu eseri H. 969 (M. 1561-1562) yılında yazdığı belirtildiğine göre, üzerinde çalıştığımız nüshanın, müellifin yazmasından kopya edildiği düşünülebilir. Fakat eserin telif ve elimizdeki nüshanın istinsah tarihlerinin yakın olmasına rağmen, kanımızca müstensihin

²⁶ Âli, Menakıb-i Hünerveran, s. 6.

dikkatsizliğinden ileri gelen anlaşılması zor ve çözümediğimiz yerler vardır.

Eserin [1a] varağının sağ üst köşesinde bir temellük kaydı görülmektedir:

Sahibi hu Hacı Halil bin Hacı İsmail,

Bu kaydın altında:

Haza kitab-i Mihr ü Mah min telifat-ı Âli yazısıyla eserin ve yazarının adı belirtilmiştir.

Bu notun altında farsça bir rubai kayıtlıdır.

[1a] varağının sol üst köşesinde bir temellük kaydı görülmekte ve "Vezir defterdarının kisedarı Ali bin Ahmed" adı okunmaktadır.

Bu kaydın altında "Seyyid Hacı Kullukzade" adıyla bir temellük kaydı vardır. Ayrıca yine aynı varakta farsça ve türkçe mısralar kayıtlıdır.

Nüshanın [43a] varağının alt kısmında müstensih hakkında arapça bilgi vardır: "Yahya b. Şahin, el-Salihi meskenen ve'l-Hanefi mezheben." İstinsah tarihi ise yine aynı yerde Zilhicce 971 olarak kayıtlıdır. Eserin cildi sırtı siyah deri olup, kapak ebruludur. Yazısı talik olan bu nüshanın beyitlerin yazılı olduğu varakları satır aralarında çift olmak üzere baştan sona altın cetveli olup, başlık içeren sayfalar hariç her sayfada on beş beyit bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı renkli mürekkeple yazılmıştır. Eserin büyük bir kısmında başlık yerleri boş bırakılmıştır. Bazı varaklarda ise boş minyatür yerleri vardır. Müstensih bunları daha sonra doldurmayı düşünmüş olmalıdır. Toplam on bir başlık yazılmıştır. Eserde beş

gazel, iki atasözü bulunmaktadır.

Nüshanın kâğıdı filigranlı olup, bazılarının üzerinde rutubet lekesi, kurt yeniği bulunmaktadır.

B. Mesnevinin Özeti

Mihr ü Mah mesnevisi bir aşk hikâyesidir. Konu, ilerde anlatılacağı şekilde, Türk edebiyatında sık sık işlenen diğer bazı hikâyeler gibi, eski bir İran destanından kaynaklanmaktadır.

Eser, sekiz beyitlik bir tevhid ile başlıyor. Burada Allah'ın büyüklüğü ve gücü anlatılıyor.

Zerredür rāh-i kudretünde cihān
Kātreddür bu bihār-i bī-pāyān [1b]²⁷

Bu kısım,

Mebde-i tevhid-i ilahi ve menşe-i tahmid-i nāmutenāhī [1b]

başlığı altında devam ediyor.

Sonra gelen

Der bahşāyiş-i yezdān vü asāyiş-i kevn ü mekān [2a]

başlıklı kısımda Âli, Allah'a yalvarmaya ve şükretmeğe çağırıyor.

Gelünüz idelüm hüdāya niyāz
Olalum dāne-çin-i hırmen-i rāz [2a]

Yine burada Tanrı'nın güç ve azametini gösteren tabiat olaylarını sıralıyor:

Yoğ iken dehri var iden kimdür
Anı leyl ü nehār iden kimdür [2b]

²⁷ Eserden alıntılarının yanında köşeli parantez içinde gösterilen numaralar varakları belirtmektedir.

Neden irür bu bāğa neşv ü nūma
Neden eyler şecer semer peydā [2b]

Üçüncü başlık ise Hz. Muhammed'e övgüyü bildiriyor:

Der na't-i resūl-i āzam ü nebiy-yi mükerrer Muhammedü'l-
Arabī Sallalahüve's-selem [2b]

Daha sonra Hz. Muhammed'in mucizelerini ve mirac olayını anlatıyor:

Der mi'rāc ü mu'cizāt-i seyyidü'l-sādāt 3b

Bundan sonra gelen bölümlerde dört halifeye na't yer alıyor:

Der na't-i zübdet-i erbabü'l-tahkik ve't-tedkik
Ebubekr aş-şiddik [4a]

Âli burada Hz. Ebubekir'in düşünde Kâbe'ye bir nur indiğini gördüğünü, bu ulu nurun sonra Ebubekir'in evine indiğini ve her tarafı aydınlattığını anlatır.

Ebubekir bu düş üzerine, sabah olunca bir rahibe gider ve gördüklerini anlatarak yorumlamasını ister. Rahip, Tanrı'nın bir peygamber göndereceğini ve onun veziri ve halefi olacağını söyler. Hz. Muhammed'e peygamberlik inince ilk olarak Ebubekir'i İslama davet eder. Ebubekir, ondan peygamberliğine delil göstermesini isteyince, Hz. Muhammed kendi gördüğü düşün gerçekleştiğini, bunun da en iyi delil olduğunu söyler. Bunun üzerine Hz. Ebubekir şahadet getirir. Âli, bu kısmı şu beyitlerle bitiriyor:

Şad hezār aferin o 'şiddike
Vākı'ası irdi tahkike [4b]

Şādıkü'l-kavl ise 'aceb mi dilā
Ki aña şiddik dimişdi hüdā [4b]

Daha sonra Hz. Ömer'e övgü gelmektedir. Başlıksız olan bu kısımda, Âli, Hz. Ömer'e Sariye adlı bir kahramanın, kâfir

ile savaşmakta olduğunun malum olmasını anlatıyor ve,

Başarında ʿaceb ne kuvvet var
Nice fersah yeri ider ebşār [4b]

diyerek, İbn-i Hattab'ı, yani Hz. Ömer'i övüyor.

Der naʿt-i cāmiʿü'l-kurān vü şāhibü'l
ʿarifān ʿOsmān bin ʿAffān [5a]

başlığı altında, Hz. Muhammed'in iki kızını Osman'a verdiğini ve bu nedenle "zü'n-nureyn" diye adlandırıldığını söylüyor ve Peygamber'in, "Eğer bir kızım daha olsaydı onu da Osman'a verirdim," diyerek Hz. Osman'a ne kadar değer verdiğini anlatıyor.

Der naʿt-i esedullāh al-gālib Ali
bin Tālib [5b]

başlığı altındaki kısımda Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi damat edinmesini ve onu canı gibi sevdiğini anlatıyor.

Bundan sonra arka arkaya iki başlık geliyor:

Der medayih-i nekāve-î pādişāhān ve
güzide-i āl-i ʿOsmān [5b]

Kurret-i ʿayn pādişāh-i zamān-i
nevin-i ʿaşr Hażret-i Şultān Selīm Hān [6a]

Bu kısımda Âli, Sultan Selim'i Fars edebiyatında ve Şehname'de adı geçen kahramanlara benzeterek cesaretini ve yiğitliğini övüyor:

Muştafā-hulk ü Būbekir-fitnat
İbn-i Hattāb-dil ʿAlī-siret [6a]

ʿİlm ü hilm ile hażret-i ʿOsmān
Hüsn ü hulk ile Yūsuf-Kenʿān. [6a]

Hażret-i Hān Selīm-i ferruḥ-zād
Şāh-i vālā-makām-î mülket-i dād [6a]

başlığı altında Sultan Selim'i övmeye devam ederek cömertliği

yanında, Hatem-i Tay'ın kereminin hasislik; adaleti yanında da Nuşirevan'ın adlinin zulüm olduğunu söylüyor. Bu eseri ona sunduğunu şu beyitlerle anlatıyor:

Pādişāhum bu tuhfe-i nāçiz
Ne ʿaceb olsa ger haṭā-amiz [6b]

Perde-i lutfun anı setr eyler
ʿAleṃ-i nazma māh-i bedr eyler [6b]

Eğer padişah ona lutf gösterip eserini beğenirse ayda bir Mihr ü Mah yazabileceğini söylüyor. Tanrı'ya Padişahın ömrünün uzun, talih ve bahtının güzel olması için dua ediyor.

Bundan sonra gelen münacaat kısmının başlık yeri boştur. Âli burada günahının hadden aşdığını fakat Tanrı'nın lutfunun kendi günahlarından daha fazla olduğunu, dünyayı zulüm sarsa Tanrı'nın kereminin ona "mah-i bedr" olacağını söyleyerek kendi günahlarını anlatıyor.

Hāşılı cürmüme nihāyet yok
Bunca dürlü günāha gāyet yok [8a]

diyerek Tanrı'ya kendini affetmesi ve ilahi aşka düşürmesi için yalvarıyor.

Dilerem ey kadir-i zū'l-inʿām
Kalmayam ben gedā bu dem nakām [9a]

İrişüp cāndan ʿışka hemān
Eyleyem cān ü pākūmi kurbān [9a]

Mazhar-i lutf-i bākemālün olam
Lāyık-i sohbet-i visālün olam [9a]

Bundan sonraki kısımda Âli bu kitabı neden yazdığını anlatmaktadır:

Der sebab-i telif-i kitāb ve mūcib-i taşnif-i belāgat-nisāb
çünānki vāki-i hāl ve aḥsen-i maḳāl geşte-būd [9b]

Âli, sır gülşenin bülbülüne seslenerek hangi güle aşık olduğunu, ağlamalarının ve ah çekişlerinin nedenini ve aşkının hikâyesini anlatmasını istiyor. Bülbül, peri yüzlü, servi boylu, gül yanaklı bir güzele tutulduğunu söylüyor. Güzelliğinin parlaklığı yanında güneş bir zerre imiş ve eğer Yusuf güzelliğini görseymiş ona kul olurmuş. Sevgilisinin vasıflarını övdükten sonra onunla gece gündüz beraber olduğunu söylüyor. Gönül adında bir "ehl-i temiz, alim ve kamil" kişi nereye gitseler onlarla beraberdir. Gönül bir gün ona nasihat eder ve bu dünyayı terk etmeden, hemen aklını başına toplamasını, gafleti bırakıp bir eser meydana getirerek, sevgilisine nasıl kavuştuğunu bütün ayrılık derdine düşmüş aşıklara anlatmasını ister. Bülbül, gam ateşinde yandığını, mahzun olduğunu anlatarak, konuşmaya başlarsa bile, gözyaşlarının onu engelleyeceğini söyler. Gönül ise sevgilisiyle "hemdem" olduğu halde, mihnet ve gam çektiği için ona kızar:

Vaşl-i yâr ile sen ki cān bulduñ
Şöyle beñzer ki rāyegān bulduñ [12a]

'Aklı' der başa olma rüsvāyı
Añma her giz baña bu sevdāyı [12a]

Sır gülşenin bülbülü cevap olarak bülbülün, gülün güzelliğini her an seyrettiği, visaliyle mesut olduğu halde figan ettiğini, "gussasını aleme beyan ettiğini" anlatır. Gönül ona hak verir ve onun da bülbül gibi aşkının sırrını açıklamasını ister. Âli, bülbülün ağzından,

Bu naşīhat ile bī-gam itdi beni
Kelimātumla mülzem itdi beni [12a]

Elüme hāme aldum ahir-i kār
Eyledüm bu kitābı nakş ü nigār [12b]

diyerek,

Bülbül-i hoş-nevā-yi bāğ-i zamīr
Sözi bu yüzden eyledi ta'bir [13b]

beyitiyle esas konuya geçiyor:

Mihr, iyi huylu, güzel bir şahdır. Hüsn ülkesinin padişahıdır. Cömert ve adildir. İlim ve faziletine nihayet yoktur. Bercis onun adaletinin temsilcisi, kadısıdır. Mirrih onun silâhdarıdır. Utarid kâtibi, Zuhâl kapısına derban olup ülkesinin koruyucusudur. Zühre onun çengisidir. Bunlardan başka bir çok hizmetkârı vardır.

Mihr bir gün tek başına gezmeye çıkar. Altın tacını başına takmış, sırma saçlarını yüzüne dağıtmış, sürmesini gözüne çekmiş, diba elbisesini giymiştir. Güzelliği eşsizdir. Gezerken Tanrı'ya yalvarır. Onu güzelliği ile eşsiz kıldığı halde, bu güzellik için inleyen bir bülbül vermemiştir. Saçlarını zincir yaptığı halde esiri yoktur. Ferhad aşık olmasaydı Şirin'in adı bilinir miydi diyerek Tanrı'dan kendi adını ölümsüzleştirecek bir aşık diler. Tanrı onun isteğini yerine getirir.

Mah adında ilim ve marifeti sonsuz bir "üftade" dolaşırken Mihr'e rastgelir. Güzelliğini görünce ona kavuşmayı arzular. Bir gazel ile aşkını açıklar. Halinden şikâyet eder. O şah halini bilse belki kendisine acıyıp derdine deva bulacaktır. Mah, Tanrı'ya yalvararak Mihr'in yüzünü göstermesini ister. Eğer ona kavuşursa, canını onun hizmetine lâıyk görürse bir daha inleme ve feryatları duyulmayacaktır. Tanrı Mah'a acır ve Mihr, aşağıda anlatıldığı

şekilde onun varlığından haberdar olur.

Yine bir gün Mihr tek başına dolaşmaya çıkmıştır. Halkın onun yönetiminden şikâyeti olup olmadığını öğrenmek için kılık değiştirir, bir dilenci kıyafetine girer. Zemine iner ve bir tekkeye yerleşir. Bu sırada Mah, başı dönmüş bir halde dolaşmaktadır. Mihr'i görünce kılık değiştirmesine rağmen onu tanır ve ağlayarak Tanrı'ya şükreder. Sevgilisine halini anlatır. Acı çekmekten sararıp solduğunu, bedeninin hilâle döndüğünü, gece gündüz ağlayıp inlediğini anlatarak aşkını açıklar. Ya onu "visaliyle şad etmesini," ya da öldürmesini ister. Mihr bu sözleri işitince sevinir, dileğini kabul edip, Mah'ı kendine aşık ettiği için Tanrı'ya şükreder. Fakat güzellerin naz edip, cefa çektirmesi adet olduğu için yüz vermez ve salınarak gider. Mah evvelkinden daha çaresiz ve hasta, kala kalır. Bir gazel ile halinden yakınır. Daha sonra, Şeb'e hitabederek, neden böyle kararlar giydiğini, onun da afitabından uzak mı düştüğünü sorar, sırrını açıklamasını ister. Fakat Şeb ona açılmaz. Mah yine ağlayarak, inleyerek gezerken Husuf adında bir bekçi hırsız sanarak onu yakalar. Mah'ın elindeki fanus ile şehri ateşe vereceğini sanır. Husuf, Mah'ı sürükleyerek Bercis'e getirir ve olup biteni anlatır. Bercis dinledikten sonra, Mah'a bu burca nasıl çıktığını, boyunun neden hilâle benzediğini, benzinin neden sarı olduğunu, nereden geldiğini sorar. Mah'ın cevaplarından onun aşka müptela olduğunu anlar ve macerasını anlatmasını ister. Mah, başından geçenleri anlatır, Mihr'i gördüğünü, ona aşkını açıkladığını, fakat Mihr'in onu dinledikten sonra yüz çevirdiğini ve o zamandan beri figan ederek dolaşırken, bekçinin

onu yakaladığını Bercis'e anlatır. Bercis, Mihr'e nasihat ederek, çektiği cefalara üzülmemesini, bu acıların sonunda istediğini elde edeceğini söyler. Mah'ın içi rahatlar ve Bercis'e minnettar olur. Aşığın haline acıyan Bercis, Mihr'e giderek olanları anlatır ve Mah'a iyi davranmasını, çektiği beladan onu kurtarmasını ister. Bu sözleri dinleyen Mihr, Mah'ın sevdasının büyüklüğünü anlar ve içi merhametle dolar. Buna rağmen naz ve cilvesine devam eder. Mah'ın küstahlık ederek, sızlanmalarıyla halkı rahatsız ettiğini, halbuki pervanenin aşk ateşinde yandığı halde acısını halka açmadığını söyler. Mah'ın, aşkıdan bir şey ummamasını, eğer yaşamak istiyorsa kendi adını anmamasını Bercis'e emreder. Mah'ın derdine ölümden başka çare yoktur. Mihr onun şehre girmesini de yasaklayarak, bir daha nalesini işitmek istemediğini söyler. Mah, emrine uymazsa Mihr'in onu öldüreceğini düşünerek, azığını hazırlar ve şehirden çıkıp gider. "Şeb-i hecr" gidip "Subh-i visal" ufukta gözükünce, Mah ağlayarak halini ona anlatır. Subh'dan Mihr'e durumunu anlatmasını ister. "Subh-i Sadık" biraz düşündükten sonra Mihr'e giderek, uzun zamandır onun hizmetinde sadık bir bendesi olduğunu anlattıktan sonra, Mah'ın yıllardır ayrılık acısı çektiğini söyleyerek, onu sürgün cezasından affetmesi için yalvarır. Bu arada Mihr de Mah'i sürgün ettiği için pişman olmuştur. Onu andıkça üzülmemekte ve biçare Mah'ın sağ olup olmadığını kendi kendine sormaktadır. Onu bulursa bir daha bırakmayacak ve "vuslatıyla şad edecektir." Subh-ı Sadık gelip ondan Mah'ı affetmesini isteyince, cevap olarak, şehre dönmesine izin verdiğini ve onu hizmetine kabul edeceğini söyler. Mah bu

haberi duyunca hemen yola çıkar ve gece olduğunda şehre varır. Hemen Mihr'in önüne çıkar. Mihr, Mah'ı tanıdığı halde, belli etmez, onun kendine aşık olduğunu bilmiyormuş gibi davranır ve kime tutkun olduğunu sorar. Mah, ona sevgilisinin vasıflarını överek anlattıktan sonra, kendi gözleriyle görmesi için bir ayna uzatır. Bunun üzerine Mihr de ayrılık acısıyla yandığını itiraf eder ve onu zevk ve sefa ederek "felekden kam almaya" çağırır. Fakat beraberlikleri sır olarak kalacak ve yalnız geceleri buluşacaklardır. Mah sevinç içinde, sevgilisine kavuşmaktan duyduğu mutluluğu anlatan bir gazel okur. Fakat Mah'ın bu mutluluğu uzun sürmez.

Zerre adında gürültücü, serseri kılıklı biri gezerken gözü Mihr'e takılır ve onun aşkıyla günlerce çılgın gibi gezer durur. Sonunda Mihr'e rast gelir ve ona aşkını söyler. Mihr, Zerre'nin sözlerini dinledikten sonra, aşkını gizli tutup, ağlayıp inlemediği için onu över ve Zerre'yi "hürrem etmeğe" karar verir. Mah onları görünce tekrar derdine ve kötü talihine ağlar.

Aradan uzun bir süre geçer. Bir gün Zerre Mah'ı ağlayarak dolaşırken görür. Onun da Mihr'e tutkun ve bir zamanlar onun gözdesi olduğunu anlar. Mihr ile Mah'ı ayırmazsa kendisinin ayrılık ateşiyle yanacağını düşünerek hemen Mihr'e gidip Mah'ı kötüler. Onun bir sürü yalan uydurduğu, gürültü patırdı yapıp, Mihr'in ırzını ayak altı ettiğini anlatır. Hakiki aşığın sevgisini kendinden bile saklayarak, sevgilisinin namusunu koruması gerektiğini söyler. Mihr bu sözleri işitince çok öfkelenir ve sırrını herkese açıkladığı için Mah'a kızarak onun şehre girmesini yasaklar.

Tekrar ayrılık derdine düşen Mah, "mey-i rana" dan medet umar. Kurulan mecliste, dünya "sürahi-yi mina," şafak "mey-i hamra," yıldızlar "nukl" olur. Nahid o meclisin çalgıcısı, Müşteri, Utarid ve Behram, Mah'ın "hemnişini" dir. Bir süre sonra Mah, içkinin tesiriyle aşkını mecliste bulunanlara açıklar. Onların, Mihr'in yakın hizmetkârları olduklarını düşünerek, sevgisini o Sultan'a anlatmalarını ister. Fakat meclis arkadaşları Mah'ın bu sözlerine incinirler. Onlar, yıllardır Mihr'in hizmetinde oldukları halde adını ağızlarına almamışlardır. Hepsi çekilip giderler. Mah yalnız kaldığı zaman onlara aşkını açıkladığı için hayıflanır. Hemen Zühre'ye gidip, ayağına düşerek özür diler. Fakat Zühre, bütün yalvarmalara rağmen, ona yüz vermez. Çaresiz kalan Mah Tanrı'ya yakarır. Mihr ile aralarına nifak sokan her kimse ayrılık ateşinde yanmasını diler. Tanrı onun yalvarmalarını kabul ederek, "Şah-i Şita"'yı dünyaya yollar. Bütün zemin karla kaplanır. Çiçekler solar, gül bahçeleri berbad olur. Bütün yıldızlar kaybolur. Zerre Mihr'i kaybeder. Ayrılık acısına düşünce anlar ki Mah'a yaptığı kötülük yüzünden başına bunlar gelmiştir. Diğer yandan Mah tekrar Mihr'e kavuşmuştur. İkisi de birbirlerine duydukları sevgiyi anlatırlar.

Mihr ü Mah, Âli'nin kendi eserini övdüğü bir kısım ile sona eriyor. Şair burada,

Kendi bāğında var iken mi ve
Gayr bāğına girmezem baña ne [42b]

diyerek, kimseden fikir almadığını, Mihr ü Mah'in tamamıyla kendi ürünü olduğunu söylüyor:

Kelimātum güherleri yarāb Çıkmaya deĝme kanda olsa taleb	[42a]
Sen bilürsin ki vāridātumdur Her ne ki var taşarrufatumdur	[42a]
Bikrdür cümle meānisi Baña maḥşuşdur mebānisi	[42a]
İrmedi dāmenine ol bikrūn Ehl-i nazm içre desti bir fikrūn	[42b]

C. Mihr ü Mah Mesnevisinin Uslup Özellikleri

Mihr ü Mah'ın başlangıç kısmındaki tevhid, Hz. Muhammed ve dört halifeye naat, Şehzade Selim'e övgü bölümleri farsça ve arapça terkiplerden meydana gelmiş ağır bir dille yazılmıştır.

Ey küşayende-i memalik-i cud Padişah-ı asakir-i mevcud	[1b]
Kevkeb-ara-yi çarh-i ibret-bin Mive-saz-ı nihâl-i baĝ-i zemin	[1b]

Yaklaşık on varak süren bu aĝdalı üslup, eserin yazılış sebebi ve ondan sonra da asıl konuya geçildiğinde yerini daha sade bir hikâye diline bırakmaktadır. Bu şekilde, eserde geçen olaylar ve konuşmalar daha kolaylıkla izlenebilmektedir. Özellikle, kişilerin aralarında geçen konuşmalarda arapça ve farsça kelimelere rağmen eserin başlangıç bölümlerine kıyasla daha kolay anlaşılır bir üslup kullanılmıştır. Eserin kahramanlarından Mah aşkını ve içinde bulunduğu ruh hallerini araya serpiştirilen gazellerle anlatmıştır.

Mihr ü Mah'da en dikkati çeken özellik kuvvetli tasvirlerdir.

Bu tasvirlerde güneşin doğuşu, yıldızların gökyüzünde belirmesi gibi

doğa olayları ustaca kullanılmıştır. Eserde Mah'ın Mihr'i ilk gördüğü zamanki güzelliği [14a-14b], Mah'ın yıldızlardan meydana getirdiği içki meclisi [35b-36a] bu anlatım tarzına örnektir.

III. İRAN VE TÜRK EDEBİYATINDA MİHR Ü MAH

A. İran Edebiyatındaki Mihr ü Mah Kıssası

Mihr ü Mah hikâyesinin kaynağı Eski Türk Edebiyatının çok sık faydalandığı eski İran hikâye ve destanlarından biridir. Farsça mensur ve anonim Mihr ü Mah Kıssası, Prof. Dr. Meliha Anbarcıoğlu tarafından şöyle tanıtılmaktadır:

Bilinen tek yazması Oxford Bodleian Kitaplığında Ms. Ouseley, Add. 69 numarada kayıtlı bir Mecmua-i Resail içerisinde (sayfa: 1-85) bulunan Mihr ü Mah detaylı bir şekilde tertip edilmiş güzel bir aşk öyküsünden ibarettir.

Eserin adı, dünya ve insanlara ışık, hayat ve bereket veren Mihr (güneş) ile Mah (ay) gibi çok önemli iki kozmik cisimden alınmıştır, yani gökler alemi içindeki Mihr ve Mah bu hikâyenin baş kahramanlarına ad olmuştur.²⁸

Anbarcıoğlu bu anonim hikâyede Hurşid, Utarid, Zühre, Keyvan, Zuhâl, Süreyya, Nahid ve Hilal gibi göksel sözcüklerin eserin diğer kahramanlarına, onların şahsiyetlerine uyacak şekilde ad olarak verildiğini belirtiyor. Bu makaleye göre eserin konusunu dört esas kısma ayırmak mümkün.

1. Maşrik padişahının oğlu Mihr'in doğuşu;
2. yetişmesi ve resimden Mağrib padişahı Hilal'in güzel

²⁸ Meliha Anbarcıoğlu, "Mihr ü Mah Kıssası," Doğu Bilimleri: 2500: Yıl Armağanı, 1975.

- kızı Mah'a aşık olması;
3. Mah'a kavuşmak için yaptığı yolculuklar ve atıldığı tehlikeler;
 4. rüyasında Mihr'i görüp aşık olan Mah ile uzun mücadelelerden sonra kavuşmaları.

Mihr ü Mah Kıssası'na kısaca değindikten sonra, Türk Edebiyatındaki Mihr ü Mah adlı eserlere geçerek aradaki ilişkiyi incelemeye çalışalım.

B. Türk Edebiyatındaki Mihr ü Mahlar

Bugün Türk Edebiyatında bilinen üç Mihr ü Mah mesnevisi vardır. Bir tanesi burada incelediğimiz Âli'nin eseridir. Diğerleri Çorlu'lu Zarifi'nin (XVI. yy) ve Kıyasî'nin (XVI. yy) dir. Necati'nin de Mihr ü Mah adında bir eseri olduğu bildiriliyorsa da, henüz bir nüshası bulunamamıştır.²⁹

Bu çalışmada, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 2923' de kayıtlı Kıyasî'ye ait olan Mihr ü Mah ve Güner Amasyalı'nın Zarifi'nin Mihr ü Mah mesnevisi adlı tezinden yararlanıldı.³⁰

Aynı addaki bu üç eser incelendiğinde dikkati çeken nokta konuları oldu.

Zarifi'nin Mihr ü Mah'ında, Mah, Hilal adındaki Çin hüküm-

²⁹A.S. Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1973, Cilt I, s. 133.

³⁰Güner Amasyalı, "Zarifi'nin Mihr ü Mah Mesnevisi," İ. Ü. Merkez Kütüphanesi, Mezuniyet Tezi 2265, 1952-53.

darının oğludur; güzel ve cesurdur. Hilal bir gün başka diyarlara savaşmaya gider ve tahtını oğluna bırakır. Mah günün birinde, maiyetiyle ava çıkar ve bir süre sonra bir şehrin yakınına gelir. Bu yerin adı Mah ülkesi ve hükümdarı Pervin'dir. Kendisi ve tabası kafirdir. Pervin Mah'ı yakalayıp saraya getirir. Amacı onu dininden döndürmektir. Bu iş için güzelliği dillere destan olan kızı Mihr'i kullanır. Fakat Mah, Mihr'e aşık olduğu halde inancından dönmez ve zindana atılır. Çok kötü günler geçirdikten sonra aşkına cevap veren Mihr'in yardımıyla kaçmayı başarır. Pervin'in askerleriyle savaşmakta iken, oğlunun güç durumda olduğunu haber alan Hilal yetişir ve onları kurtarır. Mihr müslüman olur ve Çin'e dönerek evlenirler.

Kıyasi'de ise Mah yine bir sultanın oğludur. Ava çıktığı bir gün, ağaç altında dinlenirken mektup taşıyan bir güvercin görür. Mah adamlarına güvercini yakalamalarını emreder. Mektupta güzel bir kızın resmi vardır. Yazdığına göre Çin padişahının kızı olup, ismi Mihr'dir. Mah ona aşık olur ve resmi koynunda taşımaya başlar. Mah'ın Beşir adında akıllı ve onun her derdine deva bulan bir kölesi ona, derdine yanacağına, istediğine ulaşmaya çalışmasını tavsiye eder. Askerlerini toplayarak Çin'e sefer etmesini söyler. Bunun üzerine Mah ordusuyla yola çıkarak, Çin yakınında bir yerde konaklar. Sıkıntısını dağıtmak için ava çıkar ve bir ceylan yakalar. Bu sırada uzaktan yakışıklı bir gencin geldiğini görür. Genç, Mah'dan ceylanı ona vermesini söyler. Mah isteğini kabul eder. Bunun üzerine karşılık olarak bu gencin kölelerinden Numan adında

birisini alır. Mah, Numan'a Çin İmparatorunun kızı Mihr'e aşık olduğunu ve bu nedenle oralara geldiğini anlatır. Numan bunun üzerine, Mah'ın yakaladığı ceylanın aslında Mihr'in sarayından kaçtığını, gördüğü gencin de erkek kılığına girerek, çok sevdiği ceylanını aramaya çıkmış olan Mihr olduğunu söyler. Mah'ın eline geçen resmi ve mektubu da gördüğü bir rüya üzerine yazıp yolladığını anlatır. Numan, Mihr'e giderek Mah'ın aşkını ve neden Çin'e geldiğini açıklar. Mihr ise Mah'ın kendisini babasından istemesini söyler. Sevgilisinin bu sözleri üzerine Mah, Çin İmparatoru'na elçiler yollar. Fakat İmparator, kızını vermeyi reddedince Mihr'i saraydan kaçıtır ve kendi ülkesine götürür, Eser böylece biter.

C. Sonuç

Yukarıda kısaca konu özetleri verilen her iki eserde ^{ve} Mihr ü Mah Kıssası'nda Mihr ile Mah'ın kim oldukları, nerede yaşadıkları açıktır. İkisi de sultan kızı ve oğludurlar. Yer adları, kişi adları belirtilmiştir. Divan Edebiyatında sık görülen tarzda birer aşk hikâyesidirler. Her iki eserde de Mihr ile Mah birbirlerini sevmektedirler, onları ayıran ya kötü talihleri, ya da kızın babası, yani başka bir insandır.

Âli'nin mesnevisinde ise daha değişik bir konu vardır. Mihr bir sultandır. Açık olarak belirtilmemekle beraber ülkesi gökyüzüdür. Mah ise bir gedadır. Fakat bu kişiler Zarifi ve Kıyasi'nin Mihr ü Mah'larında olduğu gibi tam bir kesinlikle belirtilmemiş,

somutlaştırılmamışlardır. Eserde Mihr tanıtılırken, onun sırma saçlarından, altından tacından, dibadan elbisesinden, gözüne sürme çektiğinden bahsediliyor ve bir kadın olduğu izlenimi veriliyorsa da açık olarak belirtilmemiştir. Onun gökyüzünün padişahı olması, bir geda kılığına girerek yeryüzüne inmesi kesin bir kaniya varmayı önlüyor. Eserin kahramanları için Âli şöyle diyor:

Māh-ı biçāre didiğüm dildür
Ki anuñ işi böyle müşküldür [43a]

.....

Anı kim tutdıydı dest-i ʿases
Nefs ü şer bir durur hemān sözi kes [43a]

Aña kim didüm āfitāb-i cihān
Amel-i şālih idi ey gufrān [43a]

.....

Maʿnide zerre didiğüm nākes
Dil-i zārumdaki hevā vü heves [43a]

Ki fesād itmeğe ider telkin
Hased ü reşk ü buğz anınla hemin [43a]

Görülüyor ki Âli, eserinde tasavvufi aşka benzer bir konuyu işliyor. Diğer iki mesnevîde iki sevgilinin birbirine kavuşması için döğüşmeleri, kötülüğü veya dinsizliği temsil eden insanları yenmeleri gerekmektedir. Âli'nin Mihr ü Mah'ında ise Mihr "amel-i salih," bir insanın bütün dünyevi isteklerinden arınarak ulaşabileceği bir noktadır. Mihr, ona kavuşmak için bir çok deneylerden geçer. Bir ara, aşkını etrafa yaydığı, derdinden şikâyet ettiği için sürgüne gönderilir. Mah onu bir çeşit sınavdan geçirmektedir. Amaç, ilâhi aşk yolunda sabırlı olmayı öğretmektir. Mihr, yani gönül, tam Mah'a ulaşacağı sırada araya Zerre girer. Zerre'nin de Mihr ve Mah gibi

kim olduğu okuyucuya bırakılmıştır. Âli, eserinin sonunda, Zerre' nin kişiyi ilâhi aşk yolundan döndüren istek ve arzularının, nefsinin sembolü olduğunu söylüyor.

Diğer iki eserde hareket çok daha fazladır. Avlar, savaşlar, döğüşmeler vardır. Âli'nin Mihr ü Mah ında, Mah'ın aşkına ve talihsizliğine ağlaması, başkalarına derdini açması, geçirdiği ruh halleri eserin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Üç eserde de, Mihr ü Mah Kıssası'nda geçen kişi adları (Zühre, Utarid, Hilal, Hurşid, Zühal, Nahid), Zarifi ve Kıyasi'nin Mihr ü Mah'larında Kıssa'da belirtilen yer adları kullanılmıştır.

Sonuç olarak, kullanılan malzeme açısından bir çok ortak yönleri olmasına rağmen, Âli'nin eseri, kendisinin de belirttiği gibi, yine kendi çağında kaleme alınmış iki Mihr ü Mah'dan içerik olarak oldukça farklıdır.

ÇALIŞMADA KULLANILAN ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

آ	Ā	نا	N̄
ا	A	و	O
ب	B	و	O
ج	C	چ	P
چ	Ç	ر	R
د	D	س	S
ف	F	ش	Ş
غ	G	ص	S.
ك	G	ط	S
ح	H	ن	T
خ	H	ط	T
ه	H	و	U
ی	I	و	Ü
ی	İ	و	V
ر	J	ی	Y
ق	K	ز	Z
ك	K	ظ	Z̄
ل	L	ظ	Z̄
م	M	ذ	Z̄
ن	N	ع	Z̄

IV. ÇEVİRİYAZILI METİN

[1b]

- (1) (1) Ey küşâyende-i memâlik-i cūd
Pādişāh-i ʿasākīr-i mevcūd
- (2) (2) Keṣkeb-ārā-yi çarḥ-i ʿibret-bin
Mive-sāz-i nihāl-i bāğ-i zemīn
- (3) (3) Nakş-i peyvend-i kār-kāh-i felek
Rūh-baḥşa-yi ins ü cinn ü melek
- (4) (4) Maḫhar-i sır-i nükte-i la-rey³¹
Şah-i vahdet-sarā-yi alem-i gayb
- (5) (5) Zerredür rāh-i kudretünde cihān
Kaṭredür bu biḥār-i bī-pāyān
- (6) (6) Māsivā³² cümleten saña muhtāc
Ger gedādur gerekse sāhib-i tāc
- (7) (7) Kimse sırrundan olmadı āgāh
Yine sensin bûlan menzile rāh
- (8) (8) Derd-i işkuñladur olan hālik
Mā ʿarefnak-i³³ ḥak mā rifetün

A. Mebde-i tevḥid-i ilahi ve menşe-i tahmid-i nāmütenāhī

- (9) (9) Ey debīr-i saḥife-i lāreyb
Nakşbend-i nigār-i hāne-i gayb
- (10) (10) Kıldı zātun bir emrle muṭlak
ʿAlemler iki ḥarfden kıldun müştakk

³¹ Bakara; 2/2.

³² Masiva: Allah'tan başka herşey.

³³ Hadis: "Seni tesbih ederim seni hakkı ile tanıyamadık."

- (11) (11) Afer̄inis raqam-i keşidũndür
Māsivā cümle āfer̄inũndür
- [2a]
- (12) (1) Getürürsin kil-i siyehden gül
Halk idersin̄ aña nice bülbül
- (13) (2) Rüz-i halk eyledün virüb rüzü
Şeb yarattun̄ dahi şeb efrüzü
- (14) (3) Eyledün dilde genc-i nutku bedid
Virdün̄ ol kıfl için lisāni kilid
- (15) (4) Feleğe afitābı kıldun̄ şah
Oldu hayl-i kevākib aña sipāh
- (16) (5) Cüle ālem senünle kāyimdür
Şanmasınlar ki anı dāyimdür
- (17) (6) Baħr-i lutfundan irdi çeşmeye āb
Kudretün̄ gösterür serābı şarāb

B. Der bahşāyiş-i yezdān ü asāyiş-i kevn ü mekān

- (18) (7) Gelünüz idelüm hüdāya niyāz
Olalum dāne-çin-i hirmen-i rāz
- (19) (8) Hamdi aña ki küt-i cān oldu
Kuvvet-i cism nā-tuvān oldu
- (20) (9) Şükrüni her ki itdi vird-i zebān
Oldı dergāh-i hazrete mihmān
- (21) (10) Rüz ü şeb eyle aña hamd ü senā
Gerçe kim şükrün̄ olmaz ise sezā
- (22) (11) Şirkden şükri eyle fark-i dakik
Dime birdür hürufi fi'le taħkik
- (23) (12) Aqla nisbet biħār kim kaħre
Vaşfi yanında tab' bir zerre
- (24) (13) Kār-i deryāya sırr-i haħ sığmaz
Güş-i māhiye heft yem girmez
- (25) (14) Zātı alayış-i ādemden pāk
İrmez esbeb-i guşsedan aña bāk

[2b]

- (26) (1) Kimden irür cihāne nūr ile fer
Ayn-i ḥak ile ḥakka eyle nazar
- (27) (2) Yoğ iken dehri var iden kimdür
Anı leyl ü nehār iden kimdür
- (28) (3) Neden irür bu bāga neşv ü nümā
Neden eyler şecer semer peydā
- (29) (4) Kim ider afitābı tābende
Mahe eyānedür fūrüzende
- (30) (5) Neden oldı mesīhe bu tecrid
Ne için nağme-sāz ola nāhid
- (31) (6) Bil vücūdı vücūduñı bilesin
Kānde ise o sen dahī bilesin
- (32) (7) Saña besdür bu çarḥ-i minā-gün
Ki bir āyinedür küşāde derün
- (33) (8) Zāhirün gör ko seyr-i mirātı
Arıza bakma bilmedin zātı
- (34) (9) Seni eyler bu kıssadan āgāh
Haber-i lā ilāhe illāllah
- (35) (10) Ağız açmasa kulzüm içre sadeḥ
Kimse sezmezdi anda dürr-i Necef
- (36) (11) Ejder-i nefsün eyleyüb ihlāk
Maḥrifet gencine irüş bī-bāk
- (37) (12) Evvel āḥir odur vücūda kamu
La eri fi'l-vücūd illāhü³⁴

C. Der nā t-i resūl-i āzam ü nebī-yi mūkerrem
Muhammedü'l-Ārabī Şallalahüve's-selem

- (38) (13) Ey dür-i şahvār-i kulzüm-i cūd
Gevher-i bī-bahā-yi kân-i vücūd

³⁴ Vücutta ondan başka kimse görmüyorum.

(39) (14) Hâtem-i enbiyâ vü müftî-i dîn
Kâdı-i şerü nür-i 'ayn-i yakîn

[3a]

(40) (1) Merdüm-i dide-i sipihr-i beka
Pertev-i şem-i leyletü'l-esrâ³⁵

(41) (2) İki ebrünî kim debîr-i ezel
Eyledi şafha-yi cebinüne hal

(42) (3) Biri nün-i nübüvvet oldu anün
Biri rây-i risâlet oldu anün

(43) (4) Haremün kim var anda nice sebil
Ana cârüb şehper-i Cibril

(44) (5) Der-i dergâhuna senün Musâ
Hâcib olmuş durur elinde 'aşâ

(45) (6) Gül-i gülzâr-i mârifet sensin
Nahl-i bustân-i merhamet sensin

(46) (7) Leb-i cân-bahşun eyledi ihyâ
Ki gerek Hızırdur gerek 'İsâ

(47) (8) Bülbül-i gülşen-i fesâhatsın
Tüti-i pişe-i belâgatsın

(48) (9) Kelimâtuñ işitse hasta-dilân
Derdini yitirub bula dermân

(49) (10) Senün için bezendi [bu] eflâk
Saña nâzildür âyet-i levlâk³⁶

(50) (11) İtmege zât-i pâkuni tesbîh
Yaydı seccâde-i şehâbı mesîh

(51) (12) Saña şâhid eğerçe bî-pâyân
Bilene besdür âyet-i mâkân³⁷

³⁵Mirac gecesi

³⁶Hadis-i kudsi: Sen olmasaydın sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

³⁷Ahzab; 40.

(52) (13) Ve'd-duha³⁸ pertev-i cebinündür
Ve'l-leyl³⁹ zülf-i anberinündür

(53) (14) Ebruvānūn ki oldı sūre-i nūn⁴⁰
Kāmetūn ve'l-kalem āna maḳrūn

(54) (15) Seni Bū Cehl ide ne ğam inkār
Mihri huffās ider mi hiç karār

[3b]

(55) (1) Hādīmān-i muḳārenet-hāhūn
Çehre-sāyān-i hāk-i dergāhūn

(56) (2) Oldılar mazhar-i ināyet-i hāk
F'edhulū⁴¹ didi anlara mutlak

(57) (3) Āl ü eshābūn ey resūl-i gūzīn
Nekebāt-i dehrden ola emīn

(58) (4) Mihr ü meh oldugunca çarḥda kim
Radiya'llahu rabbenā ānhun⁴²

Ç. Der mi'rāc ü mu'cizāt-i seyyidü'l-sādāt

(59) (5) Ey nihāl-i dirāḥt-i bāġ-i kemāl
Gül-i sirāb-i gülistān-i cemāl

(60) (6) Seni ol dem ki da'vet itdi celīl
Reh-nümā oldı ḥazret-i Cibrīl

(61) (7) Çekdi ol bād-pā Būrākı
Tiz-reftār vehem felek-peymā

³⁸ Duha; 93/3. Ebu Leheb'in zevcesi Muhammed Peygamber'e: "Sanırım seni rabbin bırakmış, üç gecedenberi sana yakın olmuyor," dedi. Duha suresi indi.

³⁹ Duha; 93/3: "Her şeyi karanlığı ile örten gece hakkı için, Rabbin seni bırakmadı ve sana bugz etmedi."

⁴⁰ Kalem; 68/1.

⁴¹ Bakara; 208/2, (Ey inananlar barışa girin).

⁴² Allah onlardan razı oldu.

- (62) (8) Gözlerine nite ki nergis-i bāg
Şun^c çekmiş idi sürme-i māzāg⁴³
- (63) (9) Olduğunda o hoş hırāma süvār
Pest ü vālā gelürdü āna hemvār
- (64) (10) Fer̄k-i eflāke çünki basdun pā
Merhabā didiler sürüş-i semā
- (65) (11) Ol gice pīr-i tek̄ye-i gerdūn
Çekdi yer yer sumāt-i bükālemūn
- (66) (12) Necm ile kāse dizdi ziȳnet için
Ya ni kim sen şehi ziyāfet için
- (67) (13) Maṭbahda pişdi şu denlü ta^cam
Dūdudur şanmasunlar anı gamām
- (68) (14) Sensin ol kim kefünde itdi kelām
Bir hācer güyia lisān-i enām

[4a]

D. Der nāt-i zūbd̄-i erbabū'l taḥkīk ve't-tedkīk

Ebubekr aş-şiddik

- (69) (1) Abd-i maḥbūl ḥaḳ-i imām-i atīk
Yārgār-i nebī meger şiddik
- (70) (2) Tıfl iken ḥazret-i resūl-i ḥudā
Gelmedin müjde-i nubūvet āna
- (71) (3) Gör̄di bir şeb düşinde ol mesrūr
İndi gökden zemīne bir ulu nūr
- (72) (4) Ka^cbe üstünde ber karār oldı
Cümle ^cālem ziyā ile taldı
- (73) (5) Kalmadı, ol arada bir mesken
Lema^cātiyla olmaya rüşen
- (74) (6) Sonra ol nūr cem olup cümle
Dir nuzūl eyledi benüm● evüme

⁴³ Necm; 53/17.

- (75) (7) Hanemü girdi, rüşenā itdi
 كسب تاريكي پور زيا itdi
- (76) (8) Kapayup hānemün kapusun o dem
 Kaldı ol nūr evümde dikdi ālem
- (77) (9) Çün bu hāl üzre ^{irdi}vakt-i seher
 Virdi bir rāhibe ne ise haber
- (78) (10) Didi ta'bir eyle bu düşümi
 Umaram hayr ola bu dem işümi
- (79) (11) Didi ol bir nebi getüre Kadir
 Seni ol şehsuvāra ide vezir
- (80) (12) Ölice sen āna halef olasın
 Vakıf-i sırr-i men aref olasın
- (81) (13) Çün resüle nübüvvet oldı ayān
 Anı islāma da'vet itdi hemān
- (82) (14) Didi āna nübüvvetüne delil
 Var ise söyle nice kāl ile kil
- [4b]
- (83) (1) Didi şahid yeter nübüvvetüme
 Naşş-i kāt budur risāletüme
- (84) (2) Gördün ol düş ki eyledün takrir
 Anı bir rāhib eyledi ta'bir
- (85) (3) Söyledi nice oldıysa ahvāl
 Ol daği cān ile didi fi'l-hāl
- (86) (4) Evvela "Lā ilāhe illallah
 Eşhedü enke resül-allah
- (87) (5) Şad hezār aferin o şiddiğe
 Vakıası irdi taḥkiğe
- (88) (6) Şadikü'l-kavl ise āceb mi dilā
 Ki āna şiddik dimişdi hüdā

- (89) (7) Muktedā-yi ümem habīb-i beşer
İbn-i Hattāb ya'ni bir gün Ömer
- (90) (8) Hutbeteyn arasında açdı dehen
Didi ya Sāriye cebel-i kaf-zen
- (91) (9) Halk-i ālem ta'accüb itdi temām
Ki nedür hutbede bu güne kelām
- (92) (10) Meğer ol günde Sāriye fi'l-hāl
Kāfir ile iderdi ceng ü cidāl
- (93) (11) Hayli mağlūb olup zebūn olmuş
Cümle halkı garik-i hūn olmuş
- (94) (12) Göricek anı ol imām-i güzīn
Daga kaç deyu eyledi telkīn
- (95) (13) Başarında āceb ne kuvvet var
Nice fersah yeri ider ebşār
- (96) (14) Didi bir gün resūl-i rab-i celīl
Bir cemāt var idi hulkı cemīl
- [5a]
- (97) (1) Meğer anlar muhaddisinden idi
Ya'ni erbāb-i ākl ü dīnden idi
- (98) (2) Söyleşürlerdi hakk ile her bār
Nitekim halk ile ider güftār
- (99) (3) Ümmetümden olaydı böyle kişi
İbn-i Hattāb olurdu bil bu işi
- (100) (4) Ne se'ādetdür o zāt-i latīf
İde anı bünun gibi tārif

E. Der nāt-i cāmīü'l-kurān ü sāhibü'l'arifān
Qsmān bin Affān

- (100) (5) Nūr-i çeşm-i imām-i zū'l-haremeyn
Sāhibü'l-şer' ya'ni zū'n-nüreyn
- (101) (6) Kime olmuşdurur bu izzetler
Vire aña nebī iki duhter

- (103) (7) Eyleye ikisine ʿakd-i nikāh
Olalar hānedanına mişbāh
- (104) (8) Anıñçün diye resūl-i hūdā
Bir kızum dahī olsa ger peydā
- (105) (9) Virüridüm anı da Osmān'a
Bāgbān idüp ol gülistāna
- (106) (10) Nola denilse ana zü'n-nūreyn
Oldı zirā ki cāmü'l-bikreyn
- (107) (11) Eylediler anı şu demki şehid
Üç gün oldı gömülmedi o sā'id
- (108) (12) Cānib-i gaybdan nidā geldi
"Udfunūhu"⁴⁴ deyu şadā geldi
- (109) (13) Defnine hāzır oldı kerrübī
Gör ne mergūbdur o mahbūbi
- (110) (14) Oldı hakkında çün bu kıssa bedid
Anı inkār idenler oldu yezid

[5b]

F. Der nā't-i esedulāh al-gālib ʿAlī bin Ebi Talib

- (111) (1) Şehriyār-i Necef kerim ü veli
İbn-i ʿamm-i resūl ya'ni ʿAlī
- (112) (2) Anı dāmād idindi fahr-i cihān
Keremullahu vechehu⁴⁵ her an
- (113) (3) Oldı şānında hel etā⁴⁶ nāzil
Ana Cebraīl lāfeta⁴⁷ didi bil
- (114) (4) Anı cānı gibi severdi nebi⁴⁸
Didi hakkında lahmuke lahmi

⁴⁴ "Onu gömünüz."

⁴⁵ Allah onun yüzünü ağartsın.

⁴⁶ El insan; 76.

⁴⁷ Hz. Ali'den başka yiğit yoktur.

⁴⁸ Senin etin benim etimdir.

- (115) (5) Ne kerāmetdür bilün bu yakīn
Söyledi o veli hakka zemīn
- (116) (6) Rāvi eydür rikāba başsa kadēm
Başlar idi tilāvete ol dem
- (117) (7) Bir ayagın daḥi başınca ana
Ḥatm-i Kurān iderdi ol gūya
- (118) (8) Bir şecerdür ki ol figendē nevāz
Ḥāsil itdi iki nihāl-i dırāz
- (119) (9) Oldı şol demki beyt-i dīn ābād
Kıldı haḫ ikisini iki imād
- (120) (10) Ḥāba varmışdı bir gün ol şafder
Yatuban mescid içre bi-bister
- (121) (11) Düş-i şirānesi gubar olmuş
Gül-i ruḫsārı jāle-vār olmuş
- (122) (12) Göricek yatduğun bu hāl ile ol
Didi "kum yā ebā" turāb-i resūl
- (123) (13) Kinet oldı ana hemān bu kelām
Rūh-i pākine şad hezār selām

G. Der medāyih-i neḳāve-i pādīşāhān ü güzide-i
āl-i Osmān

[6a]

H. Kurret-i ayn pādīşāhā-i zamān-i nevīn-i āşr
Ḥāzret-i Şultān Selīm Ḥān

- (124) (1) Ey Tehmōten-dil ü Nerīmān-rām
Şāh-i Kāvūs-rezm ü Sencer-kām
- (125) (2) Güstehem-sehm ü Keyḫubād-veḡā
Erdeşir-i zamān ü Dārā-rā
- (126) (3) Şāh-i Rüstēm-sitem Sikender-der
Zāl-i heycā-şiken Feridūn-fer
- (127) (4) Ḳahramān-i ḳahr ü Dāver-i devrān
Ḥüsrev-i bezm-i kār-zār-i zamān

- (128) (5) Mustafā-hulk ü Būbekir-fitnat
İbn-i Hattāb-dil 'Alī-siret
- (129) (6) 'İlm ü hilm ile hażret-i 'Osmān
Hūsn ü hulḳ ile Yūsuf-i Ken'ān
- (130) (7) Afitāb-i burūc-i çarḥ-i himem
Māh-i zulmet-küşā-yi ũehir-i sitem
- (131) (8) Hāşıl-i 'ōmr-i pādişāh-i zāmān
'Ab-rūy-i nekāve-i ũāhān

I. Hażret-i Hān Selīm-i ferruḥ-zād ũāh-i
vālā-makām-i Milket-i dād

- (132) (9) Adl-i Nūşirevān saña nisbet
Zulmdür ey ũeh-i felek-rıfāt
- (133) (10) Kimse 'ahdunda olmadı nālān
Ki meğer bülbülān-i bāğ-i cihān
- (134) (11) Lütf ü cūdun yanında bi-minnet
Hātem-i Tayy saḥāveti hisset
- (135) (12) Sek-i dergāhuña olur mesrūr
Kellesin kāse eylese fağfūr
- (136) (13) Bāğ-i 'Osmāniyāna ey gül-i ter
Gelmedi bir senün gibi 'arār

[6b]

- (137) (1) İtdi tevkiün olalı bünyād
Ceddinün hānedānını ābād
- (138) (2) Ne 'acebdür ki sümüt-i zātun
Eli irmez aña semāvātun
- (139) (3) Sille erişse dest-i kaḥrundan
Tār ola çeşm-i ḥaşma dār-i kühen
- (140) (4) Bezm-i heycāda deste olsan tig
Dökülen hūn yanında baḥr⁴⁹ ola mig

- (141) (5) Ger̄d-i s̄ümm-i sem̄end-i rez̄münden
Baḳamaz deh̄re d̄ide-i d̄üşmen
- (142) (6) Ker ider gökde ḡüş-i kerr̄ubi
H̄ay h̄üy-i sip̄ahūñ āş̄ubi
- (143) (7) H̄aşmı medh̄üş ider o velveleler
D̄üşürür yer yüzüne zelzeleler
- (144) (8) Menzil olur olalara r̄ah-i cef̄ā
Yer ider canlarında t̄ir-i bel̄ā
- (145) (9) T̄ac̄d̄ār-i neb̄ālet-i Berc̄is
Z̄ih̄n⁵⁰ -i p̄ākūñ yanında bir telbis
- (146) (10) K̄āndur ma rifet sen anda güher
İlm bir naḳl z̄ātun aña sem̄er
- (147) (11) Şadef-i kāinat içinde şeh̄ā
Bir d̄ür-i şāhv̄ārsın tenh̄ā
- (148) (12) Herkesün ḳadrin eylemekde 'ayār
Gelmeye ḳab̄ına irür miyār
- (149) (13) P̄ādişāhum bu tuḳfe⁵¹ -i nāçiz
Ne 'aceb olsa ger ḫat̄ā-ām̄iz
- (150) (14) Perde-i luḳf̄ūñ anı setr eyler
'Ālem-i naz̄ma m̄āh-i bedr eyler
- (151) (15) Eylesen̄ z̄erre denlü ḫāḳe naz̄ar
Misk-i ḫoş-bū olur yah̄ūd 'anber
- [7a]
- (152) (1) Āsitānuñda bendedür Ali
Ber m̄urad eyle gel o p̄ām̄ali
- (153) (2) Ayagūñ tozına sürüp yüzini
Açsın ol kuḫl ile sef̄ā gözini
- (154) (3) Maz̄har-i n̄ūr-i ḫāḳ ki z̄ātūñdur
Mih̄r ü meh̄ z̄erre iltif̄ātundur
- (155) (4) Ger bu naz̄m ola pesend̄ide
Afit̄āb ola burc-i tevḫ̄ide

⁵⁰ Metinde "Dehen" (> >).

⁵¹ Metinde (> >)

- (156) (5) Bād-i lutfun̄ çemenden itse güzer
Gonce gül ola hār gonce-i ter
- (157) (6) İltifāt eylesen̄ sedef m̄anend
Dehenüm ola dürlere h̄orsend
- (158) (7) Nice dür her biri giran-m̄āye
Cān ü ser aña ser-m̄āye
- (159) (8) Gün gibi lutfun̄ olsa nūr-efzā
Ayda bir mihr ü m̄āh idem inşā
- (160) (9) Sen dururken zamānede şu'ērā
Kime kılsın şehā bu güne dua⁵²
- (161) (10) Dergehündür olara puşt ü penāh
Ber-murād eyle kullarun̄ ey şāh
- (162) (11) Dilerem ey şeh-i hüceste-hisāl
Lutf idüp sana Bār-i mütē'āl
- (163) (12) Devlet ü 'ömrünü mezid itsün
Tāli⁵³ ü bahtunı se'vid itsün
- (164) (13) Döşedükçe sipihr-i minā-gün
Şahn-i çarha bissāt-i bükalemün
- (165) (14) Tāc-i zerrin̄ ile şeh-i h̄āver
Eyledükçe diyār-i garba sefer
- [7b]
(166) (1) Nūr-bağş oldugunca 'ālem[e]⁵⁴ m̄āh
Oldugunca kevākib āna seyyāh

⁵² Eserde bu beyitten sonra,

Hazret-i Sultan Selim ferruh-zad
Şah-i vala-makam-i Milket-i dad

beyiti gelmektedir. Müstensih bu beyiti kırmızı ile yazmış ve birinci mısraın üzerine "zaid" ve ikinci mısra üzerinde ise "gayr-i sahih" diye not düşmüştür. Ayrıca bu beyitin varak 6a'da ikinci başlık olarak yer alması, müstensih'in bir hata yaptığını ve sonra farkına vararak bunu düzelttiğini düşündürmektedir.

⁵³ Metinde "tali" (ط ل عي).

⁵⁴ Metinde "alem" (ع ا ل م). Bu metin harekeli bir başka metinden kopya edilmiş ve [e] hareke ile gösterilmiş olabilir. Ama elimizdeki nüshada hareke yoktur.

- (167) (2) Taht-i devletde ber-karār olasın
Saltanat hinkine süvār olasın
- (168) (3) Dāyimā münhezim ola ādā
Çeke buğz ü hased ile cevr ü cefā
- (169) (4) Kim ki reşk ile ide saña nazar
Ola müjgānı çeşmine hañcer
- (170) (5) Kim ki ⁵⁵ itmeye seni hayr ile yād
Hāne-i ömri olmasun ābad
- (171) (6) Saña yāvuz şananların şāhā
Pür gam itsün dilini bār-ı hüdā
- (172) (7) İzzetün kaşrı ber-devām olsun
Nice şeh kapuna gūlām olsun

Başlık yeri

- (173) (8) Ey tabīb ü habīb-i hasta ⁵⁶ -dilān
Çare-sāz-i ānā-yi çare-gerān
- (174) (9) Merhem-i riş-i dilfigārumsın
Aferinende-i gubārumsın
- (175) (10) Mevc ura emrün ile baħr-i ādem
Cān bula nice raşha-i mübhem
- (176) (11) Kudretün gūlşeninde ⁵⁷ bu dünyā
Katre-i jāledür hemān meselā
- (177) (12) Nola mevc ura kulzum-i isyān
Sensin anda ne gūşsa keşti-bān
- (178) (13) Vādi ⁵⁸ -yi maşiyetde pūyānem
Rūz ü şēb ol gam ile nālānem

55 Metinde "ölmeğe" (اولمه).

56 Metinde "huceste" (حجة).

57 Metinde "gülşende" (گلشنده).

58 Metinde izafe hemzesi yoktur (وادی).

(179) (14) Gerçi hadden günāhum oldu birün
Lutfun andan velik daḥi füzün

[8a]

(180) (1) Mezra'umda eğerce yokdur nem
Var iken rahmetün sehābı ne gam

(181) (2) Cürm ile tutsa dehri nola zalām
Keremün aña mäh-i bedr-i tamām

(182) (3) İşka düşdüm şikeste-ḥāl oldum
Hāk-i devletde bi-mecāl oldum

(183) (4) Abdest ibriğini ger tuta dest
Seng-i isyanum anı ide şikest

(184) (5) Mescide başsam ayağum her bār
Şanuram anı gūşe-i humār

(185) (6) Başlaram eylemeğe sūz ü güdāz⁵⁹
Nice tāat durur bu nice niyāz

(186) (7) Ger müezzınler⁶⁰ eylese kāmēt
Ḥatır olup baña o hoş kāmēt

(187) (8) İki barmağum eyleyüp der gūş
Kalurın böyle nice dem medhūş

(188) (9) Şanur eller tutām semāhe binān
Gūşuma girmesün deyu o figān

(189) (10) Kāmētümeylesem ruḳu ile ḥam
Şanuram yārdan selām alıram

(190) (11) İtsem eller ile ger bile secde
Düşerem anda ḥālet-i vecde

(191) (12) Çün cemāat idüp namāzı tamām
Vericek iki cānibine selām

(192) (13) Secdeden kaldurup o dem başum
Gözlerümden revān idüp yaşum

⁵⁹Metinde "gūzar" (گزار).

⁶⁰Metinde "موزتلر" ile yazılmıştır (موزتلر).

- (193) (14) Şanuram halkı ben teşehüdde
Oturup kaluram tecerrüdde
- (194) (15) Hâşılı cürmüme nihāyet yok
Bunca dürlü günāha gāyet yok
- [8b]
- (195) (1) Çünkü tev̄fikün̄ ola baña refik
Korkmazam rāh-i cāh ise taḥkik̄
- (196) (2) Kāfir-i bütpereste ola nagāh
Niçün olmaz baña maāzāllah
- (197) (3) Hatarāt-i sipihr-i hādise-sāy
Nekebat-i cihān-i guşsa-fezāy
- (198) (4) Velī rencide itmeye ey şāh
Eger āfvuñ olur ise baña penāh
- (199) (5) Evvelā işkuña giriftār it
Dil-i bimāre sonra timār it
- (200) (6) Nār-i işkuñla eyleyüp sūzān
Külümi eyle sürme-i āyan
- (201) (7) Cānumı ten bunundan eyle halāş
Ola tā kim şohbet-i haşş
- (202) (8) Olmayan rāhil-i diyāre ādem
Dimesün sidre-i vücūde irem
- (203) (9) Cāne bār-i girān olupdur dil
Koma lütf eyle anı pāder-gil
- (204) (10) Varlığum eyle yokluğa tebdil
Ki vücūdı vücūd ider taḥşil
- (205) (11) Zikr-i işka ol ki çekdi raqam
Bir gedükdür aña vücūd-i ādem
- (206) (12) Fi'l ḥaḳika vücūd vāhiddür
Nakl olunmaz bu zevke āiddür
- (207) (13) Yine ten aslına rucū itsün
Cān-i pākize def-i cū itsün
- (208) (14) Dilerem senden ey ḥakim-i rahim̄
Cān bula cān içinde cān-i sakim̄
- (209) (15) Deşt-peymā-yi işk olup şehā
İde elden āsā-yı hasmı rehā

[9a]

- (210) (1) Ebr-i nīsān lutfun itse ne var
Sadef-i kalbi pür dūr-i şehvār
- (211) (2) Māşeāllah ki sāyil-i muhtāc
Gelicek āsitānuña gide ac
- (212) (3) Dilerem ey Kadir-i zū'l-inām
Kalmayam ben gedā bu dem nākām
- (213) (4) İrişüp cāndan işka hemān
Eyleyem cān ü pākūmi kurbān
- (214) (5) Mazhar-i lutf-i bākemālün olam
Lāyık-i sohbət-i visālün olam
- (215) (6) Dehenüm nice bir ola beste
Zikr-i tevhide ile şāyeste
- (216) (7) Ya İlahī behaqq-i zāt-i cemil
Koma ben hāqunı böyle zār ü zelil
- (217) (8) Başarun hāqqıyıcün ki zāhirdür
On sekiz biñ cihāne nāzırdur⁶¹
- (218) (9) Kudretün hāqqıyıcün ki ider peydā
İki harf ile nice biñ dünyā⁶²
- (219) (10) Semüniçün ki istimāeyler
Āh-i āşık ne dem semāeyler
- (220) (11) Arşuniçün ki böyle vālādur
Pāyesi menzil-i Mesihādur
- (221) (12) Melekütun niyāzı hāqqıyıcün
Enbiyānun namāzı hāqqıyıcün
- (222) (13) Safvet-i zāt-i pāk-i Ādem çün
Huld-i ālāda sürdüği dem çün

⁶¹ Bu beyitin sağ üst başında (ك) "mukaddem" işareti vardır. İlk kelime olan (قدرتك) "kudretin" hemen üzerinde (عرس) "basarın" kelimesi vardır. Müstensih bundan sonra gelen beyitin ilk mısraının başlangıcı olan "kudretin" kelimesini yanlışlıkla yazmış olacak.

⁶² Bu beyit 9a varlığının sol üst köşesinde yan yazılmış ve altına (ع) muahhar işareti konulmuştur.

- (223) (14) Ve behakkı hazākat⁶³ -i İdris
Hikmetiyle iderdi çün tedris
- (224) (15) Ömriyiçün ki Nuhun oldu dirāz
Bahr ü berde iderdi saña niyāz
- (225) (16) Zekeriyāyiçün ki o miḥnet-bin
Anı katl itmiş idi düşmen-i din
- [9b]
- (226) (1) Gark-i hun itdi ālemi hūnı
Toyladı hāki niḡmet-i hūnı
- (227) (2) Giryesi hakkı çün ki Ya kubun
Oldı meftūni derd ü āşubun
- (228) (3) Gurk-i vahşi nübüvvetine güvāh
Ki didi lā ilāhe illallah
- (229) (4) Hāzret-i Yūsofun cemāliçün
Hüsn içinde olan kemāliçün
- (230) (5) Ki anı bende kıldun ey Yezdān
Eyledün Mısırā akıbet Şultān
- (231) (6) Fahr-i ālemdeki nübüvvet için
Sākin-i şaffa-yi risālet için
- (232) (7) Āl ü eşhāb-i pür şafāsıyiçün
Dahī ahbāb-i bāvefāsıyiçün
- (233) (8) Dil-i aşıkdaki maḡabbet için
Māhrülardaki letāfet için
- (234) (9) Āli-i hasta-hāl[e]⁶⁴ eyle nazār
Derd-i hecr itmesün o zāre zarar
- (235) (10) Muştafa'nun şeriātin tutsun
Ālemi sāyesinde hoş geçsün
- (236) (11) Gündüzün sāyim ü gice kāyim
Vird idünsün senānı her dāyim
- (237) (12) İlmi günden güne ziyād olgun
Maḡrifet birle nāmı bād olsun

⁶³ Metinde > ile "Hadakat"

⁶⁴ Metinde [e] yok; (لآ) şeklinde.

(238) (13) Her ki emin diye işitse buna
Gafara'l-lāhu zenbihi Tarra⁶⁵

İ. Der sebab-i telif-i kitāb ve mūcib-i taṣnīf-i belāgat-
niṣāb çünānki vāki-i hāl ve aḥsen-i maḳāl geṣte būd

[10a]

- (239) (1) Söyle ey andelib-i gülşen-i rāz
Demidür ol hezār⁶⁶ suhan-perdāz
- (240) (2) Kime āşuftesin iyan eyle
Nice güldür anı beyān eyle
- (241) (3) Neḡamātunla ālemi pür kıl
İstimā⁶⁷ itsün her ākil
- (242) (4) Kangı gülşen gülüne āşıksın
İşk tavrunda böyle fāyiksın
- (243) (5) Ateş-endāz-i hırmenün kimdür
Naḡme-pervāz-i gülşenün kimdür
- (244) (6) Ne durur bunca ah [ü] zāre⁶⁷ sebab
Ne kılursın bu nāle bile taleb
- (245) (7) Söyle kimsün şikāyetün kimden
Neredensin rivāyetün kimden
- (246) (8) Vaktidür işkünü iyan eyle
Cümle āfāka dāsitan eyle
- (247) (9) Kim olupdur sebab bu telife
Bāyiş olan nedür bu taṣnife
- (248) (10) Neden oldı bu resme say-i cemil
Cümle taḳdīr kıl āle't-taḳṣīl
- (249) (11) Ya ni kim var idi cihānda meḡer
Hübrülarda⁶⁸ bir perī-peyker

⁶⁵ Allah onun günahlarını affetsin.

⁶⁶ Metinde (رز).

⁶⁷ [e] metinde hareke ile gösterilmiştir (ز)

⁶⁸ Metinde (جوهرلر).

- (250) (12) Pāk idi zihni āb-i şāfīveş
Tabī yanında zerre idi güneş
- (251) (13) Kāmeti serv-i bostān-i cinān
Ruh-i rengin bir gül-i handān
- (252) (14) Olsa Yūsuf cemāline nigerān
Kul olurdu o şāha nice zamān
- (253) (15) Görse zūlfünü leyli-i maḥzūn
Ola zencir-i ışıkına mecnūn
- [10b]
- (254) (1) Leb-i Şirini⁶⁹ ışık ile naçār
Tatlu cānından eyleyle bizār
- (255) (2) Görse Azra izār-i gülnārın
Kan ide nāhun ile ruhsārın
- (256) (3) Hande kılsa olurdu ol garrā
Arız üzre iki çeh peydā
- (257) (4) Birisi menba -i zülāl-i vefā
Birisi āb-i ḥayāta olmuş cā
- (258) (5) Laḳabı āfitāb ü hulḳı kerim
Oldı nām-i şerifi İbrāhim
- (259) (6) Ana gayetde aşık olmuşdum
Işık tavrında fāyik olmuşdum
- (260) (7) Rūz u şeb vaşliyle hürrem idüm
Güyyā pādişāh-i ālem idüm
- (261) (8) Var idi daḥī bir kimesne aziz
Alim ü kāmil ü bir ehl-i temiz
- (262) (9) Mūnisüm idi gamgusārım idi
Dār-i dünyāda yār-i gārım idi
- (263) (10) Seyr-i baḡ itsem ansızun gülşen
Görünürdi gözüme nār-i mihen
- (264) (11) Kānde kim yārım ile azm itsem
Kāsd idüp seyr ü şohbete gitsem

⁶⁹ Metinde (شیرین) 'Şirin'.

- (265) (12) Hāzır idi yanumca sāye misāl
Bile giderdi ol hüceste-hisāl
- (266) (13) Geçürürdüm anuñla eyyāmı
Gönül idi meğer anın nāmı
- (267) (14) Didi bir gün baña o biçāre
Mübtelā vü garīb ü āvāre
- (268) (15) Almadın dāmenüni dest-i eel
İrmedin hanedān-i ʿömre halel
- [lla]
- (269) (1) Fülk-i tābūta rüzgār-i kuhen
Bādbān açmadın kefenlerden
- (270) (2) Hāk ile çeşmün olmadın memlū
Ten gubarı tağılmadı her sū
- (271) (3) Aç gözün hāb-i ğafleti terk it
ʿAklunı dir bu hayreti terk it
- (272) (4) Lāyık⁷⁰ oldur ki yād ola nāmun
Geze elden ele ser-encāmun
- (273) (5) Bile herkes senün faziletünü
Anlaya her ne ise kudretünü
- (274) (6) Hamdi'lillah ki nazma kādırsın
Ehl-i irfān içinde mahırsın
- (275) (7) Kudretün var ki nazm idüp rānā
İdesin ayda bir kitāp inşā
- (276) (8) Var iken sende kuvvet ü kudret
Kendüni itme böyle bi-himmet
- (277) (9) Ne revādur ki ğaflet eylesesin
Buncalayın fezāhat eylesesin
- (278) (10) İlmünü halka itmeyüp ilām
Künç-i ğafletde kalasın nā-kām
- (279) (11) Kelimāt aymayaydı ger bebgā
Olmayaydı müdām şekker-hā

⁷⁰Metinde (کی) ki.

⁷¹Metinde (کزه).

- (280) (12) Nağme-sāz olmayaydı bülbül-i zār
İtmeyeydi me'arifin izhār
- (281) (13) Nağme olmazdı serçe denlū āna
Yeri gülzār olurmıydı 'acebā
- (282) (14) Bā-huşūş āfitāb-i bī-hemtā
Gice gündüz senünle hemdem ola
- (283) (15) Oluban vaşluñ ile hürrem ü şād
Olasın kayd-i guşşadan āzād
- [11b]
- (284) (1) Ne tarik ile vāşıl oldın āna
Nola sercümle eylesen inşā
- (285) (2) Nice 'uşşāķ ola vaşla sebeb
Çekmeye derd-i fūrkat ile te'āb
- (286) (3) Sana dāyim senālar eyleyeler
Gice gündüz du'ālar eyleyeler
- (287) (4) Didim ey yār sözlerünle beni
Eyledün gerçe şādımān ü gāni
- (288) (5) Her ne dēdünse bāṭın ü zāhir
Bana daḥī olupdurur ḥāṭır
- (289) (6) Līk def-i kelāle çārem yok
İnfikāk-i melāle çārem yok
- (290) (7) Dīde-i pūr-ḥūn ü ḥāṭırum maḥzūn
Oldı günden güne ḡamum eفزūn
- (291) (8) Nār-i ḡam sīnemü kebāb itdi
Ḥānumānum⁷² yakup ḥarāb itdi
- (292) (9) Kaşd idersem ger⁷³ olmaḡa ḡuyā
Māni⁷³ olur āna hücūm-i bükā
- (293) (10) Tān-i aḡyār ü baht-i nāhemvār
Eyledi ben zā'ifi zār ü nezār
- (294) (11) Didi ḥāşā ki olasın ākil
Görmedüm bir senün gibi ḡafil

⁷²Metinde (خانام).

⁷³Metinde (كز).

- (295) (12) Ācebā sözmüdür bu söyledügin
Ne fikirdür hemişe eyledügin
- (296) (13) Var iken vaşl-i yāre dermānun
Derd-i hicr ala mı giribānun
- (297) (14) Dilberūn kim senūnle hemdem ola
Ne āceb sende miḥnet ü ğam ola
- (298) (15) Ayda bir kerre görmeğe yāri
Cān virür āşık-i dilfigāri
- [12a]
- (299) (1) Vaşl-i yār ile senki cān buldūn
Şöyle beñzer ki rāyegān buldūn
- (300) (2) Āklı der başa olma rüsvāyı
Añma her giz baña bu sevdāyı
- (301) (3) Didim ey āb-rū-yi ehl-i kemāl
Kelimātuñdan irdi cāna zülāl
- (302) (4) Görmemisin ki bülbül-i nālān
Seyr ider gül cemālini her ān
- (303) (5) Hürrem iken anūn cemāliyle
Şād ü ḥandān iken vişāliyle
- (304) (6) Hār elinden niçün figān eyler
Guşşasın āleme beyān eyler
- (305) (7) Didi ey yār sözlerūn gerçek
Eylemez rind olan bu kıssadan şek
- (306) (8) Saña besdür cihānda bu kışşa
Rind isen⁷⁴ al bu kıssadan hişşe
- (307) (9) Bülbül-i nāmūrād içün aḥvāl
Söyledūn her ne ise māfi'l-bāl
- (308) (10) Şāddur gerçe vuşlat-i gülle
Līk āfākı tutdı gulgulle
- (309) (11) İşkūnı halkā dāstān itdi
Guşşasın āleme beyān itdi

⁷⁴Metinde (شود).

- (310) (12) Lāyık oldur ki sende bülbul-vār
İdesin sır-i işkünü izhār
- (311) (13) Rāz-i pinhānunu rivāyet idüp
Cem idüp bir güzel hikāyet idüp
- (312) (14) Eyle işk ehline idüp taḥrīr
Cümle māfi'l-zamīrünü taḥrīr
- (313) (15) Bu naṣīhat ile bī-gam itdi beni
Kelimātumla mülzem itdi beni

[12b]

- (314) (1) Elüme ḥāme aldum aḥir-i kār
Eyledüm bu kitābı naḳş ü nigār
- (315) (2) Yüz urup āsitān-i Mevlāya
Diledüm yalvarup bu sermāye
- (316) (3) Olmaya bī-revāc ü bī-kıymet
Ola manzūr-i dide-i raġbet
- (317) (4) Bıkr-i mānāsı ola cilve-nümā
İrmeye dāmenüne dest-i ḥaṭā
-
- (318) (5) Alem-i işk özge alemdür
Ki iren ānā ṣāh-i āzamdur
- (319) (6) Kūlzūm-i işk itse ger tuġyān
Gark ola bir dem içre kevn ü mekān
- (320) (7) İşk bir gevher-i girānmāye
Ānā cāndur meġer ki sermāye
- (321) (8) Buramaz kimse pençesin işkünü
Yemeyince tabancasın işkünü
- (322) (9) İşk ger ḥamle eylese çün şir
Olamaz ihtiyār ānā zencir
- (323) (10) Lezzeti zēhr-i ġamla ālūde
Zararı dehri gark ider āsūde
- (324) (11) Bir hümādur kı işk-i bī-paye
Deġme bir şahsa şalmaya sāye
- (325) (12) İşk ile hemdem olmasa insān
Beñzer ol cisme kim ola bī-cān

- (326) (13) Ārif oldur ki kalbini çün zer
 Ateş-i ışk içinde kâl eyler
- [13a]
- (327) (1) Cān virüp ışk yoluna rindān
 Rāyegāndur deyu olur handān
- (328) (2) Var ise zerre denlü idrākun
 Bād-i rihlet tağitmadın hākun
- (329) (3) Sende bir āfitābe sūzān ol
 Māhveş mihr ile pūyān ol
- (330) (4) Ol tāriki ruşenā kılsun
 Hāne-i kalbi pūr ziyā kılsun
- (331) (5) Gün gibi sīnen idüp pūr nūr
 Eylesün māhveş seni meşhūr
- (332) (6) Yād ola dāstānun illerde
 Sergüzeştün okuna dillerde
- (333) (7) Işk ile hemdem olmasa Ferhād
 Nām-i Şirin ile olur mı yād
- (334) (8) Vādi-i ışka düşmese Mecnūn
 Zūlf-i Leylāya olmasa meftūn
- (335) (9) Deşt-peymā olur mı her dem
 Rāh-i tecride basmayadı kadem
- (336) (10) Āyn-i ibrette gör Züleyhāyı
 Āfitāb iken ol dilārāyı
- (337) (11) Yūsufun ışkına esir oldı
 Hemdemi nāle vü nefir oldı
- (338) (12) Zen iken ol hümā gibi mestūr
 Oldı ışk ile gün gibi meşhūr
- (339) (13) Saña lāyık mı merd iken yārā
 Olasın bi-nişān ü bi-sevdā
- (340) (14) Āşık ol ışkunı rivāyet kıl
 Gāh medh eyle gāh şikāyet kıl
- (341) (15) Halkā arz eyleyüp rivāyet ile
 Bildür ahvālünü nezāket ile

(326) (13) Arif oldur ki kalbini çün zer
Ateş-i ışk içinde kâl eyler

[13a]

(327) (1) Cān virüp ışk yoluna rindān
Rāyegāndur deyu olur hāndān

(328) (2) Var ise zerre denlü idrākūn
Bād-i rihlet tağitmadın hākūn

(329) (3) Sende bir āfitābe sūzān ol
Māhveş mihr ile pūyān ol

(330) (4) Ol tariki ruşenā kılsun
Hāne-i kalbi pūr ziyā kılsun

(331) (5) Gün gibi sineñ idüp pūr nūr
Eylesün māhveş seni meşhūr

(332) (6) Yād ola dāstānūn illerde
Sergüzeştūn okuna dillerde

(333) (7) Işk ile hemdem olmasa Ferhād
Nām-i Şirin ile olur mı yād

(334) (8) Vādi-i ışka düşmese Mecnūn
Zūlf-i Leylāya olmasa meftūn

(335) (9) Deşt-peymā olur mı her dem
Rāh-i tecride basmayaydı kadem

(336) (10) Ayn-i ibrette gör Züleyhāyı
Āfitāb iken ol dilārāyı

(337) (11) Yūsufun ışkına esir oldı
Hemdemi nāle vü nefir oldı

(338) (12) Zen iken ol hümā gibi mestūr
Oldı ışk ile gün gibi meşhūr

(339) (13) Saña lāyık mı merd iken yārā
Olasın bi-nişān ü bi-sevdā

(340) (14) Aşık ol ışkını rivāyet kıl
Gāh medh eyle gāh şikāyet kıl

(341) (15) Halkā arz eyleyüp rivāyet ile
Bildür ahvālünü nezāket ile

[13b]

- (342) (1) Āfitābun cemālini medḥ it
Hüsn içinde kemālini medḥ it
- (343) (2) Aña māhuñ fütade oldığını
Derd-i 'ışk ile çäre buldığını
- (344) (3) Naḳş idüp cümle dāstān eyle
'Aşıkuñ 'ışkını beyān eyle

Başlık yeri

- (345) (4) Bülbül-i hoş nevā-yi bāğ-i zamīr
Sözl bu yüzden eyledi ta'bīr
- (346) (5) Dēdikim rūzigār-i sَابıḳda
Ya'nī kim zümre-i ḥalāyıkda
- (347) (6) Var idi bir şeh-i felek-rıfāt
Müntehā-kāmet ü melek-siret
- (348) (7) Şāh-ı leşkerkeş ü kevākib-keş
Şādkām ü kabā-yi mātem-zeş
- (349) (8) Mülket-i hüsne pādīşāh idi ol
Hüsrev-i āsmān-penāh idi ol
- (350) (9) Ruḥlarından irdi 'āleme fer
Kereminden düşerdi bahre durer
- (351) (10) Reşehāt-i kef-i güher⁷⁵ bari
Dürleriyle pür itdi gülzārı
- (352) (11) Devr-i cūdūnda āsmān ü zemīn
Giydüler cümle ḫilāt-i zerrīn
- (353) (12) 'Ahd-i 'ādlünde kalmadı bir zāt
Zumet içre meğer ki āb-i ḥayāt
- (354) (13) Luṭfuñ añup kimesne şerminden
Baḳamazdı yüzüne lev münden

⁷⁵ Metinde "güher-i kef". Altta takdim ve tehire işaret edilmiştir.

- (355) (15) Hüs̄n ü hulk ü cemāl ehliydi
 ʿİlm ü fazl ü kemāl ehliydi
- [14a]
- (356) (1) Şāh idi gerçe ol huçeste-hişāl
 Yüzi yerdeydi lik sāye-misāl
- (357) (2) Eylemişdi o şāh-i sīmīn-ber
 Cümle Şemsü'l-Maʿarifi ezber
- (358) (3) Hāşılı behcetüne gāyet yok
 ʿİlm ü fażluna hiç nihāyet yok
- (359) (4) İtdi Bercisi kādı-yi eflāk
 Rāh-i ʿadlini tāki eyleye pāk
- (360) (5) Oldı Mirrih anuñ silaḥdārı
 Bilesince yürürdi her bārı
- (361) (6) Zer kalem aluban ʿUtārid ele
 Hük̄m-i şultānı naḫş ider cümle
- (362) (7) Zuḫal olup ḳapusına derbān
 Hıfz ider āsitānını her ān
- (363) (8) Zühre çengin alup zarifāne
 Mutrib olmuş idi bezm-i şultāne
- (364) (9) Var idi daḫi bī-nihāye gulām
 Her biri burc-i hüsne bedr-i tamām
- (365) (10) Bir gün ol āfitāb-i hüs̄n ü bihā
 Seyre ʿazm eyledi tek ü tenhā
- (366) (11) Aldı başına tāc-i zerrīnīñ
 Ham idüp ebruvān-i pür çinīñ
- (367) (12) Giydi eḡnine cāme-i dībā
 Bī-nazīr ü şebih ü bī-hemtā
- (368) (13) Taḡudup şırma saçların yüzüne
 Nāz ile çekdi sürmesin gözine
- (369) (14) Rūh-i rengīn itdi perde-güşā
 Bilmeyenler şafak şanur yārā
- (370) (15) Ele mirāt alup o dem nāḡah
 Germ olup gün yüzine itdi nigah

[14b]

- (371) (1) Gördi irmiş kemāle h̄usn ü cemāl
Naks yok behcetinde bir miskāl
- (372) (2) K̄āmeti serv-i ser-firāz olmuş
Ruhı gülberg-i bāğ-i zār olmuş
- (373) (3) Görmemiş leblerini ʿayn ü zülāl
Belüni kocmamış meğer ki hayāl
- (374) (4) H̄āb-i nāz içre çeşmi nergis-vār
Olmamış daḥi bir nefes bīdār
- (375) (5) Didi ey şāni-i semī ʿ ü basīr
Hālīk ü ʿālim ü rahīm ü kadīr
- (376) (6) Beni kim h̄usn ile idüp mümtāz
Eyledün pādīşāh-i mülket-i nāz
- (377) (7) Oldı haddüm ki bir gül-i handān
Yokmudur aña bülbül-i nālān
- (378) (8) Zülfümü çünki eyledün zencīr
ʿAcebā kim olupdu r aña esīr
- (379) (9) Leb-i şīrīnūme kanı Ferhād
Yok mı mürğ-i cefāya bir şeyyād
- (380) (10) Görse Leylā olur baña meftūn
Kanı zencīr-i ʿışkuma Mecnūn
- (381) (11) Māh-i h̄usni anuñ temām olmaz
Aña kim ʿāşīk-i benām olmaz
- (382) (12) Dest-i şarrāfa girmeyince güher
İtibār olmaz aña böyle kader
- (383) (13) Bilinürmü derūn ü birūnı
Mihekke urmayunca altunı
- (384) (14) Nām-ı Şīrīn müdām olamadı yād
Aña āşūfte olmasa Ferhād
- (385) (15) Kimse Leylādan olmadı āgāh
ʿİşk-i Mecnūna olmayınca güvāh

[15a]

- (386) (1) Şem ʿ-i h̄usnüm ki ola nūr-efzā
Aña pervāne olmaya ne revā
- (387) (2) Bu tarīk ile çün o ferruh-zād
Cānib-i hakka eyledi feryād

- (388) (3) Hāk anuñ ḥācetin revā itdi
Māhı ol mihre mübtelā itdi

Minyatür yeri

- (389) (4) Yañi kim var idi bir üftāde
Yoğ idi mislü dār-i dünyāda
- (390) (5) İlm bir k̄anidi ol anda güher
Maʿrifet gülşen idi ol gül-i ter
- (391) (6) Māh idi nāmı ol dil-ārānuñ
Şem-i bezmiydi ehl-i irfānuñ
- [15b]
- (392) (1) Meğer ol gün o māh-i biçāre
Geşt iderken cihānı āvāre
- (393) (2) Nāgehān çeşmi mihre tüş oldı
Aklı gitdi biraz hamüş oldı
- (394) (3) Ḥāb-i hayretten oldı çün bīdār
Gördi bir āfitāb-i hoş-reftār
- (395) (4) Nūr-i ḥakka tabiātı mazhar
Arız-i āleme ziyā-küster
- (396) (5) Bī-naẓir ü şebih ü bī-mānend
Mislü yok dehr içünde bir ferzend
- (397) (6) Taht-i behcetde pādīşāh imiş ol
Hüsrev-i āsmān-penāh imiş ol
- (398) (7) İremez burcuna kemend-i ukūl
İdemez menziline kimse duhūl
- (399) (8) Nergisini mükehhel eylemiş ol
Ziynetini mükemmel eylemiş ol
- (400) (9) Ferkine zer külāhını almış
Ruhına şırma saçların şalmış
- (401) (10) Giymiş eğnine hilāt-i zerrīn
Alemler seyr ider şāh-i güzīn
- (402) (11) Māh çün gördi bu cemālin anuñ
Arzū eyledi vişālin anuñ

(403) (12) Düşdi sevdāsına olup fi'l-hāl
İşk ile derūnı mālā-māl

(404) (13) Ateş-i işkı yakdı cānında
Vird idindi bunu zebānında

Gazel I

(405) (14) Devlet anūn ki oldu server-i işk
Sāye şaldı başına efser-i işk

16a

(406) (1) Dağlar haymedür şehā birbir
Sine-i sahnā kondu leşker-i işk

(407) (2) Dide ol āfitāba tūş olalı
Kalbūmi rūşen itdi ahter-i işk

(408) (3) Her kişi işka mübtelā olmaz
Değme kānda olurmu gevher-i işk

(409) (4) Hāşılı pādişāh-i ālemdür
Kāngi ākil oldu çāker-i işk

(Birinci gazelin sonu.)

(410) (5) İşkun evvelleri sefā görünür
Ahiri miñnet ü cefā görünür

(411) (6) Uğrasa işka merd-i hikmet-dān
Gence irdüm deyu olur handān

(412) (7) Sonra eyler gam anı pür zarir
Cānına işk odı ider tesir

(413) (8) Münker olma şakın bu hālāta
İşk beñzer hemān bu mi rāta

(414) (9) Arz ider gāh ariz-i yari
Gösterür gāh şekl-i āgyarı

(415) (10) Ademi işk bir hayāl eyler
Kāmetin bār-i gamla dāl eyler

(416) (11) Düşürür derd-i hıcre hasta kılur
Hātırın seng-i gam şikeste kılur

(417) (12) Sararur beñzi guşsa çekmekden
Benzeyüp nāle nāle itmekden

(418) (13) Rūz ü şeb hemdemi figānı olur
Kuvveti āhır olduğunca şolur

[16b]

(419) (1) İrmeyince vişāle şād olmaz
Guşşadan hasta gönli yār olmaz

(420) (2) Māh çün mihre mübtelā oldu
Derd-i ışkına āşınā oldu

(421) (3) Bağrı pür hūn ü hātırı maḥzūn
Oldı günden güne belāsı füzūn

(422) (4) Kāmetin iki bükdi bār-i belā
Dāl olup derdine hücūm-ı bükā

(423) (5) Bedrken māh cebīni oldu hilāl
Kāmeti kaşı gibi eğri ḥayāl

(424) (6) Dağ yakdı tenine lāle gibi
Gözi yaşın ağıtdı jāle gibi

(425) (7) Dāmen-i çarḥı yaşı āl itdi
Anı gören şafāk ḥayāl itdi

(426) (8) Dūdıdur kār-i dilden eyledi āh
Şanmasunlar anı gamām-i siyāh

(427) (9) Katarāt-i sirişkidür ki düşer
Görünen cābecā değil aḥter

(428) (10) Dimesünler ki hāledür anı
Halka-i ışka geçdi gerdānı

(429) (11) Āh-i āteş-feşānında her şeb
Nāmı anuñ şihāb ola ne āceb

(430) (12) Gözi yaşı revān olur her ān
Dökülenler değıldurur bārān

(431) (13) Gūş iden nālesini ra'd aḥlar
Her ne dem āh idüp figān eyler

(432) (14) Dehenin açdıgınca od saçılır
Berk şanur anı gören kaçınur

- (433) (15) Niceler hüsnine olurken esir
Ne 'aceb ana bend ura takdir
- [17a]
- (434) (1) Ağzın açmağa eyleriken nāz
Nāle ile nedür bu güne niyāz
- (435) (2) İller andan iderken istinād
Kimler eyler ki şimdi ol feryād
- (436) (3) Gitdiğince gamı ziyāde oldu
Şādlıktan çekildi yād oldu
- (437) (4) Giceler subha dek olup bīdār
Geşt iderdi cihānı zār ü nizār
- (438) (5) Gördi derdine olmadı dermān
Ne kadar itdiyse āh ü figān
- (439) (6) Hākka yüz tutdı vü niyāz itdi
Hālin ağladı keşf-i rāz itdi
- (440) (7) Didi ey derdi halk iden mevlā
Yine senden irür bu cāne şifā
- (441) (8) Kuvvetüm gitdi hašta hāl oldum
Şabrsa yitdi bī-mecāl oldum
- (442) (9) Bu belāya nihāyet olmazmı
Yohsa bu derde gāyet olmazmı
- (443) (10) Şeb-i hicrāna intiha yokmu
Subh-i vaşla yā ibtidā yokmu
- (444) (11) Takādüm tak olup zebūn oldum
Eşk-i çeşmümle gark-i hūn oldum
- (445) (12) Bahtsa tār ü yārsa serkeş
Hānumānum kil itdi bu āteş
- (446) (13) Bilmezem gökdemi ya yerdemiyyin
Kār-i deryāda yohsa berdemiyyin
- (447) (14) Toğmayaydum nolaydı māderden
Kāşki gelmeyeydüm cāleme ben
- (448) (15) Görmeyeydi evvelā afitābı gözüm
Ok saçarmıydı hak bu denlü sözüm

[17b]

- (449) (1) Böyle şebg̃ir olurmıdım her şeb
Çekmez idüm bu resme ceṽr ü ta'ab
- (450) (2) Ağlamazdum bu denl̃ü giryem için
Gam yemezdüm bunun gibi gam için
- (451) (3) Bilse ah̃valümi o şah-i benām
Eylesem ana derdümi ilām
- (452) (4) Ola kim ideydi derde devā
Böyle zār itmeyeydi şub̃h ü mesā
- (453) (5) H̃ālüme ya ilāhi eyle nigāh
Yokdurur senden özge baña penāh
- (454) (6) Āfitābun cemāl̃ini göster
Çeşm-i gam didem itsün ana nazar
- (455) (7) Arz idem h̃ālümi o şultāne
Ola kim rah̃m idüp bu giryāne
- (456) (8) İrgüre h̃ānedan-i vuşlatine
Cānumı lāyık ide h̃izmetine
- (457) (9) Eylemezsen bu nāleşüm ışgā
Oluram miñnet ile vāveylā
- (458) (10) H̃āşā lillah ki nāle ide melul
Anı guş eylemeye sem-i kabul
- (459) (11) Yalvarup H̃aḫḫa ağlasa h̃ālin
Söylese her ne ise ah̃vālin
- (460) (12) Güş idüp anı guş-i rah̃metle
Nazar eyler o zāre şefkatle
- 18a
- (461) (1) Ne murād idinürse sertāpā
Yarlıgar cümlesin ider ışgā
- (462) (2) Utanup nāleş ile āhından
Geçer anuñ kamu günāhından
- (463) (3) Bu ne h̃āletdurur ki bār-i h̃udā
Eyleye kullarından istihyā
- (464) (4) Göstere yārinun⁷⁶ cemāl̃in ana
Eyleyüp derd-i fürkatine devā

- (465) (5) Dinlede yāre 'arz-i hālin anuñ
Bildire 'ışk ile kemālin anuñ
- (466) (6) Çünkü māh eyledi hüdāya niyāz
'Arz idüp rik̄kat ile sūz ü güdāz
- (467) (7) Hācetini revā görüp ol şāh
Andan ol mihri eyledi āgāh
- (468) (8) Yine bir gün ki āfitāb-i cihān
Seyre çıkdı olup biraz pūyān
- (469) (9) Şarkdan garba 'āzm idüp o cemil
İtdi fi'l-hāl şūretin tebdil
- (470) (10) Kest ide 'ālemi zerāfetle
Çok seyāhat ide nezāketle
- (471) (11) Bilmeye kimse pādişāh idügin
Hüsrev-i çarh-i bārgāh idügin
- (472) (12) Eyleye mülket-i zemine nüzūl
Nicedür hep tecessūs eyleye ol
- (473) (13) Göre kimse şikayet eylermi
Cevr ü 'adlin hikāyet eylermi
- (474) (14) Kim ola cev̄r idüp ana gerdūn
Künc-i zuimetde kala zār ü zebūn
- (475) (15) Şemle şarındı hırka-pūş oldu
Birgedāya dönüp hāmūş oldu
- 18b
- (476) (1) Eline bir çırağ alup fi'l-hāl
Cānib-i garba itdi isti'cāl
- (477) (2) Tolunup dīdeden idüp riḥlet
İndi şehir-i zemine sāye-sıfat
- (478) (3) Cāygāhını derkenār itdi
Anda bir tekyede karar itdi
-
- Minyatur yeri
-
- (479) (4) Meğer ol derdmend-i bī-dermān
Keşt iderken cihānı ser-gerdān

- (480) (5) Ya'nî māh-i felekzede nāgāh
Gözi tūş oldu itdi ana nigāh⁷⁷
- (481) (6) Kalbi şād oldu rūyı ferhunde
Ahter-i bahtı toğdı t̄ābende
- [19a]
- (482) (1) Nūr-i şavk itdi sinesin rūşen
Bırağup eşk-i çeşmini gözden
- (483) (2) Hakka hamd eyleyüp senā kıldı
Zan idüp āfitābimiş bildi
- (484) (3) Didi ey kare bahtumun nūrı
Rūşen itdiñ bu kalb-i deycūrı
- (485) (4) Hamdilillah cemālūni gördüm
Şād ü handān olup sefā sürdüm
- (486) (5) Bir nefes diñle ey emir-i benām
İdeyin saña hālūmi ilām
- (487) (6) Seng-i gam hātırum şikest itdi
Gönlümü cām-i guşşa mest itdi
- (488) (7) Yürürem gündüz olsa na're-enān
Gice āteş-feşān ü cāme-derān
- (489) (8) Za'afden bir hilāle döndi tenüm
Sarırup guşşa çekmekden bedenüm
- (490) (9) Tutdı āfākı āhumun dūdı
Feleğün nālem oldu merdūdı
- (491) (10) Giceler subh olunca pūyānem
Gāh nālān ü gāh giryānem
- (492) (11) Nāleşüm itdi uyhudan bīzar
Çeşm-i encüm şabāha dek bīdār
- (493) (12) Sūz-i āhum sipihre āteş urur
Şanmasunlar şafaκ durur ki turur
- (494) (13) Bilmezem āh ü zārımı nideyin
Baht-i nāsāzkārımı nideyin

⁷⁷Metinde (o k k).

- (495) (14) Vāz geldüm hemīşe birlikden
Yeğdür ölmek baña bu dirlikden
- (496) (15) Münhaşıfdür sıfāre-i bahtum
Nerm olmaz bu tāli-i sāhtum
- [19b]
- (497) (1) Ya beni vaşlun ile kıl hürrem
Ya gel öldür vücūdum eyle cādem
- (498) (2) Beni vaşlunla nola şād itsen
Gāh geh mihrun ile yād itsen
- (499) (3) Seni kim itdiyse böyle cemil
Beni anun hakkıçun itme zelil⁷⁸
- (500) (4) Dilrubālar eğerçe serkeş olur
Ah-i cāşık veli pür āteş olur
- (501) (5) İrişüp kılsa⁷⁹ [ah] bi-emr-i Kadir
Yāre günden güne ider te'sir
- (502) (6) Çün işitdi bu sözleri hürşid
Nūr-i şefkat dilinde oldı bedid
- (503) (7) Şād olup minnet itdi Allaha
Tālib oldı hemān o dem māha
- (505) (8) Hūbluk lik iktizā itdi
Yüz çevirdi hıram idüp gitdi
- (505) (9) Ger cefā-pişe olmasa dilber
Hāşıl itmez şu servdür ki semer
- (506) (10) Māh-i biçāre kaldı dembeste
Oldı evvelkiden beter haste⁸⁰
- (507) (11) Gül dilerken naşibi hār oldı
Huld umarken mekani nār oldı
- (508) (12) Ah idüp düşdi hālet-i vecde
Yüzü üstüne eyledi secde

⁷⁸ Metinde (دليل).

⁷⁹ Metinde (قلبه).

⁸⁰ Metinde (بیر خسته).

- (509) (13) Akl̄sa gitti şabrsa yitdi
Yārdan dūr olup işi bitdi
- (510) (14) Bend urup gerdanına hāle ile
Eğlenürdi bu resme nāle ile

Gazel II

[20a]

Başlık yeri

- (511) (1) Āh kim yüz çevirdi cānānum
Bakmadı bana mihr-i rahşanum
- (512) (2) Ahter-i bahtum olmadı taban
Kaldı zulmetde bu dil ü cānum
- (513) (3) Dehri bir gün ider garik ü harik
Eşk-i çeşmümle āh-i sūzānuin
- (514) (4) Gezerüm şubḥ olunca nāle-kunān
Halkı uyutmaz āh ü efgānum
- (515) (5) Ölmeğe can virür bu hasta gönül
Derd-i hicr ahalı giribānum

(İkinci gazelin sonu.)

Başlık yeri

- (516) (6) Zulmet-i cehle düşmesün cānūn
Ases-i nefse virme dāmānuñ
- (517) (7) Pāsban-i belādan eyle hazer
Saña irgürmesün gam ile zarar
- (518) (8) Evc-i rifatde eyledünse maḳar
İtme aynum harim-i gayre nazar
- (519) (9) Sanma hālīdurur bu arşa-i pāk
Gezme her dem göğsün gerüp bi-bāk
- (520) (10) Nāgehān bir belāya uğrarsın
Ne belā iftirāya uğrarsın

- (521) (11) Şarılup dāmenüne dest-i ʿases
İledüp menzilün ider maḥbes
- (522) (12) Çāre yokdur gide gönülden o derd
Gam yüzün itmeyünce zer gibi zerd
- [20b]
- (523) (1) Çünki meh oldı yārdan mehcūr
İrdi baḥtı gibi şeb-i deycūr
- (524) (2) Didi baḥtummısın nesin ey şeb
Tire dillik nedür kim oldı sebeb
- (525) (3) Tālim gibi yohsa ḥābundan
Dürmu düşdün āfitābundan
- (526) (4) Benümçün mātēmün eyā
Ne giyersün bu resme tire kaba
- (527) (5) Ālemi ḥāba virdi efsūnun
Nice bilmem derün ü birünün
- (528) (6) Rāzūn söyle baña itme nihān
Ola kim derdüne kılam dermān
- (529) (7) İrgürem şubḥ-i vaşl-i cānāna
Dür idem bu leyāl-i hicrāna
- (530) (8) Gönlüne girdi itdi gerçe niyāz
Lik şeb āna her giz açmadı rāz
- (531) (9) Didi ḥālünden olmadı āgāh
Korkarum kim ola rakīb-i siyāh
- (532) (10) Ne belā-yi siyāh olur bu baña
Ki komaz bir nefes beni tenhā
- (533) (11) Bu gam ü guşsa bile ol sūzān
Başladı yine āh ü zāre hemān
- (534) (12) Dūd-i āhı kıldı sipihri kebūd
Arada kendin eyledi mefkūd
- (535) (13) Gezer iken bu hāl ile ol māh
Dāmenin aldı bir ʿases nāgāh
- (536) (14) Meğer anūn ḥusūf idi nāmı
Şebrev isterdi keşt idüp şāmı

(537) (15) Didi sen kim bu resme geç ersin
 Toğrusun söyle düzde beñzersin

21a

(538) (1) Ne umarsın bu burca çıkmaktan
 Gizlüce hānedāna bakmaktan

(539) (2) Ya nedür bu elündeki fānūs
 Muhtemeldür ki olasın cāsūs

(540) (3) Garazun āteş urmadur şehre
 Bulamazsın bu hileden behre

Minyatür yeri

(541) (4) Gec denilse ‘acebmidür ki āna
 Şekl-i ebrūyi eğridür zīrā

(542) (5) Nola etrāfa eylediyse nazar
 Ki gözi āfitābını gözler

(543) (6) Od urur şehre denilirse seza
 Ki olupdur cihāne nūr-efzā

[21b]

(544) (5) Sürüyüp anı eyleyüp pāmāl
 Geldi Bercīs eşiğine fīl-hāl

(545) (2) Eyledi anda cümlesin takrīr
 Her ne kim kendi itdiyse tedbir

(546) (3) Çün işitdi bu sözleri Bercīs
 Didi hiç yokmu sana yār-i enīs

(547) (4) Didi meh kimse bana yār olmaz
 ‘Işkdan gayri gamgūsār olmaz

(548) (5) Didi bu burca kim çıkardı seni
 Didi meh dud-i āhumun reseni

(549) (6) Didi kaddün ne için oldı hilāl
 Didi cānumdadur hayāl-i vişāl

(550) (7) Didi benzün nendenki ola şarū
 Didi fūrkatden olmuşem şayrū

- (551) (8) Didi boynuna kimden irdi bu bend
Didi gisū-yi dilber itdi kemend
- (552) (9) Didi rüyün kim itdi renk-i habes
Didi yakdı seferde anı güneş
- (553) (10) Didi kandan gelürsün ey dilber
Didi gezdüm belā yolun ekser
- (554) (11) Gördükim işka mübtelā imiş ol
Ma'rifet ehli bir gedā imiş ol
- (555) (12) Sordu sercümle nicedür ahvāl
Merhamet kıldı ol huçeste-hisāl
- (556) (13) Didi bir aşık-i felek-zedeyem
Mest-i işkam esir-i meykedeyem
- (557) (14) Dün ü gün hemdemüm figānumdur
Gam ile guşsa küt-i cānumdur
- (558) (15) Bülbülem gülşenümden ayrıldum
Dāneyem harmanumdan ayrıldum
- [22a]
- (559) (1) Ben o divāneyem ki subh ü mesā
Eylereṣ sāye-i hümāyı recā
- (560) (2) Benem ol mübtelā ki çarh-i pelenk
İşretüm kāsesine katdı sirenk
- (561) (3) Ben ol pervāneyem ki biçāre
Nūr umup cānını atar nāre
- (562) (4) Tek ü puyum zemini muğber ider
Güş-i kerrübi nālem eyler kerr
- (563) (5) Bilmezem derdüme ne çāre kılam
Nice bir sīnemü dū-pāre kılam
- (564) (6) Dilberüm pādişāh-i ālemdür
Mülk-i behcet āna müsellemdür
- (565) (7) Ben isem bir hakir ü aşüfte
Mihnet-i derd ü gamla ālüfte
- (566) (8) Fi'l mesel ben gedāya bezm-i vişāl
Gök yere inme gibi oldı maḥāl

- (567) (9) L̄ik ben z̄erresi ğaribāne
Arz̄ eyledüm o sultāne
- (568) (10) Gūş idüp yüz çevirdi kıldı mürūr
Şanki cānum bedenden itdi ūbūr
- (569) (11) Ol zamāndan berü figān iderem
Gözlerüm yāşını revān iderem
- (570) (12) Geşt iderken bu hāl ile b̄er-ġam
Bu kişi aldı dāmenüm muhkem
- (571) (13) Sürüyüp yire pāmāl oldu
Getürüp saña arz̄-i hāl itdi
- (572) (14) Gör̄di Berc̄is anūn melāmetini
Ateş-i ışk ile harāretini
- (573) (15) Didi şimden gerü sen olma melūl
Ola kim bulasın o şāha vuşul
- [22b]
- (574) (1) Ğam yeme çekdigün cefālarına
İresün ak̄ibet vefālarına
- (575) (2) Bal yenmez belāsız ey miskin
Bu kadar fūrkat için olma hāzin
- (576) (3) İricek vaşlına anūn bu cefā
Saña bir günce gelmeye kaṭa
- (577) (4) Genc uman künci cāyġāh idinür
Cāh umanlar yerini çāh idinür
- (578) (5) Nice göz yāşını almayınca bihār
Hāşıl eylermi bir dūr-i şehvār
- (579) (6) Ateş yanmayınca pervāne
İrişür mü vişāl-i cānāne
- (580) (7) Gūşe-i hecre olmayan kāyil
Bezm-i cānāne olamı vāşıl
- (581) (8) Çünki māh itdi bu naşihati gūş
Oldı deryā-yi rāhatı pür cūş
- (582) (9) Fikr-i Berc̄ise oldu minnetdār
Dinle gör nice olur āhir-kār

Başlık yeri

- (583) (10) Çünkü Bercis bakdı bu hāle
Merhamet eyleyüp o pāmāle
- (584) (11) İtdi fi'l-hāl 'azm-i dergeh-i şāh
Eyleye tā bu kıssadan āgāh
- (585) (12) Geldi çün āfitābe buldı vuşul
Didi ey şāh-i zümre-i mā'kul
- (586) (13) Bir kulun var ğarib ü āvāre
Derd-i işkunla zār ü biçāre
- (587) (14) Tır-i āhından āsmān sufte
Nālesi halkı eylemez huftē
- [23a]
- (588) (1) Dāmen-ālūde mest-i işk olmuş
Bağrı hūn-i firākla tolmuş
- (589) (2) Cümle 'ālem anun ferāmuşı
Pend-i gūş eylemez ebed gūşı
- (590) (3) Kanlu yaşı revān olur silmez
Ayağı kanda başduğın bilmez
- (591) (4) Ğāh ğamdan hilāl olur bedeni
Şararur⁸¹ geh hayāl olur bedeni
- (592) (5) Ne revādur ki ey şeh-i hoş-hāl
Kulun olanı ide ğam pāmāl
- (593) (6) Derdmendündür āna dermān it
Şerbet-i vaşlun ile handān it
- (594) (7) Sāye-i devletünde şūrundan
Mürg-i hāb uçmasun hūzūrundan
- (595) (8) Anı vaşlunla ğark idüp süde
Eyle halkı belādan āsüde
- (596) (9) Ma'rifet göklerine māh ancak
Ehl-i diller yanında şāh ancak

⁸¹Metinde (ر ل).

- (597) (10) Gezer iken bu hāl ile tenhā
Dāmenin ala pāsbān ne revā
- (598) (11) Niceler öpmek ide anı heves
Ne değer dāmenine dest-i ʿāses
- (599) (12) Lutf idüp hemnişin-i hās eyle
Bu beʿādan anı hālās eyle
- (600) (13) Hādīm olsun harīm-i vuşlatūne
Bülbül it gülşen-i melāhatūne
- (601) (14) Būsitānunda bāgbān olsun
Gözi yaşı aña revān olsun
- (602) (15) Gāh şeftālisini geh gülünü
Dersün anūn hemişe sünbülünü
- [23b]
- (603) (1) Eyleyüp nūr-i hüsnüne mazhar
Anı kıl ʿāleme ziyā-güster
- (604) (2) Āfitāb itdi çün bu sözleri guş
Oldı deryā-yi rahmeti pür cūş
- (605) (3) Bildikim māh ʿālem-ārādūr
Anı zār eyleyen ne sevdādūr
- (606) (4) Didi Bercise güne ile bu gedā
Ne diler ki fiğān idüp eyā
- (607) (5) Nice küstāh olur ki leyl ü nehār
Eyleye halkı nālesi bīzār
- (608) (6) ʿAcebā görmemi ki pervāne
Yanup ʿışk āteşine rindāne
- (609) (7) Bir nefes nāle vü fiğān itmez
ʿİşkını halka dāstān itmez
- (610) (8) Āh ü zār itmeyeydi ger bülbül
İrgürürdi anı vişāline gül
- (611) (9) Söyle aña fiğānı terk itsün
ʿİşkdan behre ummasun gitsün
- (612) (10) Şihhat isterse anmasun nāmum
Kātı kıtāldür benüm cānum

- (613) (11) Derdüme mübtelā ise di aña
Ölmeden gayri yoktur aña devā
- (614) (12) Bu ne häletdurur ki dildāri
Sakına aşık-i dilfigāri
- (615) (13) Derd-i dilden anı himāyet ide
Ecel irişmeden siyānet ide
- (616) (14) Çünkü bu nāz ü şive oldr temām
Döndi Bercīs'e itdiyse kelām
- (617) (15) Didi kıldum o mübtelayı rehā
Söyle terk-i diyār itsün aña

[24a]

- (618) (1) Olmasun gūş idem figānın anūn
Aluram miñnet ile cānın anūn
- (619) (2) Girmesin şehre bir dahī ol māh
Eyle anı bu kışşadan āgāh
- (620) (3) Emrūme imtişāl itmez ise
Başın olup yoluna gitmez ise
- (621) (4) Kendi boynunadur anūn bu günāh
İderem varlığını cümle penāh

Başlık yeri

- (622) (5) Dil-i aşıkda olmayınca şekib
Derd-i hecr ana irgürür āşib
- (623) (6) Girdüğince gam ziyāde olur
Cānı ol guşşadan belāda olur
- (624) (7) Kuvveti eksilür kalur mebhūt
Oluban, hūn-i eşki cānına kūt
- (625) (8) Derd-i işk anı hasta-hāl eyler
Düşürür hāke pāymāl eyler
- (626) (9) Cānı tenden diler ki ide güzer
Aña vācibdür ol zamānda sefer
- (627) (10) Kemer-i sa'y bağlayup beline
Aluban tīg-i himmeti eline

- (628) (11) Lāyık oldur ki ide terk-i diyār
Rūzigārūn önünce hemçü ğubār
- (629) (12) Ki meseldür işit bu sözi
Katlanur gönlü görmeyince gözi⁸²
- (630) (13) Nitekim bülbülān-i bāġ-i cihān
Görmeyince güli idermi fiġān
- [24b]
- (631) (1) Çünki Bercis hāli naql itdi
Kamerūn ʿaklı başdan gitdi
- (632) (2) Yatdı bihoş olup nice müddet
Anı mest itdi bāde-i hayret
- (633) (3) Su saçup ana çeşm-i giryānı
Uyanup açdı dide-i cānı
- (634) (4) Gördi yārūn murādı fūrkat imiş
Yānī bir ġayri şehre rihlet imiş
- (635) (5) Didi ger olmasam gedā-yi cihān
ʿAr idermiydi benden ol sultān
- (636) (6) Hātırın muġber eyledüm hākem
Ben kimem kim sezā-yi eflākem
- (637) (7) Güle aşık geçinse ger bir zāġ
Hazz⁸³ ider mi o kıssadan gül-i bāġ
- (638) (8) Emrine tābi olmasam bāri
Ola kim öldüre bu bimāri
- (639) (9) Ne cehāletdurur bu ey nākām
İdesin pādişāhı istiḥdām
- (640) (10) Lāyık oldur ki rihlet eyleyesin
Bir diyāra ʿazimēt eyleyesin
- (641) (11) Unuda nāmunı o şāh-i cihān
İşidilmēz ola bu āh ü fiġān
- (642) (12) Bir dilim nānı zād için mahzā
Baġladı şeb ez-erte o gedā

⁸² Metinde geçen ilk atasözü.

⁸³ Metinde "Hat" ().

- (643) (13) Dāmenin dermiyān idüp fi'l-hāl
Hing-i āhına bindi zerre mişāl
- (644) (14) Yola girdi didi ol gümrāh
Hasbiallah lā ilāhe sıvāh⁸⁴
- (645) (15) Māh şehir içre şöyle oldu niḥān
Anadan toğmamışa döndi hemān

[25a]

- (646) (1) Ol gice dehre gussa itdi hücūm
Kapladi ālemi zālām-i gumūm
- (647) (2) Tek ü pūyı zemīni muğber idüp
Gözi gördüğü yire seyre gidüp
- (648) (3) Eyleyüp derd-i ḥālını işār
Okur idi bunun gibi eşār

Başlık yeri

Gazel III

- (649) (4) Yine bir dilrubādan ayrıldum
Hastayam kim, şifādan ayrıldum
- (650) (5) Düşmesün mü dile belā seferi
Bendeyem pādişāhdan ayrıldum
- (651) (6) Ḥāne-i ^{dile}pür olsa nola zālām
Bir güzel mehlikādan ayrıldım
- (652) (7) Bir periden vefālar umar iken
Ne belādur cefādan ayrıldum
- (653) (8) Vādi-yi ğamda yalnız kaldum
Dostlar āşinādan ayrıldum

(Üçüncü gazelin sonu.)

Başlık yeri

⁸⁴Allah kuluna kafidir.

- (654) (9) Subh̄dem kim em̄ir-i kāh̄-i burūc
Cāme-hāb-i ʿasādan itdi hurūc
- (655) (10) Hāb-i ğamdan göz açdı halk-i cihān
Ğuşşadan el yudu kamu insān⁸⁵
- (656) (11) Yola girdi hemiŕe ehl-i sefer
Bu rıbāṭ-i fenādan itdi güzer
- (657) (12) Şeb-i hecr āhir oldı gitti melāl
Zāhir oldı ufukda şubh̄-i visāl
- [25b]
- (658) (1) Göricek ʿālemün bu hālını mäh
Zār olup kaʿr-i⁸⁶ dilden eyledi āh
- (659) (2) Ağladı şubh̄-i şādıka hālın
Cümle takrİR kıldı ahvālın
- (660) (3) Didi ey şāf kalb ü sāde derūn
Ziyet efzā-yi çarh̄-i bükālemün
- (661) (4) Tāc bahşā-yi āfitāb-i cihān
Şāh-i zülmet küşā-yi ʿālem-i cān
- (662) (5) Şeb-i fūrkatde zār ü nālānem
Zülf-i dilber gibi perişānem
- (663) (6) Kara bahtum gibi şeb-i fūrkat
İrmedi şubh̄-i vaşla bir müddet
- (664) (7) Bir ğarībem başuma çārem yok
Tali üm münhasif sitārem yok
- (665) (8) Bahre gitsem şū niyetine eğer
Kuruya cümle şūyı ber ola bahr
- (666) (9) Seng için kūha itsem ʿazm ü şitāb
Ola her taş güher gibi nıyāb
- (667) (10) Hāk için deşte eylesem riħlet
Zer gibi ol da ola zī-kıymet

⁸⁵Metinde bu mısra ile sonra gelen onbirinci beyitin ilk mısraı yanlışlıkla yer değiştirmiştir. Sonradan bunu farkedene müstensih muahher ve mukaddem işaretlerini koyarak bu yanlışlığı düzeltmiştir.

⁸⁶Metinde (نقر).

- (668) (11) Dūzaha ʿazm idem ger āteş-ḥāh
Ol da efsürde ola hemçü miyāh
- (669) (12) Bu sitāreyle yine ben rüsvā
Eyledüm vaşl-i āfitābe recā
- (670) (13) Vaşlı kālāsın alur idim eğer
Elde sermāyem olsa ḥabbe kadar
- (671) (14) Düşmüşem yola şimdi zerre mişāl
Kanda ilete ʿaceb beni bu ḥayāl
- (672) (15) Bir ḡubarem ki rüzgar-i denī
Gülsitānumdan ayru itdi beni
- [26a]
- (673) (1) Zülfüni görmeyeli çeşm-i sefid
Kara bahtum gibi şeb oldı medid
- (674) (2) Döyemez bu iştiyākına cānum
Tutmasun mu cihānı efgānum
- (675) (3) Emrine imtişāl idüp nāçār
Eylemişdüm eğerçe terk-i diyār
- (676) (4) Neyleyem şimdi şabrısa müşkül
İsterem kim bu ʿukdeyi ḥāll kıl
- (677) (5) Beni ol şehriyāra ʿarz eyle
Cānuna bu belāyı farz eyle
- (678) (6) Şāyed ola ki raḥm idüp ol şāh
İde ʿayn-i ʿināyetle nigāh
- (679) (7) Yine evvelki gibi şehre girem
Anı seyr eyleyüp olam ḥürrem
- (680) (8) Vaşlına irmek ise oldı maḥāl
Kāni'em tek iderse ʿarz-i cemāl
- (681) (9) Saḡlıgun kıymetin⁸⁷ bilürmi hekīm
Derd-i ʿhicrānı itmeyince saḡkim
- (682) (10) Ben o ḥuffāşa dönmüşem ki aña nūr
Görünür fi'l-mesel şeb-i deycūr

⁸⁷Metinde "kıymeti" (قِيَمَتِي).

- (683) (11) Şubh-i şādık çün itdi bu sözi gūş
Fikre vardı biraz olup hāmūş
- (684) (12) ‘Azm idüp āsitān-i şāha hemān
Didi ey āfitāb-i ‘ālem-i cān
- (685) (13) Nice demdür ki hādimeṁ tapuṅa
Çehre-şāyem şabā gibi kapuṅa
- (686) (14) Hamdilillah yolunda sādıkūṅam
Genc-i mihrūṅ dilimde ‘āşikuṅam
- (687) (15) Ten-i pejmürdem içre canumsın
Nice can yar-i dilsitanumsın
- [26b]
- (688) (1) Dilerem yine māh-i ūftāde
Ola kayd-i seferden āzāde
- (689) (2) Tay idüp menzil-i firākı hemān
Ola dergāh-i vuşlata mihmān
- (690) (3) Nice demdür gezer beyābānı
Nice yıldır çeker bu hicrānı
- (691) (4) Merhāmet kıl hilāle döndi teni
Şararup gūşsa çekmeden bedeni
- (692) (5) Ebruvānun hakkıçün ol hoş-hāl
Gam ile ol zāyifi kılma hayāl
- (693) (6) Āyet-i nūr-i ‘ariżunçün āna
Eyleme nār-i miḥnet ile cefā
- (694) (7) Lütf idüp hācetüm revā eyle
Māhı ol gūşşadan rehā eyle
- (695) (8) Çün işitdi bu sözleri hāver
Oldı envār-i rahmete mazhar
- (696) (9) Māha ol dem ki didi eyle sefer
Emrinē nādime olmuş idi meğer
- (697) (10) Dir idi āndığınca vā esefā
Māh-i biçāre sağmı ki eyā
- (698) (11) Yüzünü bir dahı görem mi ‘aceb
Yohsa bu derd ile çekem mi te‘ab

- (699) (12) Kıymetin bilmedüm o mehrünün⁸⁸
Hāke sürdüm yüzüni altūnūn
- (700) (13) Bir daḥi ol gedāya vaşl olsam
İsteyüp kande gitdüğün bulsam
- (701) (14) Şād iderdüm anı vişālümle
Kandurup şerbet-i zülālümle
- (702) (15) Buncalayın teessüf eylerken
Çün haber aldı şubḥ-i şādıkdan
- [27a]
- (703) (1) Didi var söyle ol giriftāre
Olmasun derd ü gamla āvāre
- (704) (2) Cānib-i şehre yine ʿazm itsün
Rāh-i iklim-i guşşadan gitsün
- (705) (3) Hemden idüp vişālüm ile müdām
Eyleyün kapumda istiḥdām

Başlık yeri

- (706) (4) Bundan özge olamı zevk ü sefā
Ki saña yāruñ ide mihr ü vefā
- (707) (5) Rūz ü şeb irgürüp vişāline
Nāzır ide seni cemāline
- (708) (6) Nādim olup cefāsına her gāh
Eyleye saña⁹⁰ merḥametle nigāh
- (709) (7) Āsitānında k̄ul olup dāyim
Hiżmet itmekde olasın kāyim
- (710) (8) Meskenün ola nār iken cennet
Hān-i vuşlatdan alasin lezzet

⁸⁸Metinde (محروك) şeklinde.

⁸⁹Metinde (ايليه) şeklinde.

⁹⁰Metinde (ساكه) şeklinde.

- (711) (9) Olup envār-i hüs̄n̄ine maz̄har
Olasın 'āleme ziyā-güster
- (712) (10) Gitdigünce demün ziyāde ola
Göñül āyinesi sefāda ola
- (713) (11) Tāze cān bula cism-i pejmürde
Ola eşk-i revānūn efsürde
- (714) (12) Māh bu kıssadan çün oldı hābir
Bīgam oldı olup guşāde zamīr
- (715) (13) Şehre 'azm eyledi hemān fi'l-hāl
Eyledi tende cānı isti'cāl

[27b]

- (716) (1) Yürüyüp sūratile ol hürrem
Gice irdi vü başdı şehre kadem
- (717) (2) Ser-gerān oldı mihre karşı hemān
Gonce-i kalbin eyledi handān
- (718) (3) Göricek āfitāb anı mesrūr
Bilmedi nice kimsedür ol nūr
- (719) (4) Bakdı bir dahī ana diqqatle
Bildikim māh imiş nezāketle
- (720) (5) Didi ey mübtelā-yi bī-dermān
Neden oldun bu resme ser-gerdān
- (721) (6) Didi ben hāki rüzgār-i fenā
Nice demdür vatandaşdan itdi cūdā
- (722) (7) Didi cismün neden ki ola hayāl
Didi kaddümi bükdi bār-i melāl
- (723) (8) Didi niçün bu resme hürremsin
Var ise yārun ile hemdemsin
- (724) (9) Didi hāşā ki yārınūn 'āşık
Ola bezm-i vişāline lāyık
- (725) (10) Kānī'em lik görmeğe reddün
Kökmağa zülf-i anberin būyūn
- (726) (11) Didi kimdür ol şāhı söyle bana
Kim bilür hemdem idem anı sana

- (727) (12) İrgürüp gülşen-i vişāline
Bülbül idem gül-i cemāline
- (728) (13) Kurtaram ğuşşa çekmeden cānūn
Eyleyem hemnişini cānānūn
- (729) (14) Didi derdüm o pādīşāhı saña
Korkaram rāzı idesün ifşā
- (730) (15) Didi rüyumda ki melāhatçün
Āfitāb-i sipih-i behçetçün
- 28a
- (731) (1) İtmeye bu rāzı halka āyan
Söyle tek baña kimdir itme nihān
- (732) (2) Didi meh nice bir idem mestür
Gün gibi işkımı idem meşhür
- (733) (3) Bir şehr-i mülket-i melāhatdür
Şems-i tābān-i evc-i izzetdür

Minyatür yeri

- (734) (4) Kulzum-i hüsn içinde bi-hemta
Bir dür-i şāhvārdur meşela
- (735) (5) Nazar eyle deyu hemān biğ-zāt
Tutdı ol şāha karşı bir mifāt
- (736) (6) Göricek bu nezāketi hürşid
Kaldı deryā-yi hayret içre vahid
- 28b
- (737) (1) Sanmasunlar ki māhı bilmez idi
Yaşını⁹¹ dāmen ile silmez idi
- (738) (2) Bilür ite tecāhül itdi veli
İmtihān eyledi o sāde dili
- (739) (3) Didi ey mübtelā vü āvāre
Hasret ü derd ü gamla biçāre

⁹¹Metinde (باشنی) "başını". Fakat anlam olarak daha uygun olduğu için "yaşını" olarak değiştirildi.

- (740) (4) Eyledüm şanma senden istinkāf
Değilüm çāk bu resme bī-insāf
- (741) (5) Sen degilsin hemān esīr-i firāk
Ben daḥī saña olmuşam müştāk
- (742) (6) Dime hecr ile benem pūyān
Benide fürkat itdi ser-gerdān
- (743) (7) Şanma sensin bu derd ile bīmār
Hastayam bende isterem timār
- (744) (8) Oldı tēhīrūme velī bāyīs
Hıfz-i arz ü mevāni-i hādīs
- (745) (9) Neyleyem şimdi çāre yok şabra 92
Döyemez cān ü dil bu dem cebre
- (746) (10) İdelüm gel seninle zevk ü şefā
Eyü çekdün bu denlü cevr ü cefā
- (747) (11) Virmeden sākiyān-i bezm-i ecel
Sāgar-i merk ile neşāta ḥalel
- (748) (12) Yummadın çeşmümüz azā ile hāb
Yemeden lāşemüz gürūh-i gurāb
- (749) (13) Alalüm bu denī felekden kām
Görelüm nice gösterür eyyām
- (750) (14) Böyle didi vü çekdi sinesine
Koydı māhı gönül ḥazinesine
- (751) (15) Eyledi ḥān-i vaşlın ana naşīb
Çāre-ger oldı hastasına ṭabīb
- [29a]
- (752) (1) Taḥliye itdi gönlünü gamdan
Ola cünd-i şefāya tā mesken
- (753) (2) Kalbi āyinesini eyledi şāf
Komadı sinesinde kılca şikāf
- (754) (3) Aḥter-i bahtını kılup tābān
Gül gibi kalbin eyledi ḥandān

92 Metinde (جبر) "cebr".

- (755) (4) Göricek bu sefâyı zevkle mäh
Yakasın çāk⁹³ kıldı eyledi āh
- (756) (5) Didi ey āfitāb-i burc-i kerem
Beni vaşlūnla eyledün hürrem
- (757) (6) Kayd-i gamdan rehä idüp cānum
Heçr elinden alup giribānum
- (758) (7) Dide-i rahm ile nigāh itdün
Milket-i vaşla pādişāh itdün
- (759) (8) Umarum senden ey emir-i benām
Kül olam dergehünde şubh ile şām
- (760) (9) Didi mihr ana tuymasun a dā
Rāzumuz halka olmasun ifşā
- (761) (10) Gāyib ol gündüz olsa şebpere-vār
Aç gözün gice irse ol bīdār
- (762) (11) Cāme-hābīne baş çeküp herkes
Kalmaya zār olur cihānda mekes
- (763) (12) Karalar giye eḡnine eflāk
Fıtnat-i halkı düzd için bi-bāk
- (764) (13) Ol zamān sende vaşluma iresin
Rind olup aklı başuna diresin
- (765) (14) Olmaya kimseler ebed āgāh
Bilmeyeler ne kıldı mihr ile mäh
- (766) (15) Pendile mähun oldu ukdesi hāl
Okudı şevk ile bu güne gāzel

Gazel IV

29b

- (767) (1) Hamdilillah vişāl ile şādem
Gūssadān serv gibi āzādem

⁹³Metinde "çāk" () kelimesinden sonra () "ra" şeklinde bir kelime görünüyorsa da anlamsız olduğu ve vezni bozduğu için çıkarıldı.

- (768) (2) Kaşr-i⁹⁴ dil nice dem harābe iken
Dest-i luṭfunla şimdi ābādem
- (769) (3) Ey saçı leyli başa vardı işüm
Işk mecnūnlarına üstādem
- (770) (4) Āfitābumla hem-nişin olalı
Şem-i pür nūr-i bezm-i zühhādem
- (771) (5) Göze göstermesem cihānı nola
Şimdi ben hemdem-i peri-zādem

Başlık yeri

- (772) (6) Ezelidür bu çarḥ-i civārāyin
İder elbette şād olanı ḥazīn
- (773) (7) Gāh olur pādişāh-i ālem ider
Gāh dil-hānesini pür gam ider
- (774) (8) İrgürür şubḥ-i vaşl-i cānāne
Bildürür bu şefāları cāne
- (775) (9) Cūra veş sonra pāymāl eyler
Hāk-i zilletde bī-mecāl eyler

NİYAZ-i Sahih

- (776) (10) Bir gubarı ider sana nisbet
Dembodem⁹⁵ yārūn ile hem-ışret
- (777) (11) Zerresāna āfitāb şatar
Hāk-i hārā-yi müşk-i nāb şatar

⁹⁴ Metinde (قشّر).

⁹⁵ Metinde (ديمدم).

[30a]

- (778) (1) Zāg-i zulmet-sirişti bülbul vār
Gül-i gülzāra⁹⁶ eyler ‘āşık-i zār
- (779) (2) Üzerinden yāvuz yel esdirmez
Şakınur anı guşsa çekdürmez
- (780) (3) Yārūn eşiği taşlarını hemin
Ser-i kem bahtına ider bālīn
- (781) (4) Hāk iken bisterin ider dībā
Huld olur nār iken añā mevā
- (782) (5) Köşke irdi çün bu resme haber
Baht-i nāsāzkāra eyle nazār
- (783) (6) Vaşl-i mihr ile meh şefāda iken
Kayd-i ğamdan dili rehāda iken
- (784) (7) ‘Abd-i maqbūl iken o sultāna
Dūr iken cānı derd-i hicrāna
- (785) (8) Nāgehān bir harīf-i şüregiz
‘Işk ocağında sanki āteş-i tiz
- (786) (9) Nice kez zār ü hāksār olmuş
Rūzgār ile bī karar olmuş
- (787) (10) Mey-i ‘ışk ile ser-gerdān
Ġam gubārıyla vālih [ü] hayrān
- (788) (11) Gezmiş ‘ışk illerini sertāser
Hayli yelmiş yopurmuş ol kemter
- (789) (12) Nice kez ıssı vü şovuk çekmiş
Şadrına guşsa tohinunı ekmiş
- (790) (13) ‘Işk yolunda bir hevā-āmiz
‘Alem-i hāşşı zerre-i nāçiz
- (791) (14) Meğer ol hāke rūzgār-i denī
Külhan itmişidi gülşen-i vaṭanı
- (792) (15) Çıkarup ol gubārı meskenden
Menzilin itmişidi rāhzen

96 Metinde (کز).

[30b]

- (793) (1) Gezer iken figān ile ol geda
Ne kılur gör bu āsmān-i kaža
- (794) (2) Nāgehān çeşmi mihre tūş oldu
Sīnesi nūr-i ʿişk ile tōldı
- (795) (3) Gördi bir āfitāb-i hoş-reftār
Şāh-i hūsrev dil ü sipeh-sālār
- (796) (4) Kulzüm-i hūsne bir dür-i şāhvār
Mişli yok dehr içinde bir dildār
- (797) (5) Anı meşşāte-i cemāl ü behā
Bezemişdi o demde sertāpā
- (798) (6) Nice kim gördi bi-mecāl oldu
Derde şataşdı hasta-hāl oldu
- (799) (7) Başladı rakşa āh-i şāh ile
Hem-devān oldu peyk-i āh ile
- (800) (8) Nice günler bu resme keşt itdi
ʿAkıbet ʿişkī menzile yitdi.
- (801) (9) Nāgehān rāst geldi yārine
Yüz sürüp pāyınūñ gubārına
- (802) (10) Didi ey āfitāb-i burc-i şefā
Eyle bir dem figānumı işgā
- (803) (11) Derd-i ʿiškūñ komadı dilde karār
Şabrumı yile verdi hemçü gubār
- (804) (12) Gönül esrār-i ʿişk ile hayrān
Rüz ü şeb nice bir olam pūyān
- (805) (13) Tutdı mirāt-i kalbi jenki⁹⁷ belā
Kalmadı zerrece gönülde şefā
- (806) (14) Rūzgar-itdi varlığıñ berbād
Eyleyüp gülşen-i vaṭandan yād
- (807) (15) Oldum ʿişk ehlinūñ Süleymānı
Tahtımı yel götürse erzānı

⁹⁷Metinde (نَد).

- 31a
- (808) (1) Nice bir derd ile kalam hasta
Demidür kıl vişāle şāyeste
- (809) (2) Hāne-i kalbi pür ziyā eyle
Guşsadan cānumı rehā eyle
- (810) (3) İrdi guşuna çün bu güne kelām
Merhamet kıldı āfitāb-i benām
- (811) (4) Bu ne hāletdurur ki ol dildār
Aşık-i zāre rahm ider her bār
- (812) (5) Didi ey mübtelā-yi şūrengiz
Rāh-i ıışk içre zerre-i nāçiz
- (813) (6) Sözlerün gevherini kıldum guş
Cān kulağına eyledüm mengüş
- (814) (7) Her ne didinse oldı maqbülüm
Kalmadı bu arada meçhülüm
- (815) (8) Görmedüm bir senin gibi ākil
Fenn-i ıışk içre ālim ü kāmil
- (816) (9) İtmedün halka sır-i ıışkı ııyān
Kılmadun bir nefes enin ü figan
- (817) (10) Kimse nālendēn olmadı bızār
Hāb-i rāhatden oluban bīdār
- (818) (11) Dili rencīde itmedün bir dem
Lāyık oldur seni idem hūrrem
- (819) (12) Böyle diyüp o hāksārı hemān
Hāne-i vaşla eyledi mihmān
- (820) (13) Dāmen-i luţfuna şalup anı
Şādman eyledi o nālānı
- (821) (14) Bu yaña māh-i bī-sitāre hemān
Gördi bir mübtelā-yi ser-gerdān
- (822) (15) Āfitāb ile hemnişin olmuş
Hırmēn-i vaşla huşe-çin olmuş
- [31b]
- (823) (1) Dāye-veş ol yetimi dildārı
Götürür dāmeninde her bārı

- (824) (2) Rağs urur şavk ile ol āzāde
Bildi yārine olmuş üftāde
- (825) (3) Āh idüp düşdi mäh-i biçāre
Başladı yine nāle vü zāre
- (826) (4) Gāh kıldı sitāresine itāb
Ağladı geh sipihre itdi hitāb
- (827) (5) Didi ey baht neyledüm ki saña
Ki idersin bana bu resme cefā
- (828) (6) Çok görüp bana ol dilārāmı
Taşa çaldun şişe-i kāmı
- (829) (7) İki 98
Ne karañunda toğmuşem ki aceb
- (830) (8) Kāşki irmeyeydi vaşlına dil
Görmeyeydüm o şāhı ve'l-hāşıl
- (831) (9) Olmaz idüm bu resme miñnet-bin
Kılmaz idüm bu denlü āh ü enin
- (832) (10) Vaşl-i yāre irişse bir aşık
Sonra hicrāne olamı lāyık
- (833) (11) Neye beñzer bu fi'l-haķika hemān
Huld iken āteş ola cāna mekān
- (834) (12) İrmesem zevk-i vaşl-i cānāna
Işınırdum bu nār-i hicrāna
- (835) (13) Nice bir ey felek baña bu cefā
Neyledüm saña bilmezem acebā
- (836) (14) Hākun olmuş hased şuyuyla sirişt
Senden oldı baña bu fālī-i zişt
- (837) (15) Zāhirün gerçe sāde-dil ü hoş-hāl
Bātinun fitne ile mālāmāl
- 32a
(838) (1) Dil-i virānum itmedün ābād
Kılmadun ben hazīni bir dem şād

98 Bu mısra üzerinde çalıştığımız nushada çok belirsiz olduğu ve diğer nüshanın elimize geçmemesi nedeniyle çözülemedi.

- (839) (2) Döyemez bu cefālara cānum
Hemnişin ola ğayre cānanum
- (840) (3) Yār-i cānumdan olmuşam çü cüda
Yeğdür ölmek hezār bār baña
- (841) (4) İder idi bu ğüne ah ü fiġan
Geçdi bu hälet üzre nice zaman

-
- (842) (5) Göricek māhi zerre-i nāçiz
Bildi bir aşık-i fiġan-engiz
- (843) (6) Āfitāba muhibb imiş ezeli
Bir zaman irmiş imiş ana eli
- (844) (7) Belki vaşl ile şādman olmuş
Nūr-i mihr ile sinesi tolmüş
- (845) (8) Nice dem ol dirah̄t-i bi-hemta
Mive-i vaşlın itmiş ana ata
- (846) (9) Şad hezār āferin o pāmāle
Hiss ile vākıf oldu ahvāle
- (847) (10) Didi itmezsem anları tefriķ
Cānum olur firāk odiyāla harıķ
- (848) (11) İrmüş iken bunun gibi gence
Ugradur ol gedā beni rence
- (849) (12) Varup eyler ol āfitāba nifāk
Hemdem iken olur arada şikāk
- (850) (13) Son pişmānlık aşsı itmez bil
Cām-i ğuşsa ile olmadın kanzil
- (851) (14) Lāyık oldur ki āfitāba hemān
İdem anūn habāsetini beyān

[32b]

- (852) (1) Ola kim incinüp adavet ide
Çekile māhdan ferāġat ide

- (853) (2) Bakmayup ayn-i merḥamet ile aña
Eyleye nār-i miḥnet ile ezā
- (854) (3) Rāst olursa ger bu tahmīnüm
Eşiği taş ola bālinüm
- (855) (4) Baña maḥşūş ola hemān o nigār
Hemdem olam anıñla leyl ü nehar
- (856) (5) Böyle deyüp o hiylebāz-i cihān
Başladı fitne eylemeğe hemān

-
- (857) (6) İhtirāz it gönül ki nār-i nifāk
Düşürür iki yāre buğz ü şikāk
- (858) (7) Ayırur aşığı nigārından
Nitekim bülbüli bahārından
- (859) (8) Dür ider saña bezm-i cānānı
Şanki tenden cüdā ider cānı
- (860) (9) Eyleyüp cānuña belā vü cefā
Telḥ ider lezzet-i vişāli saña
- (861) (10) Kūşe-i hecre kor seni nākām
Hemdem iken vişāl ile müdām
- (862) (11) Maḥv olur cümle ḥaḳḳ-i nān ü nemek
Şüre-dil itmek ile hemçü semek
- (863) (12) Māhdan mihri men ider nāçār
Var kıyas it ne günedür ey yār
- (864) (13) Zerre çün gördi māhı sergerdān
Başladı yārına nifāka hemān

[33a]

- (865) (1) Didi ey āfitāb-i āli-şān
Dünya turdukça tur olup ḥandān
- (866) (2) Sākin-i āstān-i rifātinem
Çehresā-yi ḥarīm-i izzetinem

- (867) (3) Nürbaḥş̄ olduḡunca āfāka
Rūzi kıldıkça vaşlun ʿuşşāka
- (868) (4) Dilerem nite ki bu zūlf-i medīd
ʿÖmrüni ḥazret-i ḥaḡ ide mezīd
- (869) (5) Ne revādur ki māh-i divāne
Okuya dürlü dürlü efsāne
- (870) (6) Geçinüp saña ʿaşık-i şeydā
Eyleye dergehünde sīt ü şada
- (871) (7) Yād idüp kākülünü leyl ü nehār
Paymal ide ʿirzünü her bār
- (872) (8) Bilür eğriligini ḥaḡ-i cihān
Eğriye yār olur mu ser devrān⁹⁹
- (873) (9) Görse bir keş yanūnda anı eğer
Saña kaşun gibi ḥayāl eyler
- (874) (10) Vāz gel anınla şoḡbetden
Kurtul ey şeh bu gūne töhmetden
- (875) (11) ʿAşık oldur ki ʿışkını ey yār
İtmeye cānına dahi izhār
- (876) (12) Yārınun ʿirzini şıyānet ide
Rāst geldikçe ḡoḡru yola gide
- (877) (13) Çünki mihr itdi bu naşihāti gūş
Gazābı ḡulzūmi olup pūr ḡuş
- (878) (14) Didi didiklerin kamu gerçek
Eylemez rind olan bu kışşada şek
- (879) (15) Deni çok bi-ḡuzūr idüpdür ol
Haşelillah veleyse içinde ḡul
- [33b]
- (880) (1) Gezemiydi gice ile eflāki
Zerrecé varmışsa idrāki
- (881) (2) İtmeyeydi hemişe āh ü figān
Hiç olamıydı sır-i ʿışkı ʿiyān

⁹⁹ Metinde (سر دورانه).

- (882) (3) Lāyık oldur ki bakmayam yüzine
Merḥamet gūşun urmayam sözine
- (883) (4) Bilmezem nice kara cāhildür
İşık fenninde böyle gāfildür
- (884) (5) Ḥaddini bilseyiydi ol Mecnūn
Leyl-i fürkatde kalamıydı zebūn
- (885) (6) İşıktan ummasun bu dem behre
Girmesün şimdiden geru şehre

-
- (886) (7) İrdi çün yine vakt-i nāmeymūn
Anda büm oldı bülbüli hoşhān
- (887) (8) Kare çul giydi leyl-i¹⁰⁰ zulmānı
Yitirup āfitāb-i tābānı
- (888) (9) Çekilüb seyr-i çarḥ-i ālemden
Sübḥa aldı eline encümden
- (889) (10) Mūmlar yakdı cābecā gerdūn
Oldı rüz-i vişāle tā maḥrūn
- (890) (11) Çözdi giysū-yi misk-büyünü şeb
Ḥāl-i zerrini oldı her kevkeb
- (891) (12) Güm olup anda şāhid-i ḥürşid
Giryeden çeşm-i encüm oldı sefid
- (892) (13) Yitirüb Yūsufunı çarḥ-i pelenk
Kaldı Yāḳūb gibi ḥātır-tenk

[34a]

- (893) (1) Beyzadan baş çıkardı zāg-i zalām
Tüşe dökdi önüne encümü şām
- (894) (2) Pür olup ḥāb-i gāfletde 'ayūn
Eyledi çarḥı cünd-i gam şebḥūn

- (895) (3) K̄alması ol arada hiç bīdār
Meğer encümle çeşm-i aşık-i zār
- (896) (4) Gördi bu hālī¹⁰¹ māh-i dilhaste
Haşret ile za'if ü şikeste
- (897) (5) Bildikim yüz çevirdi cānānı
Urdu cānına tīg-i¹⁰² hicrānı
- (898) (6) Ahter-i bahtı hābnāk oldu.
Cāme-i şabrı çāk çāk oldu
- (899) (7) Cānuna derd ü guşsa itdi hücūm
Sīnesi içre yandı nār-i gumūm
- (900) (8) Aldı eṭrāfını cüyüş-i belā
Mesken oldu aña kilā-i cefā
- (901) (9) Ney gibi gamla cismi oldu ḥayāl
K̄alması nāle eylemeğe mecāl
- (902) (10) Didi cān ü dil ile vāveylā
Ne kara günde toğmuşam ayā
- (903) (11) Dūr idildim bu çarḥ-i cevrayīn
Gelmedi bir benüm gibi gamkīn
- (904) (12) Bal umarken belā çekem her bār
Nola zenbūr gibi olsam zār
- (905) (13) Nūr iken ka'r-i yeme¹⁰³ nār oldu
Gülşen iken bezm gubār oldu
- (906) (14) Genç umarken naşībüm oldu ḥarāb
Misk-i hoş-bū elümde çıkdı türāb
- (907) (15) Bilmezem kime yanam āteşümi
Neyleyem bu dil-i belā-keşümi
- [34b]
(908) (1) Bir garībem ki gam-gūsārum yok
Deli gönlümden özge yārum yok

¹⁰¹Metinde (حال).

¹⁰²Metinde (تیغ و هجران).

¹⁰³Metinde (یمینه) "yemine".

- (909) (2) Gāh olur olda bāna yār olmaz
Tutmayup desti pāydār olmaz
- (910) (3) Eylemez şefkaṭ ile kimse nazār
Dil-i zāre meğer ki dide-i ter
- (911) (4) Kimse pādāşum olmadı bir ān
Meğer āhumla sāye-i bī-cān
- (912) (5) Hemdemüm yok meğer ki āh ü fiğān
Kuvvet-i cān yok meğer ki eşk-i revān
- (913) (6) Kalmışam böyle mübtelā vü garīb
Bilmezem 'akıbet ne ola naşib
- (914) (7) İllerün derdine nihāyet olur
Benüm olmaz 'aceb hikmet olur
- (915) (8) Vuşlata irse bu dil-i sahtum
Gözile bir sitāredür¹⁰⁴ bahtum
- (916) (9) Reşk ider sürdügüm şefālaruma
Şād olur çekdügüm cefālaruma
- (917) (10) Cānuma kaşd ider ki ide belā
Nice geldüm cihāne vā esefā
- (918) (11) Yandı yakıldı şubḥ olunca temām
Eyledi kara bahtına düşünām
- (919) (12) Cürā-veş 'ışk ile olan pāmāl
Olur elbette bādeye meyyāl
- [35a]
- (920) (1) Mey-i rānāda bu ne hikmetdür
Hasta-yi 'ışk olana şerbetdür
- (921) (2) Derd-i 'ışk ehline zā'ifü'l-hāl
Bir 'aşādur elinde bāde-i āl
- (922) (3) Āb-i ḥayvān dedikleri yārā
Anladım kim ola mey-i rānā
- (923) (4) Mürde diller bulur anınla ḥayāt
Keşf olur ka'r-i dildeki zulmāt

¹⁰⁴Metinde (سِتَارَة) "sitare". Fakat vezin gereği (سِتَار)
eklenildi.

- (924) (5) Ne ^ēacebdür bu kim mey-i hoşhar
Dāyīm eyler velāyetile zuhūr
- (925) (6) Şīr-i ġarrā-yi gūsfend eyler
Gūsfend olanı levend⁰⁵ eyler
- (926) (7) İrgürür bezm-i vaşlına yāruñ
Hemdem eyler lebine dildārūñ
- (927) (8) Gönli anūñ ki itmeye ārām
Bi'z-zarūri ider ol 'āşika rām
- (928) (9) Aña unutturup kasāvetini
Añdurup yāruñ melāhatini
- (929) (10) Bī- ġam eyler hayāl ile müdām
Dil-i divānesi ider ārām
- (930) (11) Bulmadı meh çü derdine çāre
Bunu fikr eyledi ol āvāre
- (931) (12) Meclis esbābın eyleyüp ihzār
Aldı yanına bir iki ġam-hār
- (932) (13) Ola kim bula derdine dermān
Şabr ide olmaya biraz nālān
- (933) (14) Çünki şeb'razın āşikār itdi
Ol dahī 'azm-i sebzēzār itdi
- (934) (15) Kıldı çarḫı sūrāhi-yi mīnā
Şafaḫ oldu aña mey-i hamrā
- [35b]
- (935) (1) Ne şafaḫ kim şarāb-i ġuşsa zidāy
Güli sirāb-i kevn ü rūh-efzāy
- (936) (2) Kaḅġı 'āşık ki katresin ide nūş
Ola deryā-yi 'işreti pür cūş
- (930) (3) Nukl olup ol arada cümle nücüm
Kaşr-ī çarḫa dikildi yer yer mūm

Minyatur yeri

- (938) (4) Daḥī nice nefāyis-i rānā
Hāzır oldu o demde müstevfā
- (939) (5) Muṭrib oldu o meclīse Mahīd
Ṭarab ābād-i çarḥı itdi sāid
- (940) (6) Müşteri vü Utārid ü Behrām
Daḥī keyvān-i pāsbān-i benām
- [36a]
- (941) (1) Hemnişin oldılar o maḥzūna
Nüş-i cām-i şarāb-i gülgūna
- (942) (2) Bağlayup şebizārını beline
Cām-i zerrin aldı meh eline
- (943) (3) Başladı sürmeğe piyāleleri
Kondı bir bir şefā nevāleleri
- (944) (4) Kırşunı itdi ol arada şikest
Yese cān ile anı her mest
- (945) (5) Oldı ol bezm reşk-i meclīs-i ḥūr
Yoğ idi zerre deñlü anda kuşur
- (946) (6) Āfitāb eksik idi anda hemān
Şuret-i Manīden nitekim cān
- (947) (7) Bundan özge olur mu bezm-i şefā
Pür ola anda bāde-i ḥamrā
- (948) (8) Mey-i gülgūna eyledükçe nazar
Hātır ola saña leb-i dilber
- (949) (9) Güş kıldıkça Zührenün sāzın
Şavk ile hüy ü hāya ağazın
- (950) (10) Oynadup āh ü nāleni nāçār
Yād ola dilde zevk-i vuşlat-i yār
- (951) (11) İçdiler anda nice peymāne
Yād olundukça la'l-i cānāne
- (952) (12) Āyn-i ibretle baḳdı bādeye māh
Gözine geldi mest olup nāgāh
- (953) (13) Başladı keşf-i rāza ol gam-ḥār
Nice nice niyāz idüp tekrār
- (954) (14) Evvelā kıldı sāgarına ḥiṭāb
Tolmuş iken derünü bāde-i nab

- (955) (15) Didi ey cām-i bāde-i gülgün
Bir nazar şānki dide-i pür-ḥūn
- [36b]
- (956) (1) Tutar elüm görür gözümsin sen
Dil-i pürḥūnem ānlaram seni ben
- (957) (2) Aldığınca ele seni cānān
Elle ben aşık için anı hemān
- (958) (3) Laf-i nābına olduğunca karin
Eyle āna öpülmeyi telkin
- (959) (4) Ala ağzına çün seni ey mey
Di nice mürdeyi idersin hay
- (960) (5) Kanlar ağlar yolunda aşık-i zār
Saña lāyıkımdur bu ey dildār
- (961) (6) İtdi çün bunlara bu resme hitāb
Kıldı yārānına bu güne itāb
- (962) (7) Didi ey bülbülān-i gülşen-i rāz¹⁰⁶
Eylerem cümleñüze şimdi niyāz
- (963) (8) Hamdilillah ki mihr-i āli-şān
Eylemişdür size nice ihsān
- (964) (9) Āsitānunda kemterin kulisiz
Ol sebebden bunun gibi ulusiz
- (965) (10) Nola arz itsenüz o Şultāna
Cümle derd-i derūnum ol cāna
- (966) (11) Diseñüz bir garib ü aşüfte
Nāvek-i miḥnet ile dil-sufte
- (967) (12) Dembedem nāle vü figān eyler
Yoluna cānını revān eyler
- (968) (13) Kendi hālinde bir zāifü'l-hāl
Ne revā'anı hecr ide pāmāl
- (969) (14) Eşk-i ḥūnı dehr itdi garik
Āteş-i fūrkat ile oldı harik
- (970) (15) Merḥamet kıl • zāre itme helāk
Kül olup dergehünde olsun ḥāk

[37a]

- (971) (1) Çünki güş eyledi bular bu sözi
İncinüp her biri çevirdi yüzi
- (972) (2) Didiler māha nice sözdür bu
Cānımız oldu güşsadan memlū
- (973) (3) Hiç müyesser midir ki bülbül-i zār
Gül-i gülzārı ide hemdem-i hār
- (974) (4) Olduğı yok ki tütü-yi güya
Kandini zāga eyleye 'atā
- (975) (5) Biz aña cümle hāk-i rāh olavuz
Hizmetin idevüz siyāh olavuz
- (976) (6) Hürrem iden vaşl ile müdām
Anı hāşā ki idevüz bed-nām
- (977) (7) Bā-hüşüş ol şeh-ı felek-rifāt
Bilse 'ışk ile bulduğun şöret
- (978) (8) Seni fi'l-hāl eyler idi helāk
Mesken olırdı cān-i pākūna hāk
- (979) (9) Didi meh tuysa kāşki hālüm
Nidigün bilse cümle ahvalüm
- (980) (10) Ya beni öldüreydi ol hūni
Ya ireydi¹⁰⁷ vişāle maḥzūni
- (981) (11) Bu kelāmı çün anlar eyledi güş
Oldı baḥr-i gāzabları pür-cüş
- (982) (12) Her biri 'azm-i kūy-i şāh itdi
Māh-i biçāre yine āh itdi
- (983) (13) Didi azdur baña bu resme cefā
Cāna dahī ziyāde olsa seza
- (984) (14) Āfitābuñ görüp melāḥātini
Hūbrūlar içinde şöretini
- (985) (15) Kim ola olmaya fütāde āna
Çekmeye 'ışk ile cevr ü cefā

¹⁰⁷ Metinde () ile ı yer değiştirmiştir.

[37b]

- (986) (1) K̄ul olup bāḥuṣūṣ ol ṣāha
Yüz süre dāyīma o dergāha
- (987) (2) Olamı sevmeye o mecnūnı
Bilmeye cāndan özge ol hūnı
- (988) (3) Ben bu denlū ba'ıyd iken nāgāh
Bir nigāh ile oldum 'āṣıḳ-i ṣāh
- (989) (4) Rūz ü ṣeb hemdemi iken anlar
Niçün itmeyeler o ṣāha nazar
- (990) (5) Kendü kendüme eyledüm hayfā
Kıldum anlara rāzumı ifṣā
- (991) (6) Böyle diyüp tedārik itdi hemān
Zührenūn ayaḡına düşdi revān
- (992) (7) Başladı i'tizāre ol miskīn
Aḡladı ḡalini ne ise hemīn
- (993) (8) İltifāt itmedi āna Zühre
Bulmadı i'tizārdan behre
- (994) (9) Ardına düşdi yine ṣāye-miṣāl
Yüz urup pāyına zā'ifü'l-ḡāl
- (995) (10) Bakmadı¹⁰⁸ yine muṭrib-ı demsāz
Ne kadar itdiyse ah ü niyaz
- (996) (11) Māh-i āṣūfte-dil ḡalup nālān
Başladı itmeḡe bu ḡüne fiḡān

Başlık yeri

Gazel V

- (997) (12) Koydum ocaḡuma ṣū bāde ile
Varlıḡum verdi cümle bāda yeke
- (998) (13) Yār sandum diriḡ açıldum
Oturup bir iki fütāde ile

- (999) (14) Hālūme vākıf oldu düşmenler
Şabrsa vardı ol arada yeke

(Beşinci gazelin sonu.)

[38a]

- (1000) (1) Ol kaşı yāya irmeğe irdüm
Cāni öğretmeden kepāde ile
- (1001) (2) Hālūme kani^c olmadum yeridür
Zār olursam dahī ziyāde ile
- (1002) (3) Āh-i ‘aşıkdan ey dil eyle hāzer
Görmemişin ki saḳf-i çarḫı deler
- (1003) (4) Derd ile ‘aşık eylese bir āh
Çarḫ berbād olur yine giyāh
- (1004) (5) Āh-i ‘aşık pür itse āfākı
Taḡlana sipihrūn evrāki
- (1005) (6) Saḳın aḡlatma ‘aşıkı ey yār
Kime ḫayr itdi eşk-i gevher-bār
- (1006) (7) Söner ol şüyile nār-i vücūd
Pür olur düdā ile çarḫ-i kebūd
- (1007) (8) Ne zehrdür ki eşk-i ‘aşık-i yār
Yedi tās içre eylemeye karār
- (1008) (9) Çünkü meh vaşla bulmadı dermān
Yüz urup cānib-i ḫūdāya hemān
- (1009) (10) Didi ey derd-i cāna dermān-sāz
Tapuñā eylerem bu resme niyāz
- (1010) (11) Nice virdünse derdini yārāb
Eylerem çāresini daḡı taleb
- (1011) (12) Derd-i ‘ışkile cānuna oldu saḳīm
Senden özge bulunmaz aña ḫekīm
- (1012) (13) Çıkdı elden dirig dāmen-i yār
Dest-gir ol meded kıl ey cabbār

[38b]

- (1013) (1) Bir yaña arzū-yi bezm-i vişāl
Eyledi cānumı zāifü'l-hāl
- (1014) (2) Bir yaña rüzgār-i cevrayin
Bir yañadan cefā-yi baht-i ḫaşin

- (1015) (3) İrgürür hâtır-ı hazîne gubâr
Zâr ider ben zâfi leyl ü nehâr
- (1016) (4) Bir yaña kaşları hayâli ile
Bir yaña lebleri zülâli ile
- (1017) (5) Kâmetüm iki bükdi bâr-i belâ
Teşne-dil kaldı bu dil-i gûya
- (1018) (6) Dilerem ey semî olan mevlâ
Eyle cümle niyâzum işgâ
- (1019) (7) Bana yârũ vişâlün eyle naşîb
Künc-i fûrkatde koma böyle garîb
- (1020) (8) Bâğ-i vaşlîna bâğban olayın
Rûz ü şeb aña pâsbân olayın
- (1021) (9) Giceler hizmetinde pervâne
Döneyin başum üzre merdâne
- (1022) (10) Gündüz olsa yanınca sâye-mişâl
Hâk-i râh olayın zâ ifû'l-hâl
- (1023) (11) Beni kim itdiyse aña nifâk
Eyle menzilgehini nâr-i firâk
- (1024) (12) Beni cāndan kim itdiyse mehcūr
Tatlu cānından eyle sen anı dūr
- (1025) (13) Baña kim itdiyse buğz ü hased
Pây-mâl eyle râh-i gamda ebed
- (1026) (14) Dāyîma kıl anı perişân hâl
Kākül-i yâr gibi eyle hayâl
- (1027) (15) Arşa irişdi bu sıyt¹⁰⁹ ü şadâ
Şahn-i eflâk taldı vaveylâ
- [39a]
- (1028) (1) Nâle kıldı cümle kerrübî
Dilediler ne ise matlûbî
- (1029) (2) Hâk ta'ala du'âsın itdi revâ
Vuşlat-i mihri kıldı aña 'ata

Başlık yeri

- (1030) (3) Hayr şan kim hayrunla başuna
Ağu katmaya tā felek aşuna
- (1031) (4) Cānuna her ne şansañ ey miskīn
Anı kıl ellere daḥī telkīn
- (1032) (5) Düşmeniçün kıyu kazarsañ eğer
Kendü boyunca kaz dimiş atalar
- (1033) (6) Çakma birbirine iki yarı
Alma āhen gibi dile nārı
- (1034) (7) Dūzāḥ-i buḥle atma cān ü tenün
Yakma nār-i cefā ile kefenün
- (1035) (8) Kādir isen ‘adūna ihsān it
Luṭf idüp eylük eyle ḥandān it
- (1036) (9) Dil-i iblīs gibi olma ḥasūd
Bulamazsun bu bed fikirden sūd
- (1037) (10) ‘Aşık itme dilberünle nifāk
Hemdem olur senünle nār-i firāk
- (1038) (11) Hazer it ‘aşıkun du‘āsından
Derd ile itdiği nidāsından
- (1039) (12) Zerre kim māhı mihre itdi nifāk
Düşürüp ara yire buğz ü şikāk
- (1040) (13) Emr-i ḥak ile vardı şāh-i şita
Kurdı çetr-i sefidini ra‘nā
- [39b]
- (1041) (1) Kara pūs oldı çarḥ-i ‘ibret-bin
Cünd-i behmen pür oldı rüy-i zemīn
- (1042) (2) Ḥayl-i ezhāri kıldılar tārāc
Şāh-i gül kaldı bir pūla muhtāc
- (1043) (3) Güm idüp bülbüllerini eşcārūn
Revnaķı uçdı şahn-i gülzārūn
- (1044) (4) Var iken gülsitānda berk-i ḥazān
Olıcak berk ile zemīn ü zamān

- (1045) (5) Kaşr-i Şeddāda döndi sahn-i çemen
Ola her hışti sīm ile zerden
- (1046) (6) Yitirüb Yūsuf-i bahārını bāḡ
İtdi Ya kub gibi çeşmine ag
- (1047) (7) Göricek bunları şeh-i hāver
‘Aleml-i ḡayba kaçdı itdi güzer
- (1048) (8) Māh-i şeydā daḡı görüp anı
Havfden ḡıybet eyledi anı
- (1049) (9) Kalmadı ol arada ḡayl-i nücūm
Eylediler diyār-i ḡayba hücūm
- (1050) (10) Bu yana kaldı zerre-i miskīn
Güm idüp āfitābını ḡam-kin
- (1051) (11) İrişüp tīr-i āh-i ‘āşık-i zār
Cānına geçdi eyledi ḡam-hār
- (1052) (12) Kaldı fūrkat şebinde nāle-künān
Hemdemı oldu ḡuşşa-i hicrān
- (1053) (13) Daḡ-i ḡasret dilinde niteki ḡūh
Pāymāl eyledi anı bu ḡürūh
- (1054) (14) Didi mehden irişdi baña bu ḡāl
Aña itdimidi nice fitne vü āl
- (1055) (15) Çok cefā itdim idi nā-ma kūl
Hācetin eyleyüp ḡüdā maḡbūl
- [40a].
- (1056) (1) Beni bu derd ile darir itdi
Hemdemūm nāle vü nefir itdi
- (1057) (2) Cānib-i ḡaḡdan irdi baña belā
Ne ‘aceb derde uğradum ḡayfā

Başlık yeri

- (1058) (3) Söyle ey ‘andelib-i bāḡ-i vişāl
Cānı kıl şādı ile mālāmāl

- (1059) (4) Oluban f̄uti gibi ŧekker-h̄ā
Demidür ol dehān açub ḡyā
- (1060) (5) Cān bağışlar mariz-i ŧışka sözün
Añdurur mu'ciz-i meŧihi özün
- (1061) (6) Ne ŧefā-bağış olur ŧaceb bu kelām
Hāşıl olur añunla aşl-i merām
- (1062) (7) Hecr elinden yeter ŧikāyet kıl
Vuşlatı dañı anı ħikāyet kıl
- (1063) (8) Nice bülbül gibi bu āh ü fiğān
Gül-i gülzāra vāşıl olur bir ān
- (1064) (9) Anma ol h̄ali kim değül b̄aki
Guşsa çekmez ħumār için s̄aki
- (1065) (10) Derd okundan¹¹⁰ ölürdi kim bu belā
İrmeseydi nihāyete ka'ā
- (1066) (11) Hāşalillah ki ŧaşığ-i ŧādık
Ölmeye bezm-i vuşlata lāyık
- (1067) (12) Cāme-i ŧabrı olsa ŧad-pāre
İrür elbette vuşlat-i yare
- (1068) (13) Gelün inşāf'idün bir ŧeydā
Hecr-i yār ile çekmeyince cefā
- [406]
- (1069) (1) Nice lāyık olur vişāline
Ya sezā olamı ħayāline
- (1070) (2) Olmayan hecr odunda zer gibi kāl
Ummasun hāşıl ide nakd-i vişāl
- (1071) (3) Rāh-i ŧışk içinde olmayınca ħubār
Cāy-gāh olamı aña gülzār
- (1072) (4) Nice yıllar cefā çeküb¹¹¹ bi-dil
Vaşl-i cānānı eyleye hāşıl
- (1073) (5) Ol belā gelmez aña bir s̄at
Setr ider anı dāmen-i vuşlat

¹¹⁰Metinde (او فته).

¹¹¹Metinde (چکمه).

- (1074) (6) Özge c̄ālem deġlmidür ki geda
Süre cānānı ile zevk ü şafa
- (1075) (7) Ser ü kad ile ola hem-sāye
Yüz süre cū gibi o hoş-pāye
- (1076) (8) Mīve-i ğini ola o bostānuñ
Dire ezhārını kamu anuñ
- (1 77) (9) Hāline vākıf olmaya c̄adā
Yārı ile şefa sürüle tenhā
- (1078) (10) Ğayib erler gibi ide gaybet
Ola cānānıyla hem-şohbet
- (1079) (11) Ğünkü mah itmişidi haġka du ā
Cümle hācātı olmuş idi revā
- (1080) (12) Sebeb-i zāhiri düşüp şeh bürd
Kiş didi şaha şan piyāde-yi nerd
- (1081) (13) Kıldı haġ vaşl-i mihri māha naşib
Eyleyüp ol ġaribe anı habib
- (1082) (14) Mihri meşāte-i neşātayin
Emr-i haġ ile eyledi tezyin
- (1083) (15) Başı üstüne dizdi zerrin tād
Hüsn ile bāc ü Rūma harāc
- 41a
- (1084) (1) Ğün temām oldu zib ü tezyini
Māh-i biġāre buldı teskini
- (1085) (2) Cem olup āfitāb ile fi'l-hāl
Ayāġına nūr urdı zerre-mişāl
- (1086) (3) Biri biriyle oldu hem-āġuş
Zevk ile nice dem kalup medhūş
- (1087) (4) Didi meh hamdilillah ey dilber
Rūzgar'ı ġre kalmayup muġber
- (1088) (5) Hemdem oldum bu dem vişālünle
Çok şafa kesb idüp cemālünle
- (1089) (6) Kalsa idi kıyāmete hasret
Meskenüm olsa küşe-i fūrkat

- (1090) (7) Rūz-i maḥşerde oluban mecnūn
Gezer idūm göğüs gerub maḥzūn
- (1091) (8) Kōkmasam zūlf-i ‘anber-būyūn
Öpmesem goncēn ile gül rūyūn
- (1092) (9) Kān yudup nāme gibi leyl ü nehār
Zār olurdum hemişe bülbul-vār
- (1093) (10) Minnet Allah'a şādman oldum
Nakd-i vişāluni rāyigān buldum
- (1094) (11) Mezrā‘-i sīnem üzre toḥm-i belā
Meyve-i vaslīn eyledi ātā
- (1095) (12) Hele aldum denī felekden kām
Ölür isem ne ğam bu ben bed-nām
- (1096) (13) Çünkü şunduñ līk dile mey-i nāb
Nola olursa cur‘a gibi ḥarāb
- (1097) (14) Didi mihr āna ey huceste-ḥiṣāl
Kāmetüni kim itdi böyle ḥayāl
- (1098) (15) Didi ebrūlaruñ ḥayāli baña
Çekdürüpdür meğer ki bār-i belā
- [41b]
- (1099) (1) Didi ḥaşā ki ‘āfitāb-i cihān
Çekdüre ‘āşıkına bār-i girān
- (1100) (2) Sanma kim saña şefkat itmezidüm
Cān ü dilden maḥabbet itmezidüm
- (1101) (3) Sen benüm yār-i dilsitānumsin
‘Aşık-i zār ü nātuvānumsin
- (1102) (4) Saña cāndan ziyādedür meylüm¹¹²
Hūn-i eşkümlē¹¹³ toludur zeylüm
- (1103) (5) Bülbul-i zārı sevmese gül-i bāğ
Heçr ödı ile ururmıdı āna dāğ
- (1104) (6) ‘Aşıkı sevmeyince cānānı
Göremi lāyık āna hicrānı

¹¹²Metinde (. . .).

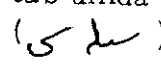
¹¹³Metinde (. . .).

- (1105) (7) Ne ki gönderse 'āşıkā dildār
Ger cefādur gerek firāk ey yār
- (1106) (8) Cān gibi şaklamak gerek anı
Taki cān içre bula cānānı
- (1107) (9) Didi meh āna ey gözüm nūrı
Şādmān eyledūn bu mehcūrı
- (1108) (10) Mihrūni cān bilür ten-i şad-çāk
Ger cüdā düşse andan ola helāk
- (1109) (11) Kāmetūn bir elif gibi yārā
Eyledüm cānum içre nāpeydā
- (1110) (12) Raqqaşun şeklini debīr-i ezel
Safha-i rūhum üzre kılmış hal
- (1111) (13) Cānumun cānsın sen ey āfet
Bilürem cāna cevrūni minnet
- (1112) (14) Şöyle zevk itdi ol iki 'ākıl
Ġam-i hicrān güm oldı ve'l-ħaşıl
- (1113) (15) Ol mişāl-i dirāht-i bāġ-i cinān
'Āşıkā kıldı meyveler ihsān
- [42a]
- (1114) (1) Kōkdı meh güllerin o bōtānun
Derdi şeftalisün kamu anun
- (1115) (2) Ne şefādur ki oldı ol gūyā
Tūtī gibi mūdām şekker-ħā
- (1116) (3) Güline vāşıl oldı bülbül-i zār
Kaldı ħār o beā ile ġam-ħār

Başlık yeri

- (1117) (4) Yā kadīmü'l 'atā-i ve'l-ihsān
Vāhibü'l-'akl dāimü'l-ġufrān
- (1118) (5) İbtidā yok vücūd-ı zātunda
İntihā ola mı şifātunda

- (1119) (6) Bî-bekâdur cemî' kevn ü mekân
Dâldur külli men aleyhâ fân
- (1120) (7) Nazar it âsmân-i gerdâna
Şoñ ucu irür olda pâyâna
- (1121) (8) Sanmasunlar bu devri dâyimdür
Dâyima zât-i haqla kâyimdür
- (1122) (9) Bir dıraht oldı fi'l-meşel insân
Ki anı ifnâ ider nesim-i hazân
- (1123) (10) Çünkü her şey irür nihâyetine
Kelimâtum irişdi gâyetine
- (1124) (11) Gülistân-i cihân gibi bu kitâb
Âhîr oldı bahârı itdi şebâb
- (1125) (12) Kelimâtum güherleri yârâb
Çıkmaya değme kanda olsa taleb
- (1126) (13) Sen bilürsin ki vâridâtumdur
Her ne ki var taşarrufumdur
- (1127) (14) Bıkrdür cümle me'ânisi
Baña maşşûsdur mebânisi
- 42b
- (1129) (1) İrmedi dâmenine ol bıkrün
Ehl-i nazm içre desti bir fikrün
- (1130) (2) İtmesünler kitâb-i gayre kıyâs
Ki ola anûñ evvelinde esâs
- (1131) (3) Yalnız nazm ile ola hâşıl
Kıssa perdâz ola olup nâkil
- (1132) (4) Benüm ancak bu şürete Mâni
Tab'idur cümle yine bani
- (1133) (5) Kendi efkâr-i dilfiribümdür
Vâridat-i dil-i garibümdür
- (1134) (6) Beytüm içre getürmedüm ka'â
Ma'nî-yi gayrı eyleyüb inşâ
- (1135) (7) Kendi bāğumda var iken meyve
Gayr bāğına girmezem baña ne

- (1135) (8) Bahr-i tab^cumda¹¹⁴ bī-nihāye durur
İllerün ()¹¹⁵ baña ne irür¹¹⁶
- (1136) (9) Bedel olmaz benüm bu inşāma
Ġayrı günler irürmü bayrāma
- (1137) (10) Ġayriler hecr ile bulur pāyān
Kim olur ol ġam ile vuşlat-i cān
- (1138) (11) Bunda yokdur anın gibi ħalet
Cān bağışlar şonūndağı vuşlat
- (1139) (12) Ālem-i nazma āfitāb budur
Misli yok beġim cevāb budur
- (1140) (13) Ġayr vaşfindan eyle ka^ct -i nazār
Sana ey dil hemān bu kışsa yeter
- (1141) (14) Bir şeh adına dindikim bu kitāb
Ser-i faġfūr āna sifāl-i gülāb
- (1142) (15) Āilmi yanında ka^ctredür deryā
Dür gibi olmuş anda nāpeydā
- [43a]
- (1143) (1) Görse anūn şecā^c tin Rüstem
Ĥavf ile ura cāna tiġ-i restem
- (1144) (2) Ĥāşılı luţfunūn nihāyeti yok
Ādli bī-intihā mürüveti çok
- (1145) (3) Dilerüm yā mükemmelü'l nokşān
Yarlıġa bende var ise Āişyān
- (1146) (4) Kizb yokdur sözümde hep ħaġdur
Her kim inkār iderse aĥmaġdur
- (1147) (5) Evvelā āna kim didüm maĥbūb
Zāt-i pākūn durur budur maţlūb
- (1148) (6) Āşık-i nā-murādınam bī-şek
Āzzetūn ħaġkıġtūn sözüm gerçek

¹¹⁴ Metinde () "tab^cda".

¹¹⁵ Bu sözcük anlaşılacağı için olduğu gibi geçirilmiştir.

¹¹⁶ Metinde ().

- (1149) (7) Māh-i biçāre didigüm dildür
Ki anuñ işi böyle müşküldür
- (1150) (8) Dāyīmü'l-dehr gāmgüsar oldur
Bī-namāz ü niyāz-ḥār oldur
- (1151) (9) Anı kim tutdıydı dest-i ʿases
Nefs ü şer bir durur hemān sözi kes
- (1152) (10) Aña kim didüm āfitāb-i cihān
Amel-i şālih idi ey gufrān
- (1153) (11) Ki gönül anıñ ile yār olmaz
Ḥaḳ bu anıñ gibi niğār olmaz
- (1154) (12) Maʿnide zerre didigüm nākes
Dil-i zārumdaki hevā vü heves
- (1155) (13) Ki fesād itmeğe ider telkīn
Ḥased ü reşk ü buğz anıñla hemīn
- (1156) (14) Kaḅı cāhil ki yok dilinde fūrüg
Anlamayup sana bu ḥāli dūrüg
- (1157) (15) Gönder anuñ eline rüz-i ḥesāb
Buna beñzer ḳara yazılı kitāb
- [43b]
- (1158) (1) Kaḅı kātib ki bilmeye imlā
İde bu nazm-i dilküşāda ḥatā
- (1159) (2) Zāirine yazarsa heyet-i dāl
Lāmını eyle cānına çangal
- (1160) (3) Vāv-i vaşlı ki bilmeye taḥḳīḳ
Eyle cānından anı sen tefrīḳ
- (1161) (4) Ḥaşılı isterüm ki bu inşā
Ehl-i ʿirfān olana ola sezā
- (1162) (5) Almasun anı deste cāhiller
Virmesünler bu ḥoş kitāba zarar
- (1163) (6) Şükr ü minnet irişdi āḥirine
Dilerem raḥmet eyle şāirine
- (1164) (7) Oldı tāriḳi gūşuma ilhām
ʿĀliyā Mihr ile Meh oldı temām

D İ Z İ N^x

- A -

Hz. Adem : (9a), 55

Kuranda adı geçen ilk peygamberdir. Yasak meyveyi yediği için cennetten kovulmuştur.

Hz. Ali : (5b,.6a), 47, 49

Dördüncü Halife Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadı. Kendisine Hz. Peygamber tarafından Ebu Turab lakabı verilmiştir. 526 Hadis nakletmiştir. 63 yaşında Kufe'de öldürülmüştür.

Azra : (10b), 58

Vamık ile Azra adlı aşk hikayesinin kadın kahramanı.

- B -

Behram : (35b), 105

Farsçada Merih yıldızına ve her ayın yirminci gününe verilen ad.

Bercis : (6b, 14a, 21b, 22b, 23b, 24b)

Bk. Müşteri 50, 65, 77, 79, 81, 83.

Burak : (3b), 43

Hz. Peygamberin Miraca çıktığında bindiği binek. Hz. Cebrail tarafından getirildi. Kanatlı ve insan çehreli olduğu kabul edilir.

- C -

Cibril (Cebrail) : (5b), 47

Peygamberlere emir ve vahi getiren ve tebliğ eden dört melekten biri.

* Bu dizinde Mihr ü Mah'da geçen kişi ve yer adlarına yer verilmiştir. Bu adların yanında parantez içindeki işaretler varak numaralarını diğer numaralar tez sayfalarını göstermektedir.

- D -

Dara : (6a), 48

Eski İran İmparatorlarından olup, Keyaniyan Sülalesinin son hükümdarıdır. (MÖ 342-330) yılları arasında saltanat sürmüş Büyük İskender'le yaptığı savaşta mağlup olarak öldürülmüştür.

- E -

Ebubekir : (6a), 49

Dört halifenin ilkidir. Hz. Peygamberin en yakın dostlarından ve ona ilk inananlardandır. Zamanında Kur'an ilk defa kitap halinde toplanmıştır.

Ebu Cehl : (3a), 43

Kureyş kabilesi reislerindedir. Asıl adı Ebu Hükm olduğu halde, Hz. Peygamber'e ve İslamiyete olan düşmanlığı nedeniyle Hz. Muhammed tarafından Ebu Cehl diye adlandırılmıştır. Bedir savaşında ölmüştür.

Erdeşir : (6a), 48

İran hükümdarlarının birkaçının adıdır. Hakkında bilgi olan aynı adda üç hükümdar vardır.

- F -

Ferhad : (14b), 66

Ferhad ile Şirin hikayesinin erkek kahramanı. Hikayede yaşatılan Ferhad'ın hakiki şahsiyeti tesbit edilememekle beraber Sasani Hükümdarı Hüsrev Perviz'in pek sevdiği cariyesi Şirin'in aşığı ve su yolları yapmakla tanınmış bir mühendis olduğu rivayet edilir.

Feridun : (6a), 48

İran'ın efsanelerle karışık eski tarihine göre Pişdadiyan Sülalesinin beşinci hükümdarıdır. Şehname'ye göre beşyüzyıl yaşamış, adalet ve doğruluğun sembolü olmuştur.

- G -

Gustehem : (6a), 48

Eski İran pehlivanlarından meşhur iki kişinin oğullarının adı.

- H -

Hatem-i Tayy : (6a), 49

Asıl adı Ibnu Abd-illah Bin Sad'dır. Arap kabile reislerinin önde gelenlerinden olup, cömertliği ile ün salmıştır.

Hüsrev : (6a, 13b), 48, 64

Bk. Nuşirevan

- I -

İbrahim : (10b), 58

Kur'anda adı geçen yirmi dört peygamberden biri olup, on sahifelik bir kitap vahi yoluyla gelmiştir. Devrin hükümdarı Nemrud yeni doğan çocukları öldürttüğünden annesi onu gizlice bir mağarada dünyaya getirmiştir. Oğlu İsmail'i Allah'a kurban ederken gökten kurban etmesi için bir koç inmiştir.

İskender : (6a), 48

Kahramanlıkları ile ünlü Makedonya İmparatoru. Kur'anda adı geçen İskenderi Zû'l Karneyn ile karıştırılmamalıdır.

İdris : (9a), 56

Kur'anda adı geçen peygamberlerden biridir. Terzilerin ve yazarların piri sayılır. İdris'e, Cebrail otuz sayfalık vahi getirmiştir. Tevrat'ta Henod adıyla geçer. Çok dindar olduğu ve üç yüz yıldan fazla yaşadığı rivayet edilmektedir.

- K -

Kahraman : (6a), 48

Mensur İran Kahramanlık destanı Kahramannamenin en önemli kişisidir. Destana göre İran Şahı Tahmasp'ın oğlu olup üç yaşında iken bir dev tarafından kaçırılmış. Kaf dağında başka devler

tarafından büyütülmüştür. Huşang ve onun yerine geçen Şah Tahmuras'a hizmet ederek, insan üstü güçlerle savaşmıştır.

Kavus (Keykavus) : (6a), 48

Eski İran'ın Keyaniyan Sülalesinin ikinci hükümdarı olup Keykubat'ın torunu ve halefidir. Şehnameye göre hiddetli ve ilerisini düşünmeyen biri olup, çok yaşamış torunu Keyhüsrev'e tahtı bırakmıştır.

Keykubad : (6a), 48

Eski İran'ın Keyaniyan Sülalesinin birinci hükümdarıdır. Elbürz dağında ibadet ederken Zal oğlu Rüstem kendisini dağdan alarak tahta çıkarmıştır. Uzun yıllar saltanat sürüp adaleti ile halkını memnun etmiştir.

- L -

Leyla : (10a, 13a, 14b, 33b), 58, 63, 66, 101

Leyla ile Mecnun hikayesinin kadın kahramanı.

- M -

Mani : (36a), 105

Mezhep kurucularından olup, Mani-i Nakkaş adıyla da anılır. MS 240 tarihlerinde doğmuş, küçükken bir dul kadının kölesi olarak, onun tarafından yetiştirilmiştir. İncil'de geleceği haber verilen peygamberin kendisi olduğunu iddia ederek, Hristiyanlıkla Zerdüştlüğün karışımından meydana gelen yeni bir din kurmuştur.

Mecnun : (13a, 14b, 33b), 63, 66, 101

İslam edebiyatlarında sık sık ele alınan Leyla ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı. Eski Arap ananelerini toplayan Arap dilcilerine göre Mecnun, Şair Kays b al - Mulavvah al Amiri'nin lakabı olup, aşk yüzünden aklını kaybedince bu lâkap takılmıştır. Sonraları da adının yerini almıştır.

Mesiha : (9a), 55

Beklenen kurtarıcı, Hz. İsa'nın bir adı.

Mirrih (Merih) : (14a), 65

Mars gezegeninin adı. Müneccimler Merih'e küçük uğursuzluk adı verirler. Zuhal'den sonra en fena seyyaredir ve en kötü neticeler, ihtilaller, katliamlar, yangınlar bu seyyareye atfolunur. Bu seyyarenin tesiri altında doğmuş olan insanların mizacıda onun tesirindedir.

Mustafa : (6a), 49

Hz. Muhammedin adlarından.

Müşteri : (35b), 105

Bir yıldız adıdır. Müneccimler "En büyük saadet" derler. Birçok milletler de Mûşteri'yi mutluluk yıldızı sayarlar.

- N -

Nahid : (35b), 105

Bk. Zühre.

Necef : (5b), 47

Bağdat'tan 150km. uzaklıkta bir kasaba. Hz. Ali'nin türbesi buradadır.

Neriman : (6a), 48

Efsanelere dayalı eski İran tarihinin kahramanlıkları ile meşhur serdarlardan olup, Rüstem-i Zal'ın atası Sam'ın pederidir.

Nuşirevan : (6a), 49

Eski İran hükümdarlarından Sasaniyan sülalesinin yirminci padişahı olup, Araplarca "Kesri", rumlarca Chosroés adıyla tanınır. Adaleti ile ün kazanmıştır. Devletinin sınırlarını genişletmiş, 48 sene hüküm sürdükten sonra yerine oğlu 4. Hürmüz geçmiştir.

Nuh : (9a), 56

Kur'anda ve İslam Enbiya Kıssalarında önemli bir yeri olan peygamber. Kur'ana göre Nuh kendisine vahiy inen ve ümmeti tövbe ve istiğfara davet için gönderilen ilk peygamberdir.

- 0 -

Hız. Osman : (5a, 6a), 46, 47, 49

Üçüncü Halife. Mekkeli büyük Beni Umayya ailesine mensuptur. Hız. Peygamber'in iki kızıyla evlenmiştir. Zengin bir tacir ve cemiyet adamı olması nedeniyle yeni dinin yayılmasına yardımcı olmuştur.

- Ö -

Hız. Ömer (Ibn-i Hattab) : (4b, 5a, 6a), 46, 49

İkinci Halife İslam İmparatorluğunun kurucusudur. Önceleri İslamiyete düşman iken 26 yaşında müslüman olmuş, bir köle tarafından hançerlenerek öldürülmüştür. Hilafeti, müslümanlar tarafından siyasi müesseselerin doğmuş olduğu devir olarak kabul edilir.

- R -

Rüstem : (6a, 43a), 48, 118

İran'lıların en meşhur kahramanı olup, Seyistan hakimi Zal bin Sam bin Neriman'ın oğludur. Olağanüstü gücü olan Rüstem özellikle İran'lılarla Turan'lılar arasında geçen savaşlarda başarı sağlamıştır. Yiğitliğin ve güçlülüğün örneği sayılır.

- S -

Sariye : (4b), 46

Sahabeden bir kişidir. Hız. Ömer hutbe söylerken kendisini savaş yerinde görüp mağlubiyetini önlemek için dağa kaçmasını söylemiş o da bunu işiterek o şekilde hareket etmiştir.

Sencer : (6a), 48

Son büyük Selçuklu Hükümdarı Melikşah'ın oğlu olup, babasının bir seferi sırasında (1086) Sincar'da doğduğu için budan ilham alınarak "saplayan" manasına gelen Sencer adı verilmiştir.

Hız. Sül yman : (30b), 95

Kur'anda adı geçen peygamberlerden ve İncil'de sözü edilen İsrail kralıdır. Davut peygamberin oğludur. Babasının ölümünden sonra varisi oldu. Vahiy gönderilerek hem saltanat hem peygamberlik verildi. Kur'an, Allah'ın kendisine ilim bahsettiğini rüzgarların hükmettiği, kuşların dilinden anladığını söyler.

- Ş -

Şirin : (10b, 13a, 14b), 58, 63, 66

"Ferhat ile Şirin" veya "Hüsrev il Şirin" hikayesinin kadın kahramanı,

- T -

Tehemten : (6a), 48

Eski İran kahramanı Zaloğlu Rüstem'in lakabı

- U -

Utarid : (14a), 65

En uysal yıldız olarak bilinir. Bu seyyareye mensup olanlar zeki ve faaldirler. Utarid, ikinci feleğe ve pazar gecesi ile çarşamba gününe hakimdir. Utarid'in dostu Kamer, düşmanları Şems ve Zühre'dir.

- Y -

Yakub : (9b, 39b), 56, 112

Hız. İshak'ın oğludur. Ays adlı bir kardeşi vardır. Babasının ölümünden sonra onun yerine geçer. On iki oğlundan en sevdiği Yusuf'u kardeşleri kuyuya atınca üzüntüsünden yıllarca ağladı kör oldu. Soyundan gelenlere "Beni İsrail" denir.

Yusuf : (6a, 9b, 10a, 13a, 39b), 49, 56, 58, 63, 112

Yakub Peygamberin on iki oğlundan biri olup güzelliği ile ünlüdür. Kardeşleri tarafından kuyuya atılmış, daha sonra bir kervan tarafından kurtarılarak Mısır'ın ileri gelenlerinden birine köle olarak satılmıştır. Sahibinin karısı Züleyha'nın sevgisine karşılık vermediği için zindana atılırsa da daha sonra kurtularak Mısır'ın başına geçer. Yusuf ile Züleyha hikayesi İslam edebiyatının önde gelen konularındandır.

-Z -

Zal : (6a), 48

Efsane ile karışık İran tarihinde Sam bin Neriman'ın oğlu ve Rüstem'in babası olup Seyistan hakimidir. Doğduğunda saçları bembeyaz olduğu için uğursuz sayılarak bir dağa atılmış orada Simurg tarafından yetiştirilmiştir. Şehnamede çok uzun yaşadığı söylenen Zal, Keyaniyan sülalesine hizmet etmiştir.

Zekeriya : (9a), 56

Beni İsrail Peygamberlerindendir. Yahya'nın babasıdır. Filistin valisi tarafından öldürülmek istenen, babasını kurtarmağa çalıştığı için takip olunduğu sırada bir ağacın kütüğüne saklanmış ve ağaçla beraber, testere ile bölünerek öldürülmüştür.

Zuhal : (14a), 65

Keyvan da denilen Zühal gam ve keder yıldızıdır. Bu yıldızın etkisi altında olanlar, ahmak, cahil, nadan, korkak, hasis ve yalancı olurlar, Zuhal yedinci feleğe ve çarşamba gecesiyle cumartesi gününe hakimdir, Renklerden siyah Zühal'e aittir.

Zühre (Çoban Yıldızı) : (14a, 36a, 37b), 65, 105, 108

Çoban Yıldızı da denilen Zühre Yıldızına mensub olanlar güzel, zarif, sevdaya meyyal ve sanatkar olurlar, yeşil renk Zühre'ye aittir.

Züleyha : (13a), 63

Yusuf ile Züleyha hikayesinin kadın kahramanıdır. Mısır'ın ileri gelenlerinden birinin karısı olan Züleyha kölesi Yusuf'a aşık olur. Yusuf, kadının isteklerine karşı gelir ve Tanrı'ya sığınır. Züleyha, dileğine ulaşmak için Yusuf'a iftira ederse de Yusuf'un suçsuzluğu anlaşılır.

K A Y N A K Ç A

- Ahdi, Ahmed Çelebi. Gülşen-i Şuara. Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi İlavesi 107.
- Ahter, Ali. "Gelibolulu Mustafa Âli", Mezuniyet Tezi, 1340. Türkiyat Tez 28.
- Âli, Gelibolulu Mustafa. Menakıb-i Hünerveran. İstanbul: Matbaa-i Âmire. 1926.
- Amasyalı, Güner, "Zarifi'nin Mihr ü Mah Mesnevisi", Mezuniyet Tezi, 1952-53, İ.Ü. Kütüphanesi Tez 2265.
- Anbarcıoğlu, Meliha Ülker, "Mihr ü Mah Kıssası" Doğu Bilimleri Dergisi, 2500. yıl Armağanı, s. 1-41, 1971.
- Atsız, H.N.. Âli Bibliyografyası. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1968.
- Bursalı Mehmet Tahir. Osmanlı Müellifleri. 3 Cilt. İstanbul: Matbaa-i Amire, 1342.
- Bursalı Mehmet Tahir. Müverrihin-i Osmaniyeden Âli ve Kâtip Çelebi'nin Tercüme-i Halleri. Selanik: Hamidiye Mekteb-i Sanayi Matbaası, 1327.
- Devellioğlu, Ferit. Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lugat. Ankara, 1962.
- Elseyd Rıza. Tezkere-i Rıza. Dersaadet: İkdam Matbaası, 1316.
- Ergin, Muharrem. Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1981.
- İslam Ansiklopedisi. 1-12/1 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1940-1974
- Kafzade. Zübdetü'l-Eşar. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 2726.
- Karahan, Abdülkadir. Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1981.

Kâtip Çelebi. Keşfü'z - Zünun. 2 Cilt. Milli Eğitim Bakanlığı, 1941.

Kınalızade Hasan Çelebi. Kınalızade Tezkiresi. Süleymaniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah Efendi, 279.

Kıyasi. Mihr ü Mah. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 2923.

Levend, Agah Sırrı. Divan Edebiyatı. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1980.

Şemseddin Sami. Kamusü'l-Alam. 6 Cilt. İstanbul: Mihran Matbaası, 306-1316.

Şemseddin Sami. Kamus-ı Turki. İstanbul, 1317-1318. 1-2 Cilt.

Sussheim, K.. "Âli", İslam Ansiklopedisi, Cilt I, s. 304-306.

Ünal, Perihan. "Âli Divanı", Mezuniyet Tezi, 1955-1956, Turkiyat Enstitüsü Tez 480.